

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TASARIM ANASANAT DALI
İLETİŞİM SANATLARI VE TASARIM SANAT DALI

**1930'LARDA AVRUPA VE TÜRKİYE'DE SİYASAL
İLETİŞİM AÇISINDAN GÖRSEL KÜLTÜR**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Recep Adem ÖZGÜÇ**

İstanbul, 2012

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TASARIM ANASANAT DALI
İLETİŞİM SANATLARI VE TASARIM SANAT DALI

**1930'LARDA AVRUPA VE TÜRKİYE'DE SİYASAL
İLETİŞİM AÇISINDAN GÖRSEL KÜLTÜR**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Recep Adem ÖZGÜÇ
Öğrenci No:
090784007

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Orhan Kemal KOÇAK

İstanbul, 2012

YEMİN METNİ

Yüksek tezi olarak sunduğum “1930’lu Yıllarda Avrupa ve Türkiye’de Siyasal İletişim Açısından Görsel Kültür” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Recep Adem ÖZGÜÇ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

10.07.2012

Enstitümüz *İletişim ve Tasarım* Anabilim dalı *İletişim Sanatları ve Tasarım* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 090784007 numaralı **Recep Adem ÖZGÜÇ**'ün "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**1930'LARDA AVRUPA VE TÜRKİYE'DE SİYASAL İLETİŞİM AÇISINDAN GÖRSEL KÜLTÜR**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 20.06.2012 tarih ve 2012/19 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (6.5) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~ayıklığa/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR. ORHAN KEMAL KOÇAK

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. GÖKHAN UĞUR

ÜYE
YRD.DOÇ.DR. NAZAN ALIOĞLU

1930'LU YILLARDA AVRUPA VE TÜRKiYE'DE SiYASAL İLETİŞİM AÇISINDAN GÖRSEL KÜLTÜR

Tezi Hazırlayan: Recep Adem ÖZGÜÇ

Özet

Bu tez çalışmasında iki dünya savaşı arasındaki dönemde yaşanan siyasal gelişmeler, iletişim ve görsel kültür açısından ele alınmaktadır. 1930'lu yıllarda Avrupa ve Türkiye'deki milliyetçi politikaların, ekonomik krizinde etkisiyle değişime uğraması incelenmektedir. 1929 ekonomik krizi özellikle Avrupa'da büyük bir siyasal dönüşüme neden olmuştur ve bu milliyetçi dönüşüm Avrupa'da ırkçılık olarak sahneye çıkarken Türkiye, kendine özgü bir milli politika izleme yolunu seçmiştir. Bu hipotez, dönemin iletişim ve görsel kültür öğelerinin benzer ve farklı yanları ele alınarak test edilmektedir. Bu sırada da toplumsal yaşantının, mimarinin, kültürel hayatın nasıl değişimlere uğradığı açıklanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Görsel Kültür, Milliyetçilik, Ekonomik Kriz

IN THE 1930s, POLITICAL COMMUNICATION IN TERMS OF VISUAL CULTURE IN EUROPE AND TURKEY

Presented by: Recep Adem ÖZGÜÇ

Abstract

In this thesis, the political developments in the period between the two world wars, is discussed in terms of communication and visual culture. In the 1930s, the politics of nationalism in Europe and in Turkey, examined the economic crisis suffered due to the change. Why the economic crisis of 1929, especially in Europe has been a major political transformation and the transformation of nationalist racism in Europe, leaving the scene as Turkey, has chosen its own path to a shaft of policy monitoring. This hypothesis, communication and visual culture of the period, and similar items are tested by considering different aspects. Meanwhile, the social life, architecture, cultural life, tried to explain how it was changed.

Key Words: Communication, Visual Culture, Nationalism, Economic Crisis

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1
1. 1930'LU YILLARDA AVRUPA VE TÜRKİYE'DE SİYASAL ORTAM	4
1.1. 1930'lu Yıllarda Avrupa'da Siyasal Ortam	4
1.1.1. İngiltere	5
1.1.2. Fransa	6
1.1.3. İtalya	7
1.1.4. İspanya	10
1.1.5. Almanya	11
1.1.5.1. Nazi Almanyası ve Siyasal İletişim	15
1.1.6. Rusya	19
1.1.6.1. Stalin Dönemi	20
1.1.6.2. Stalin ve İkinci Dünya Savaşı Dönemi	22
1.1.6.3. Sovyet Milliyetçiliği	23
1.1.6.4. Sovyetlerin Sanatı Kullanması	25
1.1.6.5. SSCB'nin Dağılması ve Yeni Rusya: Rusya Federasyonu.....	26
1.2. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemi: İttihat ve Terakki.....	26
1.2.1. İkinci Meşrutiyet Süreci.....	27
1.2.2. İttihat ve Terakki'nin Yenilikleri	27
1.2.3. İttihat ve Terakki Döneminin Sonu	29
1.3. Birinci Dünya Savaşı Süreci	29
1.4. Cumhuriyet Dönemi	31
1.5. Atatürk Devrimleri ve Kemalizm İdeolojisi	32
2. SİYASAL KÜLTÜRÜN BASKIN RENGİ: MİLLİYETÇİLİK	35
2.1. Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişimi ve Türleri.....	36
2.2. Halkçılık.....	37
2.2.1. Türkiye'de Halkçılık	38
2.3. Irkçılık.....	39
2.4. Nasyonal Sosyalizm.....	39
2.5. Faşizm	41
2.5.1. Faşizm, Romantizm ve Fütürizm'in Siyasal Görsel Kültüre Etkisi.....	43
2.6. Ekonominin Siyasete Etkisi ve Siyasal Görsel İletişim.....	45
2.6.1. Avrupa ve Dünyada Ekonominin Siyasete Etkisi	46
2.6.2. 1929 Krizi ve Getirdikleri	46
2.6.3. Avrupa Ülkelerinin Krizden Kurtulma Çabası	49

2.6.3.1. Kriz Ortamında Sovyet Politikası	50
2.6.3.2. Diğer Avrupa Ülkelerinin Kriz Uygulamaları	50
2.6.4. Krizin Bitirilemeyişi ve İkinci Dünya Savaşı	52
3. 1930'LARDA AVRUPA VE TÜRKİYE'DE SİYASAL İLETİŞİM VE GÖRSEL KÜLTÜR	61
3.1. Siyasal İletişim.....	65
3.2. Propaganda.....	65
3.3. Siyasal Kültürün Kodları	67
3.4. Kimi Avrupa Ülkelerinde Siyasal İletişimin Görsel Kültüre Yansımaları	68
3.4.1. Birer Siyasal Simge Olarak Logolar	69
3.4.2. Mimari	71
3.4.3. Ülke Bayrakları ve Anlamları.....	76
3.4.4. Sinema ve Görsel Sanatların Verdiği Mesajlar.....	79
3.5. Türkiye'de Siyasal İletişim ve Görsel Kültür	81
3.5.1. Dönemsel Olarak Cisimleşen Kavramlar	85
3.5.2. Cumhuriyet Dönemi Mimarisinin Ortak Özellikleri	87
3.5.3. Cumhuriyet Sonrası Oluşturulan Milli Kuruluşlar	91
3.5.4. Harf Devrimi ve Alfabenin Değiştirilmesi	97
3.5.5. Milli Bayramlar ve Törenler	102
3.5.6. Soyadı Kanunu ve Tercih Edilen Soyadları.....	106
3.5.7. Şehir, Cadde ve Meydan İsimlerinin Değiştirilmesi.....	108
SONUÇ.....	114
KAYNAKLAR.....	116

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.k.	Adı geçen kitap
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei
ev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Ed.	Editör

GİRİŞ

Orta Çağ'ın sona ermesi ile başlayan dönemde etkili olan toplumsal, siyasal ve ekonomik fikirler, Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi ile birlikte modern bir çağın da habercisi olmuştur. Bu dönemde yaşanan görece ferahlama ve zenginlik, yeni fikirlerin ortaya çıkmasına de zemin hazırlamıştır. Özellikle Fransız Devrimi'nin beraberinde getirmiş olduğu milliyetçilik rüzgârı ise hem 19. Yüzyılı hem de 20. Yüzyılı derinden etkilemiştir. Bu bağlamda milliyetçilik, çok-uluslu imparatorlukları parçalanma noktasına getirirken; yeni pazarlara açılma arzusu da kapitalist ülkeler arasında güç dengesinin sorgulanmasını beraberinde getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin de dağılma sürecini başlatan Fransız Devrimi, birçok yeni ulus devletin ortaya çıkmasının da yolunu açmıştır. Osmanlı Devleti de dağılırken geride yeni devletler bırakmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de yeni bir devrimle ortaya çıkarak, farklı bir devlet iddiası ile siyaset sahnesine giriş yapmıştır.

20. Yüzyıla girilirken diğer tarafta ise İngiltere ve Fransa gibi düzen yanlısı ülkeler ile düzeni değiştirmek isteyen Almanya ve İtalya gibi devletlerin başını çektikleri gruplaşmalar doğmaya başlamıştır. Bu gruplaşmalar 20. Yüzyılda iki büyük savaşı tetiklemiştir.

1870'li yıllarda siyasal birliklerini geç de olsa tamamlayan Almanya ve İtalya'nın sömürge arayışlarına girmeleri, 1914 yılındaki Birinci Dünya Savaşı'na kadar gidecek bir sürece neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı da 20. Yüzyılda yaşanacak toplumsal ve ekonomik olayların başlangıcını oluşturmuştur. Savaş devam ederken, Brest-Litovsk'u imzalayarak savaştan çekilen Rusya'da Ekim Devrimi yaşanmış ve bu devrim sırasında ortaya çıkan ekonomik sistem, yani Sosyalizm, 1980'lerin sonlarına kadar kapitalist ekonomiye alternatif olma iddiasını sürdürmüştür.

1929 Ekonomik Buhranı, milliyetçiliğin de yükselişine ve iktidara gelmesine yol açan en önemli unsurlardan biri olmuştur. Almanya'da 1933 yılında Hitler iktidara gelmesiyle adeta zirve konumuna ulaşan milliyetçilik olgusu farklı ülkelerde değişik liderler ve çeşitli yollarda bir şekilde etkisi göstermeyi başarmıştır. İtalya'da Mussolini

ile sahneye çıkan faşizmin, Rusya’da Bolşevik Devrim’in sosyalist olmasına rağmen yine de bazı politikalara sızdığını görebiliyoruz. Diğer birçok ülke gibi Türkiye’de ekonomik kriz ve milliyetçilik dalgasından etkilenmiştir. Atatürk ile yeni bir ulus devlet olarak yola çıkan genç Türkiye Cumhuriyeti’nde milliyetçilik kokan ve bu düşüncüyü yansıtan pek çok uygulamayı görmek mümkündür.

Avrupa’daki örneklerinde olduğu gibi Türkiye’deki milliyetçi akım da çeşitli yöntemler kullanarak halk üzerinde etkili olmaya çalıştı. Ancak Avrupa’da filizlenen milliyetçilik ile Türkiye’de uygulamaya konulan milli politikalar arasında her ne kadar doğrudan bazı bağlar kurulabiliyorsa da bu ideolojilerin ve yöntemlerin bire bir örtüştüğü anlamına gelmemektedir. Çünkü Avrupa’daki milliyetçilik ve ötesinde faşizm uygulamaları, doğrudan ırk bazlı ve ayrıştırıcı bir özelliğe sahipken; Türkiye’de uygulanan milliyetçi politikalar daha çok dönemin ekonomik koşullarının da etkisiyle yürürlüğe konulan ve yeni bir ‘ulus devlet’ oluşturma amacı güden ‘özgün’ politikalarlardır. Bunun en güzel örneğini ise ‘Atatürk Milliyetçiliği’ olarak ifade edilen ve “Kendini Türk hisseden herkes Türk’tür” şeklinde açıklanan düşüncede bulabiliriz.

Söz konusu bu milliyetçi ve faşist politikaların uygulama alanları sosyal bir çevre olduğu için kullanılan yöntemler de kitlesel ve sosyal mecralarda yer almaktadır. Konunun yapısı itibariyle görselliğin ön planda olduğu bu uygulamalarda kitle iletişim araçlarından mimariye, edebiyattan sanatın çeşitli dallarına, medyadan kıyafetlere kadar birbirinden çok farklı ancak verdiği mesaj açısından aynı kodları taşıyan pek çok değişik unsur bir arada kullanılmıştır.

Bu çalışmada da iki dünya savaşı arası dönem ve bu dönemde yaşanan ekonomik krizin getirdiği şartlar altında oluşan milliyetçi politikaların Türkiye özelinde ve Avrupa’daki farklı ülkeler bazında yansımaları, siyasal iletişim ve görsel kültür açısından ele alınmıştır. Çalışmada genel olarak 1930’lu yıllarda Avrupa ve Türkiye’de uygulanan milliyetçi politikaların benzeşen ve ayrışan yönleri nedenleri ve sonuçlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacı ise ekonominin yönetimler ve ideolojiler üzerindeki etkisini göstermek, farklı siyasi görüşlerin sınır tanımadan farklı ulus ve kültürleri etkilediğini

göstermek ve Türkiye'nin 1930'lu yıllardaki milliyetçilik algısını nasıl farklı yorumladığını ve aynı zamanda geliştirdiği özgün politikaları ortaya koymaktır.

Bu çerçevede öncelikli olarak ilk bölümde 1930'ların Türkiye ve Avrupa'sı ve bu döneme gelinmesine neden olan tarihsel süreç ele alınmıştır. Ayrıca 20. Yüzyıl başında Türkiye ve 1930'lu yıllarda Avrupa'da siyasal ortam değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti, İkinci Meşrutiyet süreci, İttihat ve Terakki'nin yenilikleri ve İttihat ve Terakki döneminin sonu açıklandıktan sonra Birinci Dünya Savaşı süreci tarihsel perspektifte incelenmiştir. Ardından Cumhuriyet döneminde Atatürk devrimleri ve Kemalizm ideolojisi çeşitli fikirler ışığında sunulmuştur. Son olarak, 1930'lu yıllarda Avrupa'da siyasi ortam dahilinde İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya, Almanya ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri konu edilmiştir.

İkinci bölümde milliyetçiliğe genel bir bakış alanı açılarak, milliyetçilik, halkçılık, ırkçılık, nasyonal sosyalizm ve faşizm başlıkları altında bu tanımlamaların tarihsel yansımaları konu edinilmiştir. Ayrıca devam eden alt başlıklarda da ekonominin siyasete etkisi ve siyasal görsel iletişim başlığı arz edilmiştir. Bu dönemde Avrupa ve dünyada ekonominin siyasete etkisi sorgulanmıştır. Bu paralelde 1929 Krizi ve getirdikleri; Avrupa ülkelerinin krizden kurtulma çabası ve krizin bitirilemeyişi konu edilerek, bu bunalım ortamının ülkeleri nasıl İkinci Dünya Savaşı'na sürüklediği incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Avrupa ve Türkiye'de siyasal iletişim ve görsel kültür konusuna geçilmiştir. Siyasal iletişim ve propaganda kavramları açıklandıktan sonra kısaca siyasal kültürün kodlarından bahsedilmiştir. Siyasal iletişim ve görsel kültürün yansımaları olarak logolardan, heykel ve mimariden, ülke bayrakları ve anlamlarından ve bu dönemde sinema ve görsel sanatların verdiği mesajlardan bahsedilerek çalışma bitirilmiştir. Son olarak ise Türkiye'de Siyasal İletişim ve Görsel Kültür başlığı altında, söz konusu unsurların 1930'lu yıllarda Türkiye'deki yansımaları; milli kurumlar, Harf Devrimi, Soyadı Kanunu, değiştirilen yer adları, milli bayram ve törenler ve mimarideki yansımaları ele alınarak çalışma bitirilmiştir.

I. BÖLÜM:

1. 1930'LU YILLARDA AVRUPA VE TÜRKİYE'DE SİYASAL ORTAM

Yirminci Yüzyılın başına gelindiğinde Avrupa kıtasındaki belirli güçler olarak; İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu sayılabilmektedir. Avrupa dışındaki önemli güçler olarak da ABD, Japonya ve Çin ön plana çıkmaktadır. Bu ülkelerden Osmanlı İmparatorluğu, Çin ve göreceli olarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dışında kalanların tümü ileri ölçüde sanayileşmişlerdir. Alman İmparatorluğu bu dönemde hızlı gelişmiş ve uluslararası sistemde önemli bir güç durumuna gelmiştir.

Almanya'nın hızla güçlenmesi Rus Çarlığı'nı da İngiltere ve Fransa'nın safına itmişti. Avusturya elindekileri yitirmemek için, bir zamanlar şiddetle karşı çıktığı Prusya'nın, yani Alman İmparatorluğu'nun safında yer almıştı. İtalya ise Güney Avrupa'da ve kısmen Kuzey Afrika'da Fransa ile çatışma durumundaydı. İtalya bu bakımdan Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Almanya ve Avusturya-Macaristan safında yer almıştır. Anlaşmazlıkları Rusya ile olduğu için; Almanya'nın safında yer almak da Osmanlı İmparatorluğu için kaçınılmaz bir tavır olmuştur.

ABD, pazarlarını yitirmemek ve sistemini yürütebilmek için savaşmak ve kazanmak zorundaydı. Çünkü Birinci Dünya Savaşı sonunda ABD "izolasyon" politikasına çekilince, kaçınılmaz bir şekilde Büyük Buhran'a girmiştir. ABD bu krizden sonra izolasyonu hiç düşünmemiştir. Savaşa ABD de girince Batı cephesinde Almanya çökmüştür. Bu arada İngiltere, Arap milliyetçiliğini canlandırmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nu Arap ülkelerinde çökertmiştir.¹

1.1. 1930'lu Yıllarda Avrupa'da Siyasal Ortam

1929-1934 yıllarının getirdiği büyük çöküntü bütün Avrupa'yı etkilemiştir. Belçika, Hollanda, İsviçre ve İskandinav ülkeleri demokrasiye bağlı kalmışlardır. Orta Avrupa'da eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçalanmasından doğan

¹ Toktamış Ateş, "Kemalizm ve Özgünlüğü", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt:2: Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009. sf: 55

Tunca boyundaki yeni ülkeleri daha başka tehlikeler beklemekteydi. Küçük Avusturya savaştan sonra korkunç bir yoksulluğa düşmüştür. Almanya ile yaklaşma taraftarları artmıştır. Sosyalistler ayaklanmış, hükümet olayları kanla bastırmıştır. Heimwehr'deki (ordu) eski savaşçıların desteğinde korporatif bir devlet kurarak Nazi baskısını ezebileceğini sanmıştır. 1934'te Şansölye Dollfuss'un öldürülmesi, Almanya'daki Hitler rejiminin, işçilerle bağlarını koparmış bir hükümet yönetimindeki bir ülkede ne denli tehlikeli olabileceğini göstermekteydi.

Tarıma verilen önem sayesinde Macaristan'da iktisadi durum parlak bir düzeye erişmişti. Savaş sonrasındaki devrimci eylemler sona ererken, aristokratlar ve burjuvazi yeniden güç kazanmıştır. Çıkarlarını kaybetmemek korkusu ve Sovyetler Birliği'ne duydukları kin, zengin sınıfın gitgide daha çok faşizme ve Hitlerciliğe yönelmesine yol açmıştır. Romanya da büyük bir güvensizlik içine düşmüştü. Orada da demokrasiye bağlı güçler, faşist eğilimli "Demir Muhafız" örgütünün eylemlerine direnmekte güçlük çekmekteydiler.²

1.1.1. İngiltere

İngiltere, karmaşık ittifaklar sistemini, Avrupa barışının 1914'te bozulmasının temel nedeni olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla, 1920 ve 1930'larda, Birinci Dünya Savaşı öncesi durumunu yeniden oluşturmak için, Fransa ile herhangi bir bağ kurmamaya çalışmıştır. İngiltere bu dönemde Avrupa'nın en güçlü devleti olarak gördüğü Fransa ile Almanya arasında dengeleyici bir rol üstlenmiştir.³

Dönemin İngiliz Başbakanı Neville Chamberlain, "yatıştırma politikasının" (appeasement policy) simgesi haline gelmiştir. Temel anlayışı, savaşın açtığı yaraları sarmak ve Versailles Antlaşması'nın haksızlıklarını gidermek olmuştur. Bu antlaşmayla Almanya'nın elinden sömürgeleri alınmış, savaşın tüm sorumluluk ve suçu üzerine yüklenmiş, silahsızlandırılmış ve Ren Bölgesi askerden arındırılmıştır. Ayrıca savaş sonu düzenlemesiyle, doğuda bazı Alman bölgeleri Polonya'ya bırakılmıştır.

² **Dünya Tarihi Ansiklopedisi**, Milliyet Yayınları, 1991, s.286.

³ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 49

Dolayısıyla Almanya, 1936'da Ren Bölgesini silahlandırırken, 1938 yılında Avusturya'yı ilhak ederken ve Çekoslovakya'nın Almanca konuşulan Südetler Bölgesinin kendisine verilmesini isterken, Chamberlain'a göre milliyetler ve kendi geleceğini belirleme (self-determination) ilkelerinden hareket etmekteydi. İngiltere buna karşı çıkamazdı. Ancak Hitler, 1939 yılının Mart ayında Çekoslovakya'nın öteki bölgelerini de işgal edip milliyetler ilkesini çiğnediğinde ve "hayat sahası" politikasına başladığında, Chamberlain yatıştırma yoluyla barış arama çabalarını bir tam olarak olmasa da bir kenara bırakılması gerektiğini düşünmeye başlamıştır. Ancak yine de kendi hükümetinden dahi Hitler'e karşı gösterdiği uzlaşılı politikası nedeniyle sert eleştirilere maruz kalmıştır. O noktaya kadar, Birinci Dünya Savaşı'nı önleyebilecek olan tedbirlerle, gelecek bir savaşın engellenebileceğine inanmaktaydı.⁴

İngiltere, 1929 Ekonomik Bunalımı ve sömürgelerini kaybetmesi sonrasında dünya üzerindeki hâkimiyetini Amerika'ya kaptırmıştır. 1929 yılında yaşanan büyük ekonomik buhran dünyada ticaretin üçte bir oranında daralmasına neden olmuştur.

1.1.2. Fransa

Birinci Dünya Savaşı sonunda dört imparatorluğun yıkılmasının önemli sonuçlarından biri de, Fransa'nın kara Avrupa'sında kuvvetler dengesinde sivrilmiş olmasıydı. Bununla beraber, Çarlığın yıkılması, İngiltere'nin bir kıta devleti olmayışı ve Amerika'nın tekrar infirat politikasına dönmesi, Fransa'nın, güvenliği için duyduğu endişeden kendisini uzaklaştıramamıştır. Fransa Almanya'dan almış olduğu ağır intikamın, Almanya'da bir karşı-intikam duygusunu kışkırtacağını pek güzel anlamıştır. Bu sebeple, Almanya'dan duyduğu korku ve bu korku dolayısıyla ortaya çıkan güvenlik meselesi, 1919'dan itibaren Fransız dış politikasına egemen olan temel faktörler olmuştur. Fransa 1919'dan itibaren iki savaş arası dönemde gelecekteki bir Alman saldırısına karşı tedbirler almaya çalışmıştır.⁵

Fransa uzun yıllardır Avrupa'nın önemli figürlerinden birisi olmuştur. Gerek kültür gerek dil gerekse de askeri açıdan dünyada söz sahibi olan Fransa günümüzde de bu özelliklerini kısmı olarak sürdürmektedir.

⁴ Oral Sander., **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 50

⁵ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989. sf: 153

1.1.3. İtalya

Birinci Dünya Savaşı'ndan istediği kazançla çıkamayan İtalya'da bir aldatılmışlık duygusu hakimdi. İkinci Dünya Savaşı'na giden yolda ise Faşizm yoluna giren ülke bu seçimden de yine büyük bir kayıpla çıkmak durumunda kaldı.

Mussolini'yi iktidara getiren süreçte yaşanan gelişmeler faşizmin ülkede daha da kök salmasına neden oldu. Faşizm, İtalya'da iktidarını giderek güçlendirdi. Basın özgürlüğü sona erdi, yönetim de tasfiye edilerek faşist hükümet propagandasını önündeki engeller kaldırdı. Üretimdeki artış ve azalan işsizlik, Mussolini'ye büyük prestij kazandırdı.⁶

İtalya'da Faşist hareket 1919 yılında Fascio di Combattimento adlı örgütün kurulmasıyla başlamıştır. Bu örgüt 1920'de Ulusal Faşist Partisi adıyla parti haline gelmiş ve o yıl yapılan seçimlerde 35 milletvekili çıkarmıştır. Parti 1922 yılına kadar güçlenmiş ve 200.000 faşistin Roma'ya doğru yürüyüşe geçmeleri üzerine Kral Vittorio Emanuele, partinin başkanı olan, eskinin sosyalisti ama şimdinin faşisti Benito Mussolini'ye başbakanlığı vermek zorunda kalmıştır. İtalya'daki sol partiler arasındaki bölünme, meşru güçlere direnme olanağı vermemiştir. Daha sonra meclisten olağanüstü yetkiler alacak olan Mussolini ve onun Faşist Partisi, 1943 yılına kadar İtalya'nın kaderine egemen olmuştur.⁷

Mussolini, kişiselleştirdiği iktidarı tek partiye dayadı. "Her şey Devlet içinde, hiçbir şey Devlet'in dışında değil. Hiçbir şey Devlet'e karşı değil" İtalya'da parola haline geldi. Bu politikaların sonucunda ise basın, toplantı, ifade özgürlüğü, örgütlenme gibi temel özgürlükler yürürlükten kaldırıldı ve gizli bir polis, OVRA yaygın bir jurnalcılık tekniğiyle muhalifleri izleme görevini yükledi.⁸

Bu dönemde İtalyan dış politikası tümüyle Mussolini'nin kişisel görüşlerini yansıtmaktadır. Mussolini'ye göre, İtalya gibi genişlemek isteyen her devlet için emperyalizm vazgeçilmez bir zorunluluk olmuştur. Mussolini, Milletler Cemiyeti için

⁶ Henri Michel, **Faşizmler**, Çev: Füsün Üstel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 34

⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 25

⁸ Henri Michel, **Faşizmler**, Çev: Füsün Üstel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 26

de “Milletler Cemiyeti, Frank ve Anglosakson grubundan olan plutokratik devletlerin (zenginlerin), dünyanın geri kalan kısmını sömürmek amacıyla kurdukları bir Kutsal İttifak’tır” demektedir. Bu anlayışla hareket eden Mussolini, iki savaş arası dönemin büyük bir bölümünde Milletler Cemiyeti kararlarına karşı çıkmıştır.

Mussolini’nin İkinci Dünya Savaşı öncesinde Hitler ile olan ilişkisi de tarihin işleyen sürecinde önemli değişimlere yol açmıştır. İki lider arasındaki inişli çıkışlı ama hep süren irtibat, Nazilerin ve Mussolini rejiminin devamlılığında önemli rol oynamıştır. İtalyan liderin savaş öncesi İtalya ve Almanya arasında oluşturulan ‘Çelik Pakt’a (İtalya ile Almanya arasında 22 Mayıs 1939 tarihinde imzalanan askeri işbirliği anlaşması) ⁹ aykırı olarak savaşın başında Almanya ile birlikte çatışmalara katılmaması dahi Hitler’i kızdırsa da bu kızgınlık iki ülke ilişkilerine yansımamıştır. Hitler, Mussolini’nin anlaşmaya aykırı olarak davrandığını bilse de Mussolini’nin isteklerini kabul etmiş ve İtalya’ya yardımda bulunmuştur. ¹⁰

Shirer, Nazi İmparatorluğu adlı eserinde iki lider arasındaki ilişkiyi farklı bir dille şöyle özetlemektedir: “En yakın arkadaşlarına bile bağlılığı olmaya Hitler’in, İtalyan ortağı Mussolini’ye karşı garip ve görülmemiş bir bağlılığı vardı. Bu bağlılık hiçbir zaman azalmadı. Tersine işler kötüye gittikçe ve bizim Romalı Sezar’ın başına daha bir sürü felaketler geldikçe daha da kuvvetlendi.” ¹¹

Almanya’daki Nasyonal Sosyalist hareketin İtalya’ya bu kadar yakın ilgi göstermesi ve savaş içinde yaşanan sıkıntılara rağmen İtalya’dan vazgeçmemesi bir ölçüde Roma- Germen İmparatorluğu geçmişine de bağlanabilir. Nazi rejimi dönemine ‘3. Reich’ adını veren Hitler ve arkadaşları, ilk devlet olarak Alman toplumuna Kutsal Roma Germen İmparatorluğu’nu göstermiştir. Bu nedenle İtalya ile yeniden bir araya gelerek Berlin ile Roma’nın yollarını asırlar sonra yeniden kesiştirme hedefi bulunmaktaydı.

⁹ William L Shirer, **Nazi İmparatorluğu-2 Doğuşu, Yükselişi, Çöküşü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002. Sf: 615.

¹⁰ William L Shirer, **Nazi İmparatorluğu-2 Doğuşu, Yükselişi, Çöküşü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002. Sf: 699.

¹¹ William L Shirer, **Nazi İmparatorluğu-2 Doğuşu, Yükselişi, Çöküşü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002. Sf: 875.

Tarihsel olarak Almanya'daki Nasyonal Sosyalizm'den daha önce tarih sahnesine çıkan İtalyan faşizmi, ilerleyen süreçte Alman faşizminin etki alanına girmekten kurtulamamıştır. İkinci Dünya Savaşı boyunca Japonya ile birlikte 'Mihver' devletlerini oluşturan İtalya ve Almanya arasında sürekli üst düzey ve sıcak bir ilişki söz konusu olmuştur. Mussolini Hitler'in emri altında ve onun gerisinde bir politika izlerken, Almanya ise kararlarını kendi başına almakla birlikte İtalya'dan vazgeçmemektedir. -Hitler, savaş boyunca aldığı en kritik kararları hep müttefiki Mussolini'ye son dakikada bildirmeyi seçmiştir.-

Bu süreç içinde savaş sırasında çekinden bir tavır sergileyen Mussolini, Hitler'in kendisine biçtiği rol ve açtığı yol uyarınca hareket ederek askeri gücü nispetinde bir savaş yürütmüştür. Bu zaman zarfında ülke içinde de propaganda yollarına başvurarak iktidarını güçlendirmiş ve halkı faşist rejimin erdemlerine inandırmayı başarmıştır.

Ancak Mussolini'nin sonu Hitler'inki gibi olmamıştır.. Hitler sığınağında son savaş emirlerini verirken askerleri Nasyonal Sosyalizm uğruna son mermilerini sıkarken ve ölürlen, Mussolini ise tanınmamak için Alman üniforması giymiş bir halde kendi halkının direnişçileri tarafından göğsünden vurularak öldürülmüştür.

Mussolini iktidardan düştüğünde hiç kimse, Milis'in en gözü kara bölümü bile onu desteklemeye çalışmadı. Herkes tarafından terk edildiği bir sırada yeniden tutuklanarak öldürülecek olan Mussolini'nin ayaklarından asılmış cesedi, onu bir zamanlar kutsamış olan kalabalığın tükürüklerine maruz kalacaktı.¹²

Siyasi hayatı boyunca pek çok gel- gitler yaşayan Mussolini, faşizm ideolojisi uyarınca yeni topraklar elde etmek için giriştiği saldırılardan savaş boyunca hep boynu bükük ayrılmıştır. Savaş öncesinde Habeşistan'ı işgal eden İtalya, savaş sırasında ise Arnavutluk ve Yunanistan'a saldırmış ama kendi başına bu ülkelerde bir varlık gösterememiş, ancak Almanya'nın imdadına yetişmesi sonrasında bu topraklarda belli ölçüde tutunabilmiştir.

¹² Henri Michel,, **Faşizmler**,Çev: Füsün Üstel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 36

1.1.4. İspanya

İspanya'da 1923 yılında kurulan dikta rejimi 1930'da yıkılmış, Kral 13. Alfonso tahttan çekilince demokratik bir cumhuriyet kurulmuştur. Ancak İspanya'da demokratik gelenek o dönemde pek güçlü olmadığı için, yeni rejim bir yanda kralcı ve tutucular ile öte yanda anarşist ve komünistler arasında hassas bir dengeye dayanmaktaydı.¹³

Böylesine bir siyasal havada ve 1936 Temmuz'unda İspanya'nın Fas'taki birliklerinin komutanı olan General Franco, askeri bir isyanla İspanya'ya geçmiştir. Bu Madrid'teki meşru Halk Cephesi hükümetine karşı sağcı ve kralcı bir ayaklanma olmuştur. Franco fazla bir direnmeyle karşılaşmaksızın İspanya'nın batı ve güneyine egemen olmuş ve hükümet de Valencia'ya çekilerek ayaklanmaya karşı mücadeleye girişmiştir. Böylece, İspanya'da üç yıl sürecek olan ve büyük Avrupa devletlerinin de karıştıkları bir iç savaş başlamıştır.¹⁴

Bu isyan hareketi, İspanya'da olduğu kadar Berlin ve Roma'da da planlanmış, bu devletler hemen General Franco'nun yardımına koşmuşlardır. Franco'nun iktidarı eline geçirmesi, ilk bakışta, Fransa ve İngiltere gibi Batı Avrupa devletlerinin çıkarlarına aykırı görünmekteydi. Mihver devletleri, İspanya hükümeti üzerinde etkili oldukları takdirde, İngiltere'nin yaşamsal Akdeniz imparatorluk yolu kapatılabilir, Fransa doğudan olduğu kadar şimdi güneyden de Mihver kısılcı arasında kalabilir ve Afrika sömürgeleri ile bağlantısı kesilebilirdi. Ancak, bu iki devlet iç savaşa karışmak istemediler. Karşıldığı takdirde bunun Avrupa çapında bir savaşa yol açabileceğinden korkmaktaydılar.

İtalya, General Franco'ya 100.000 kişilik bir ordu, Almanya ise bol miktarda silah ve cephane göndermiştir. Dünyanın dört bir yanından 35.000 kadar gönüllü, merkezi hükümetin, yani Cumhuriyetçilerin yanında savaşmışsa da İtalya ve Almanya'nın da yardımıyla General Franco, 1939 yılında İspanya'ya tam anlamıyla

¹³ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 55

¹⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 55

egemen olmuştur. Böylece, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Batı Akdeniz'de yeni bir faşist rejim ortaya çıkmıştır.¹⁵

1.1.5. Almanya

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya, henüz tam olarak sanayileşememiş, siyasi bütünlüğünü sağlayamamış ve karmaşa içinde bir ülke konumuna düşmüştü. Özellikle Prusya dönemindeki askeri başarılarını arar duruma gelen Almanlar, ekonomik krizin pençesinde zor günler geçirmekteydi. Adeta kurtarıcını bekleyen bu halk, aradığı ışığı Hitler'de bulduğunu sandı, ama sonunda bu yanılgısının bedelini de yine kendileri çok ağır bir şekilde ödemek zorunda kaldı.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımının, Alman ekonomisi üzerindeki kötü etkileri, Nazi Partisi'ne, iktidar yolun açmıştır.¹⁶ Hitler 1933 yılının Ocak ayında, yani üç yıllık ekonomik depresyondan sonra iktidara geçmiştir. Reichstag'ın en güçlü partisi durumunda bulunan Nasyonal Sosyalistlerin önderi Hitler'in Şansölye olmasını yaşlı devlet başkanı Hindenburg önermiştir. Sander, Hitler'e karşı hemen bir tepkinin ortaya çıkmamasını iki temel nedene bağlamaktadır.¹⁷

- 1920 yılındaki Kapp Darbesi genel grevle, Hitler'in 1923 darbe girişimi de ordunun müdahalesiyle başarısız olmuştur. Hitler bu başarısızlıktan önemli bir ders çıkarmıştır: "İktidara anayasal yollardan ve hukuka uygun bir biçimde ilerleyecek, sonra istediği totaliter devleti kuracaktır". Gerçekten, Hitler 30 Ocak 1933 tarihine kadar anayasayı ihlal eden bir davranışta bulunmamıştır. O dönemde Hitler'e karşı herhangi bir harekette bulunmak, Reichstag'da ikinci büyük parti olan Sosyal Demokratların 1919 yılından beri korumaya çalıştıkları anayasal düzene karşı çıkmak olacaktı. Bu yüzden, Sosyal Demokrat Parti, Komünistlerin genel grev ve ortak hareket önerilerini reddetmiştir.

- Alman politikasında hala belirli bir ağırlığa sahip olan Tutucular ise Nazileri kullanarak politikalarına daha geniş bir destek toplamak istemişlerdir. Ancak tam

¹⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 56

¹⁶ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989. sf: 238

¹⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 42- 44

tersine Hitler onları kullanmıştır. Hitler iktidara geçtikten hemen sonra yeni seçimler için Reichstag'ı dağıtmış ve yapılan seçimlerde sandalye sayısını arttırmıştır. Bu noktadan sonra anayasa ve hukuka bağlılığı da bir kenara atmıştır. Nazi Partisi dışında bütün partileri kapatmış, siyasal faaliyetleri yasaklamıştır. 1934 Ağustos'unda Hindenburg'un ölümü üzerine, hükümet başkanlığının yanında devlet başkanlığını da üzerine alarak Almanya'nın "Führer"i haline gelmiştir.

Genç bir asker olarak Birinci Dünya Savaşı'nda da cephede olan Hitler de o dönem Alman halkının hissettiklerinden çok da farklı düşünceler içinde sayılmazdı. Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan yenilgiyi bir türlü hazmedemeyen Hitler, orduya katılmadan önce mesleki ve özel hayatında yaşadığı olumsuzlukları, kışlada tersine çeviriyor olmasının heyecanını yaşamaktaydı. Kendisindeki hitabet sanatının ustalığını komutanlarıyla birlikte keşfeden bu genç asker artık Alman ordusunun bir parçasıydı. Sözlü anlatım konusundaki başarısı, Hitler'in daha sonra geniş katılımlı halk toplantılarına ve özellikle de tüm Avrupa'da ve hatta Amerika'da dinlenen radyo konuşmalarına daha da önem vermesine neden olmuştur.

Nazi propagandasının yazılı olmaktan çok sözlü olarak daha fazla etki uyandırdığı fark edildiğinde, radyo yayınlarına, miting söylevlerinin yeniden yayınlanmasına ağırlık verildi. Özellikle yabancı ülkelere yönelik -ABD için günde 11 saat, Afrika için 8 saat- radyo yayını yapıldı. Korporatif bir oda tarafından yönetilen, özel bir bankanın parasal açıdan desteklediği sinema, antisemit filmler yayınladı (Yahudi Suss), fizik gücünün güzelliğini yüceltti (olimpik oyunlar).¹⁸

Sözlü kültür, yazının ortak dolaşımında olmadığı zamanlara gönderme yapılarak, tarihsel bir kesitin kültürünü tanımlamak için kullanılan bir tanımdır. Sözlü kültürde insanların duymayı umduğu, ana hatlarıyla zaten bildiği öyküleri anlatan masalcı-Bilgenin (genellikle yaşlı bir erkek) kendi yaşamı ve cemaat üyeleriyle ilişkilerindeki ustalığı; "başkaları adına konuşma hakkına sahip olmasını" meşru kılar. Hayatta kalmanın sırrını bilip, gerçeği herkesin anlayacağı biçimde anlatırken ritüelleşmiş

¹⁸ Henri Michel, **Faşizmler**, Çev: Füsün Üstel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 66

sözlerle, tekrarlar içinde değişim duygusu veren bir akıcılıkla öyküyü anlatan bilge, topluluğa keyifli bir güven verir. ¹⁹

İşte tam da bu tanım- her ne kadar yazının ortak kullanımında olmadığı bir dönemi betimliyor olsa da- Faşist Avrupa'da ve tabii özellikle de Nazi Almanyası'nda yaşanan süreci iyi bir şekilde özetliyor diyebiliriz. Başkaları adına konuşma hakkına ve hatta karar alma hakkına da sahip olan bir ismin (Führer), kitlelere hitaben yaptığı anlatımlarda 'tekrarlara' özellikle sıkça başvurarak dinleyicilere 'keyifli bir güven' vermesi, Hitler'in kullandığı yöntemlerden biri ola gelmiştir diyebiliriz.

Hitler yaptığı konuşmalarda, adeta yazı kullanıma alınmamışçasına söze dayanarak vurguları, ifadeleri, jest ve mimikleri usta bir biçimde kullanıp, dinleyici ve dolayısıyla alıcı konumundaki Alman halkına istediği mesajı en etkili yollardan biri ile vermeyi başarmıştır.

Daha sonraları ordu tarafında izlemekle görevlendirildiği Alman İşçi Partisi'nin fikirlerini benimseyen ve bu düşüncelerin yıllardır kafasının içinde dönüp duran teorilere aslında ne kadar da benzediğini fark eden Hitler'in Nasyonal Sosyalist yolculuğu da başlamış oluyordu. Partiye katılan Hitler, kısa sürede partiyi ele geçirerek ilerleyen süreçte adını da Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP) olarak değiştirdi.

Alman halkının büyülenmişçesine peşinde koştuğu bu lider, çevresine topladığı kimisi suçlu, kimisi katil, kimisi de akıl hastanesinden çıkma olan görev arkadaşlarıyla yeni bir Almanya oluşturmak için kolları sıvadı. SS'lerin şefleri genellikle sabıkalılar, bir baltaya sap olamamış kişiler ya da yarı delilerdi (Himmler, Totekopf bölümünün kumandanı Eicke'yi bir psikiyatri kliniğinden almıştı.) ²⁰ Hitler'in resmen iktidara geldiği 1933 yılından savaşı kaybedip öldüğü 1945 yılına kadar geçen yaklaşık 12 yıllık süreç içinde Almanya'da dünya tarihine geçecek olaylar yaşandı.

¹⁹ Nurçay Türkoğlu,, **İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim: Tanımlar, kavramlar, tartışmalar**, Babil Yayınları, İstanbul, 2004. Sf: 53.

²⁰ Henri Michel, Çev: Füsun Üstel, **Faşizmler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 57

1945' kadar yaşayacak olan Nazi Almanya'sına Hitler III. Reich adını vermiştir. Ona göre, Mukaddes-Roma Germen İmparatorluğu I. Reich, Bismarck'ın 1871'den 1919'a kadar devam eden Almanyası da II. Reich idi.²¹

Hitler'in iki savaş arası dönemde uyguladığı dış politika üç aşamalıdır.

- Almanya'nın Versailles Barış Antlaşması'nın kısıtlamalarından kurtarılması
- Almanya dışında yaşayan bütün Almanların Alman sınırları içine alınması yoluyla "bir ulus, bir devlet" (ein Volk, ein Reich) ilkesinin gerçekleştirilmesi
- Lebensraum, yani "hayat sahası" politikasıyla, Alman devletinin gönencinin ve mutluluğunun en üst düzeye çıkarılması.

Bu üç aşamadan ilk ikisi sınırlı, somut politiklardır. Çünkü Versailles Antlaşması'nın Almanya'yı kısıtlayıcı hükümleriyle Almanların çoğunlukta buldukları bölgeler bellidir. Örneğin, içinde bir Alman azınlığının bulunmadığı ve Versailles Antlaşması'nın ihlali ile topraklarının işgalinin söz konusu olmadığı İngiltere için, Hitler'in böyle bir politikayı uygulaması çok yakın bir tehdit oluşturmuyordu. Ancak üçüncü aşamanın, yani hayat sahasının sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceği, hangi ülkelerin topraklarını içine alacağı tam belli değildi.²²

Hitler, bu konudaki görüşlerini, Kavgam kitabında işte şu sözlerle ifade etmiştir: Almanya, ya bir dünya devleti olacaktır, ya da ortada kalacaktır. Fakat bir dünya devleti olmak için kendisine gereken önemi ve vatandaşlarına yaşama şartlarını verecek toprak genişliğine muhtaçtır. Bunun için biz Nasyonal Sosyalistler savaştan önceki dış politikamızı bir kalemde çiziyoruz. Altı yüzyıl önce nerede kalınmış ise, o noktadan başlıyoruz. Avrupa'nın güneyine ve batısına doğru Germenlerin ebedi yürüyüşünü durduruyor ve gözlerimizi doğuya çeviriyoruz."²³

Hitler daha iktidara gelişinin ilk yıllarından itibaren ve öncesinde kafasında şekillendirmeye başladığı savaş politikasında da aklında hiç batı Avrupa'da ilerlemek

²¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989. sf:240

²² Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 46- 47

²³ Kürşad Polat, **Heil Hitler**, Yeniüzyıl Yayınevi, İstanbul 2009, sayfa 177- 178

olmamıştı. Hep doğuya ilerlemeyi ve bu ülkelerin topraklarını Almanya'ya katmayı amaçlıyordu. Bu vesileyle batıda sadece Ren bölgesini yeniden silahlandırmaktan başka amacı olmadığını dillendirmekteydi. Nazi İmparatorluğu kitabının yazarı William L. Shirer, İkinci Dünya Savaşı'nın yeni başladığı ve Alman ordularının Polonya işgalini tamamlamak üzere olduğu bir süreçte, Hitler'in dünyaya barış mesajları yolladığı sırada günlüğüne işte şu cümleleri yazıyordu: Fransa ve İngiltere artık neden dövüşsünler? Dövüşecek bir şey kalmadı ki ortada. Almanya batıda hiçbir şey istemiyor.

Nazi Almanyasının Versay'a yönelttiği ilk hareketlerden biri, 1934 yılında Avusturya'yı ilhak etme (Anschluss) teşebbüsü olmuştur. ²⁴ İşte büyük ölçüde bu yüzden Hitler dış politikasının ilk iki aşamasını gerçekleştirirken büyük bir direnmeyle karşılaşmamış, yakın güvenlikleri tehdit altında bulunmayan Avrupa'nın öteki büyük devletleri, kendilerine dokunulmayacağı düşüncesiyle, etkili bir işbirliğine gidememişlerdir. Ancak, Almanya, dış politikasının üçüncü aşamasını gerçekleştirmeye başlayınca, yani Çekoslovakya'nın tümünü işgal edince, bu devlete karşı etkin tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Alman saldırısıyla İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, bu tedbirlerde geç kalındığının en açık kanıtı olmuştur. ²⁵

1.1.5.1. Nazi Almanyası ve Siyasal İletişim

Gerek ekonomik ve teknolojik, gerekse de bilimsel ve kültürel olarak tamamen kabuk değişten Almanya'da adeta 'yeni bir insan' oluşturma süreci başlamıştı. Faşizm anlayışında 'insan' tanımını Henri Michel şu ifadelerle özetlemektedir: Faşist insan, inanmak, boyun eğmek, savaşmakla yetinir. İdeal olan her türlü insancıl duygudan uzak, duyarlılıktan tümüyle arınmış, aldığı emirleri tartışmadan yerine getirme yeteneğine sahip eşsiz bir robot haline gelmesidir. Söz konusu yeni insan tipi bir oranda Hitler yandaşı SS'lerle gerçekleşecektir. ²⁶

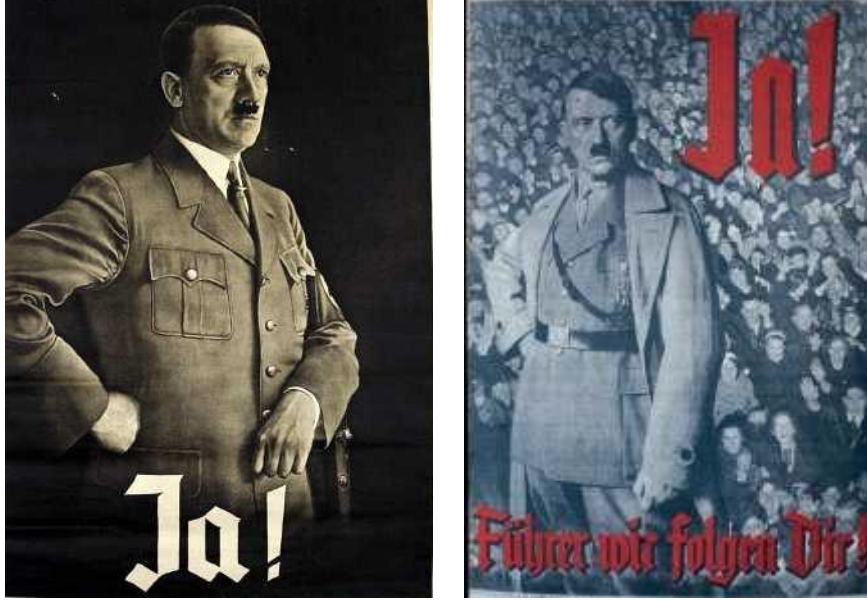
Nazi teorisine göre üstün ırk olarak görülen kuzey insanı, Nordik olarak adlandırılarak saflığının korunması için faaliyetler hemen başlatıldı. Hitler Almanyası'nın propaganda bakanı olan Goebbels başta olmak üzere diğer Alman

²⁴ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989. sf: 243

²⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 47

²⁶ Henri Michel, Çev: Füsün Üstel, **Faşizmler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 19

yetkilileri, basın ve yayın organlarını da -başta radyo olmak üzere- kullanarak Alman halkı üzerinde bir hayli etkili olmayı başarmışlardır.

1930 ve 1938 yıllarındaki referandumlara ait afişler. Halk Hitler'e evet demeye çağrılıyor: Evet!²⁷ Führer'in izindeyiz.²⁸

Almanya'nın savaşa sürüklendiği dönemlerde Alman halkı gündelik yaşamına devam etmekteydi. Birinci Dünya Savaşı'nın izlerini tüm yoğunluğuyla üzerinde taşıyan Almanlar, yeni bir büyük savaşa ihtimal vermemekteydi. Ancak Hitler önderliğindeki Naziler, geçmişi kaşıyarak, Almanların kahramanlık duygularını kabartarak yenilmişliğin verdiği hırsı kabartmayı amaçlamaktaydılar. Bu amaç uğruna da Alman tarihinden olabildiğince faydalanma yolunu seçtiler.

Walter Benjamin'in deyişiyle "Geçmiş ancak, bilinip anlamlandırılabilirdiği an parlayıp görünüş veren bir imaj olarak" yakalanabilir ve geçmişi " tarihe uygun olarak yeniden konuşurabilmek, bir tehlike anında bir anda parladığında onunla bir bellek kazanmak" demektir. (Walter Benjamin, Estetize Edilmiş Yaşam. Çev. Ünsal Oskay- Sayfa: 168- 170)

²⁷ <http://ruhanguil.wordpress.com/2010/06/25/46/> (Son görüntülenme tarihi: 10 Temmuz 2012)

²⁸ <http://ruhanguil.wordpress.com/2010/07/04/1930%e2%80%b2lar-nazi-almanyasi/> (Son Görüntülenme tarihi: 10 Temmuz 2012)

Aynı zamanda bazı geçmiş olaylar egemen ideolojinin yeniden üretilmesi içinde önemli kaynaklardır.

Hemen her durumda bellek, “geçmişe değil, geçmiş ile bugün arasındaki ilişkiye” gönderme yapar. Bazı olayların anımsanmazı, öne çıkarılması, bazı olayların unutulmasını da beraberinde getirir. Anıların ‘ayıklanması’ özellikle yaşanan günle ilgili gereksinimlere yanıt verecek biçimde gerçekleşecektir. Belli anıların kaynaklar içinden parlatılıp, cilalanıp yeniden kullanıma sunulması işleminin toplumu etkileyici, dolayımı sağlayıcı düzende olabilmesi de bir egemenlik sorunudur. John Nerone, “Toplumsal bellek; bir toplumdaki bazı gruplar, kurumlar ya da kişilerin bazı deneyimlerinin, tanınabilir senaryolarla ve ahlaki bir boyutla (bir değerlendirmeye) tabi tutularak yapay bir biçimde yansıtılmasıdır” der.²⁹

Naziler de bu durumu çok iyi kullanmışlardır. Hitler’in Reichstag’da ve halka hitaben yaptığı diğer konuşmalar incelenecek olursa, bu yöneme sıkça ve ustalıkla başvurduğu görülebilir. Geçmiş dönem Almanya’sından söz edilirken, Birinci Dünya Savaşı’nda alınan yenilgi sonrası yaşanan acılar bilinçli olarak hatırlatılmaktadır. Ancak aynı zamanda Prusya’dan gelen ve Alman halkının askeri yönünü ve kahramanlıklarını ön plana çıkaran, aynı zamanda Roma- Germen İmparatorluğu’na kadar uzanan süreçte yaşananlarına kapsayacak şekilde bir destansı anlatı da hemen her konuşmanın içinde bilinçli olara yerleştirilmiştir.

Hitler’in konuşmalarında kullandığı bu durumu yardımcıları ve bakanları da değerlendirmekten geri durmamıştır. Örneğin Nazizmin yayılması ve topluma kabul ettirilmesinde kilit bir konumda bulunan Nazi Almanya’sının Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı Joseph Goebbels de, radyo, yazılı basın ve sinema üzerinde kurduğu denetimle, Alman halkının üzerinde Nazi politikalarının etkili olmasını ve haklı gösterilmesini sağlamaya çalışmıştır.

Almanya’nın İkinci Dünya Savaşı sırasında Danimarka ve Norveç’in işgal hareketi sırasında özellikle Berlin kaynaklı gazetelerin sayfalarında kullandıkları ifadeler, bu anlatıma en güzel örneklerden birisini oluşturmaktadır. O dönem

²⁹ Nurçay Türkoğlu, **İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim: Tanımlar, kavramlar, tartışmalar**, Babil Yayınları, İstanbul, 2004. Sf: 54.

Almanya’da olan ve savaşı takip eden Amerikalı Gazeteci William Shirer, söz konusu gazetelerin durumunu işte böyle anlatmaktadır: Berlin gazetelerinin hali o gün görülecek bir şeydi. Boersen Zeitung: “İngiltere küçük ulusların ölümlerine basarak yürüyor... Almanya zayıf devletleri İngiliz eşkıyasından koruyor... Norveç, kendi halkının özgürlüğünü sağlayacak olan Alman hareketinin haklı olduğunu anlamalıdır... Hitler’in kendi gazetesi Voelkischher Beobachter ise şu koskoca başlığı atmıştı: Almanya, İskandinavya’yı kurtarıyor!”³⁰

Nurçay Türkoğlu ise sinema ve gazetelerin toplum üzerindeki etkisini irdelerken şu ifadelerle başvurmuştur:

Özellikle kitle iletişim araçlarında sunulan toplumsal anılarda seçme işlevi çok açık bir şekilde görülür. Gazetecilik mesleğinin formatları çoğu kez seçmelerin nedeni olarak öne sürülür. Ancak ‘resmi tarih’ kavramı ile seçicilik daha karmaşık bir süreç haline gelir.

Toplumsal belleğin ahlaksal bir boyutu da vardır, her anı bugün için yararlı olabilecek dersler ve mutlaka politik, anlamlar içerir. Anıların öyküsü hep bir ‘kıssadan hisse’ vermek üzere kullanılır.³¹

Savaş süreci boyunca bu yeni insan oluşturma dönüşümünü ve Almanları savaşa inandırma çabalarında başarılı olan Hitler, savaşın olumsuz yönde seyretmesi ve her cephede gerilemenin başlaması üzerine çabalarını daha çok savaş sanayine ve elindeki toprakları korumaya ayırınca, toplumsal dönüşüm de sekteye uğradı. Tüm bunlara rağmen Hitler, iktidarda kaldığı 12 yıl boyunca ve bu 12 yılın yaklaşık 6 yılının savaş sürecinde geçmesine rağmen, toplumsal dönüşüm hedefi yolunca bir hayli ilerleme kaydedebildi.

Ancak savaş sonrası gelen yenilgi ve ardından gerçekleştirilen Nürnberg Mahkemesi, Nazi Almanyası’nın gerçek yüzünün hem Almanlar hem de tüm dünya tarafından daha iyi anlaşılmasını sağladı. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra girdiği

³⁰ William L. Shirer, **Nazi İmparatorluğu-2 Doğuşu, Yükselişi,Çöküşü**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002. Sf: 883.

³¹ Nurçay Türkoğlu, **İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim: Tanımlar, kavramlar, tartışmalar**, Babil Yayınları, İstanbul, 2004. Sf: 54- 55.

bulanlımdan ve korkulu rüyalarla dolu uykusundan uyanan Alman halkı bu kez de Komünist ve Demokrat olmak üzere iki Almanya'ya bölünmenin acısını yaşadı. 1990 yılında Doğu Blok'unun çökmesi sonrasında bu bölünmüşlüğe de son veren Almanya, yeniden bir bütün olarak yoluna devam etmekte ve Avrupa Birliği içinde de önemli bir aktör olarak kritik politikalara yön vermektedir.

1.1.6. Rusya

Çarlık Rusya'na 1917 yılındaki Bolşevik Devrim ile son veren Rusya, bu yıldan sonra bir süre daha iç bütünlüğünü sağlamakta uğraştı. Bu süreç içinde Birinci Dünya Savaşı'nda çekilen yeni Sovyet Rusya, 'halkların kendi kaderlerini tayin hakkı' kapsamında da bazı ülkelerin bağımsızlığını tanıdı. Osmanlı'nın işgal altında tuttuğu doğu Anadolu'daki topraklarını geri verdi. Komşularıyla yeni anlaşmalar yaptı.

Sovyetler Birliği'nin Bolşevik devriminden sonra ve özellikle 1925-1930 yılları arasında izlediği dış politika da Avrupa'da barışın, belirli bir süre için de olsa, yerleşmesinde ve ilişkilerin yumuşamasında etkili olmuştur. Sovyet dış politikasını genel olarak iki geniş döneme ayırmak olanaklıdır:

- Göreli Güçsüzlük Dönemi (1917-1939). Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin ideolojik amaçları nesnel yeteneklerinin çok üstündedir. Bütün bu dönem boyunca Sovyet önderleri, ideolojik görüşleriyle daha güçlü bir düşmana karşı var olmak arasında bir denge aramışlardır.

- Yeteneklerin Artması Dönemi (1944 sonrası). Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra göreli güçsüzlükten kurtulmuş, önce büyük devlet, sonra global devlet, 1980'lerin sonuna kadar da "süper devlet" haline gelmiştir. Bu son dönemde Sovyetler Birliği'nin nesnel yetenekleri, ideolojik amaçlarının gerçekleştirilebileceği ve somut bir politika biçimine konabileceği bir düzeye yükselmiştir. Bunun böyle olmasında, doğal olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişen uluslararası ortamın, yani Sovyet ideolojisine belirli bir yakınlık duyan ve yeni bağımsızlığını kazanan devletlerin ortaya çıkmasının da etkisi olmuştur.³²

³² Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 39

Sovyet Rusya, dünya sahnesine yeni çıktığı bu süreçte, daha çok politik arenada kabul görmek ve tanınmak amacındaydı. Ancak Lenin'in ölümü sonrasında göreve gelen Stalin'in politikaları, Sovyetleri de emperyalist, baskıcı ve yayılcı bir ülke konumuna taşıdı. İlk olarak kendi otoritesini sağlamlaştıran Stalin, İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte iktidarını sağlama almaya çalıştı.

Bu politikanın ilk başarısı, Almanya ile yapılan Rapollo Antlaşması olmuştur. Bu, Batı'dan hoşnutsuz, ticarete ihtiyacı olan ve güçlü Polonya'ya karşı iki devletin yaklaşmasını simgelemektedir. Bu antlaşma, gerek Alman gerek Sovyet dış politikasının iki savaş arası dönemdeki ilk başarısı olarak düşünülebilir. Daha sonra, Türkiye ile 1925 yılında bir "Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması" imzalanmıştır. Sovyetler Birliği 1928 yılında sınır komşularıyla imzaladığı "Litvinov Protokolü" ile Briand-Kellogg Paketi'ni de yürürlüğe sokmuştur.³³

1.1.6.1. Stalin Dönemi

3 Nisan 1922 - 5 Mart 1953 tarihleri arasında SSCB lideri olarak tarih sahnesindeki yerini alan Josef Stalin, iki dünya savaşı arasında Avrupa'nın en önemli simalarından birisi olmuştur. Adolf Hitler, Winston Churchill ve Benito Mussolini ile birlikte iki büyük savaş arasındaki Avrupa tarihine damga vuran isimlerden biri olan Stalin de diğer mevkidaşları gibi ülkesinde iletişimin olanaklarından faydalanarak hakim olma yoluna gitmiştir. Hitler ve Mussolini'nin faşist, Churchill'in ise kapitalist ideolojik ve sistemik anlayışına karşı sosyalist- komünist sistemin temsilci olan Stalin, bu ideoloji doğrultusundaki adımlarıyla kitle iletişimini 'hünerli' bir şekilde kullanarak iktidarının sağlamlaşmasını sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan başarıyla çıkan Stalin ve Sovyetler Birliği'nin Kızıl Ordusu'nun önüne serilen Doğu Avrupa, SSCB'nin yıkıldığı tarihe kadar 'Demir Perde' olarak anıla gelmiştir.

³³ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 40

*Stalin'i halka bir arada gösteren propaganda afişlerinden: Sevgili Stalin ve mutlu halk.*³⁴

Sovyet Yüzyılı adlı eserinde SSCB'nin tarihi gelişimini detaylı bir biçimde inceleyen Moshe Lewin, Rus lider Stalin'le ilgilide önemli tespitlerde bulunmaktadır. Stalin'in otorite kurma adına giriştiği faaliyetler yazarın eserinde şu kelimelerle ifade edilmektedir:

Stalin görev süresi boyunca kilit siyasi kurumları parçalama ve içlerini boşaltma yöntemini kullandı. Şubat 1935 tarihinden sonra önemli noktalarda yaptıkları atamalarla başta kültür ve propaganda olmak üzere diğer tüm daireler Stalin'in kişisel denetimi altına alındı. Stalin iktidarını öylesine yerleştirmiş ve başkalarına kabul ettirmişti ki, onlara dilediği her şeyi yutturabilirdi.³⁵

Stalin edebiyat, tiyatro ya da sinemanın kurgu gücünü kullanarak, uyruklarının zihinlerine, ruhlarına ve tüm duygusal yaşamına nüfuz etmesini sağlayacak bir araçtan yararlandı. Milyonlarca insanın düşünceleri ve duyguları üzerinde , tek başına, dünyanın bütün ajitasyon- propagandasından daha güçlü bir etki oluşturabilen yazarların gücünü görüyor ve kıskanıyordu. Sanatı, kendisine doğrudan hizmet edebilecek bir araç olarak

³⁴ <http://ruhanguil.wordpress.com/2010/06/25/sscb/> (Son görüntülenme tarihi: 10 Temmuz 2012)

³⁵ Moshe Lewin, **Sovyet Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009. sf: 112-116.

görüyordu; tabii, oluşturucuların eğitilip yönlendirilmesi ve eserlerin bizzat gözden geçirilmesi, kendisinin bir anlamda yayıncı ve danışman rolü oynaması ya da yazarlarla, kahramanlarının tutumu hakkında tartışması koşuluyla. Okurun kuşkusuz tahmin edebileceği gibi, bu “kahramanlar” itaat etmek zorundaydı ve bu itaati sağlamak için bir yazar olmaya gerek yoktu.³⁶

Atatürk’ün Türk Dil Kurumu aracılığıyla oluşturmak istediği yeni dil ve kültür üzerindeki etkisi ile Hitler’in Kavgam eseri üzerinden oluşturduğu yeni eğitim sistemi dizaynı da Stalin’in yukarıda bahsi geçen özellikleriyle birlikte değerlendirildiğinde dönemin kültür ve sanatı üzerinde liderlerin etkisi daha iyi anlaşılır durumu gelmektedir.

1.1.6.2. Stalin ve İkinci Dünya Savaşı Dönemi

Otoritesini kuvvetlendiren Stalin, daha sonra ise savaşın ilk yıllarında Hitler ile anlaşma yoluna gitti. Nazi Almanyası ile ‘saldırmazlık’ anlaşması imzalayan Stalin, hatta Almanya ile birlik olarak Polonya’yı işgal etti. Hitler’in iki cephede birden savaşmak istememesinden yararlanan Stalin, ileride Naziler’in başına bela olabileceğini düşünerek doğu Avrupa’da konumu güçlendirmenin peşine düştü. Almanların, Rusya’ya saldırmasına kadar geçen sürede hem askeri hem de stratejik üstünlük olarak önemli kozlar elde eden Rusya, yine de Nazi askeri karşısında zor durumlara düştü. Meşhur Sibiryaya soğuklarının da etkisiyle Almanları yenmeyi başaran Kızıl Ordu ve dolayısıyla Sovyet Rusya’nın lideri Stalin, saygınlığını ve konumunu dünyanın gözünde daha da sağlamlaştırmış oldu.

Rus askerlerinin Berlin’e girmesiyle sonuçlanan savaş sonrasında doğu Avrupa Sovyetler’in etki alanına girmiş oldu. Stalin, bu yeni elde edilen topraklarda ve Rusya’da, savaş öncesi otoritesini güçlendirmek için kullandığı propaganda araçlarını savaş sonrasında da bu kez ‘Soğuk Savaş’ sürecinde kullanmaya başladı. ‘Demir Perde’ olarak adlandırılan Sovyet alanında yaşanan sürgünler, baskılar ve sansürler Sovyetler’in çöküşüne kadar kimin zaman artıp kimi zaman azalarak, Stalin sonrasında göreve gelen Rus liderler döneminde de devam etti.

³⁶ Moshe Lewin, **Sovyet Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009. sf: 119- 120.

1.1.6.3. Sovyet Milliyetçiliği

1917 yılındaki Ekim devrimi sonrasında Lenin önderliğinde sosyalist bir düzene geçen ve Çarlık Rusyası'na sonra veren Sovyet Rusya, Lenin'den sonra göreve gelen Stalin ile birlikte farklı bir politik yol izlemeye başlamıştır. Tanım itibariyle milliyetçilik ve faşizmin tam karşısındaki kampta olan ve bu iki ideolojinin düşmanı konumunda bulunan Sovyet sosyalizmi, Stalinizm ile farklı bir devreye girmiştir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş döneminde milliyetçileşme işaretleri gösteren Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği, ilk olarak özellikle Müslüman azınlıkların yaşadıkları bölgelerde Ruslaştırma politikaları uygulamaya başlamıştır.³⁷

Nikolay İlminski ve beraberindeki bir grup akademisyenin geliştirdiği 'Milliyetler Politikası' stratejisine paralel olarak bölge halklarının -hiçbir zaman var olmamış- özgün dilleri ve tarihleri inşa edildi; bu bağlamda kendilerine özerklik verilerek diğer Türkî halklardan farklılaşmaları amaçlandı.³⁸

Milliyetler Politikası, İlminski'nin ilk çalışmalarından itibaren Kafkaslar'da ve Orta Asya'da çeşitli sunî halkların oluşturulması/ icat edilmesi, toprağa ve dile bağlı bir sınıflandırma yapılması, son aşamada ise siyasal ve stratejik bir mantıkla toprakların bölünüp ayrıştırılarak yönetilmesi üzerine kurulmuştu.³⁹

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Nazi Almanyası ile Sovyet Rusya arasındaki saldırmazlık anlaşmasının Almanya tarafından bozulması sonrasında Rusya'da uygulanan milliyetler politikasında da önemli sertleşmeler görülmeye başlandı. Savaş döneminde Kızıl Ordu'yu ve Rus halkını düşmana (Almanlara) karşı birleştirmek ve tek yumruk haline getirmeyi hedefleyen Rus politikası milliyetçiliğe bu dönemde her zamankinden fazla prim vermiştir.

³⁷ Hasan Aksakal, **Stalin ve İkinci Dünya Savaşı Bağlamında Milliyetler Politikası**, Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 21, Bahar 2009, sf: 23.

³⁸ Hasan Aksakal, **Stalin ve İkinci Dünya Savaşı Bağlamında Milliyetler Politikası**, Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 21, Bahar 2009, sf: 24.

³⁹ Olivier Roy, **Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi**, Çev: Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul, 2005. sf: 101.

Stalin'in politikalarını meşrulaştırmak için gereken başlıca unsurlar sosyalizme yöneltilecek tehditler, düşmanlar ve güvenlik paranoyasıydı. 1941 Ağustosunda Almanların Rusya'ya girişinden iki ay sonra Sovyet Hükümeti, İdil boylarında yaşayan Almanların özerk cumhuriyetini lağvetti. Cumhuriyet içinde ve dışında yaşayan ne kadar Alman varsa, Kazakistan ve Sibirya içlerindeki steplere sürülerek tehcir edildi.

Almanlar tarafından işgal edilen Rus topraklarında yaşayan halkların Nazilerce örgütlenerek Sovyet askerlerine karşı savaşmasını 'vatan hainliği' olarak nitelendiren Stalin iki milyondan fazla Çeçen, İnguş, Balkar, Karaçay ve Tatar Sibirya'ya süsürdü. Bu arada Kalmuk Özerk Bölgesi ile Kırım Tatarlarının özerk cumhuriyeti de lağvedildi. Savaş koşullarında radikalleşen resmi söylemde Rusluk zaman zaman Sovyetlikle aynı anlamda kullanılabilir hale getirildi. Stalin'in çeşitli nutuk ve demeçleri ile bu anlayış toplulukların üzerinde iyiden iyiye hissedilir bir baskıya doğru değişmekteydi.⁴⁰

Sovyetler Birliği'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında uyguladığı bu tehcir kapsamında yerlerinden edilen insanların bir bölümü de 'Gulag' adı verilen kamplarda tutulmaktaydı. Burada sözü edilen 'Gulag' kampları ise dönemin Nazi Almanyası'ndaki toplama kampları ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bu bakımdan da Sovyet Rusya'nın Nazi Almanyası ile bir konuda daha benzer uygulamalara imza attığını görebiliyoruz. Sosyalizm ile yönetiliyor olmasına rağmen ülke içinde yaşamını sürdüren farklı ulustan insanlara tehcir uygulanması ve Ruslaştırma politikalarının yanı sıra Gulag kampları da savaş öncesi ve savaş sırası dönemde Sovyet Rusya'daki milliyetçi ve Rusçu damarı göstermesi bakımında önemlidir.

Söz konusu politikaları, kağıt üzerinde birbirinin tam zıttı kutuplarda bulunan Alman faşizm ile Sovyet sosyalizminin aslında birbirilerinin politikalarını nasıl da kopya ettiğinin açık bir kanıtı niteliğindedir. Henri Michel de Faşizmler adlı çalışmasında iki ideoloji arasındaki bu benzerliği şu ifadelerle tespit etmektedir:

Dışarıdan bakışla, faşizm ve Stalinizm arasındaki benzerliklerin çarpıcı olduğuna hiç kuşku yoktur; başkalarını küçümseyen ve yüksekte bakan hoşgörüsüzlük, güçlerin tek partinin lehine birleştirilmesiyle Devlet'in kâdir-i mutlaklığı; muhaliflerin

⁴⁰ Hasan Aksakal, **Stalin ve İkinci Dünya Savaşı Bağlamında Milliyetler Politikası**, Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 21, Bahar 2009, sf: 26-27.

terör yoluyla tasfiyesi tam yetkili polis, çok güçlü bir orduyla beslenen benzer bir milliyetçilik; aynı şef kültü vb. ⁴¹

1.1.6.4. Sovyetlerin Sanatı Kullanması

İktidarını korumak ve halkın gözündeki 'güçlü' imajını zedelememek için birçok yolu deneyen Stalin, sanat ve edebiyat alanında da yaptığı hamle ve manevralarla bu konumunu korumanın peşine düşmüştür. Stalin döneminin önemli yazarlarından biri olan Şoholov da Stalin'in bu stratejisinden nasibini almıştır.

Rus Yazar Şoholov, gerçek bir Rus Kazağıydı (Stalin değildi); büyük bir yazar ve iyi bir hatipti (yine Stalin'in yarışamayacağı beceriler) . Dolayısıyla Stalin bu olaylardan son derece rahatsız olduğu halde, yazar tarafından ortaya konulan gerçekleri ve eleştirileri kabul ediyormuş gibi yaptı. Stalin, Şoholov'dan nefret ediyor olabilirdi ama bu noktada amaçlarına ulaşmak için onun yeteneklerine ihtiyacı vardı. ⁴²

Stalin'in oynadığı oyunun adı, kendi imajını oluşturmaktı. Kavga ve çekişmelerin üzerinde, bir heykel kaidesi üzerinde oturuyor olması, güvenliği ve iktidarı için bir muhafız alayından çok daha sağlam bir güvenceydi. Ve köylüleri kırıp geçiren bu açlık ve zulüm günlerinde, imajı için, Şoholov gibi bir köylü dostunun, Stalin'in hayatları kurtarmak amacıyla tonlarca buğday gönderilmesi için şahsen talimat verdiğini belirten bir açıklama yapmasından daha iyi bir şey olabilir miydi? Meselenin özü buydu ve Şoholov'un yalan söylemek zorunda bile kalmadan basına verdiği bilgi tam da bu oldu. ⁴³

Stalin imajını oluştururken çeşitli yöntemlere başvurdu. Filmlerde, konuşmalarda ve biyografilerde kendisine övgüler düzmek için kullanılacak sözcükleri bizzat seçiyordu. En beğendiği methiyelerin kullanılmasını sağlıyor, ama tevazuunu kanıtlamak için diğerlerini sansürlüyordu. Nişanlarını ve unvanlarını kendi seçiyordu. Kongrelerin ve diğer merasimlerin tören kuralları en ince ayrıntısına kadar

⁴¹ Henri Michel, Çev: Füsün Üstel, **Faşizmler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 20

⁴² Moshe Lewin, **Sovyet Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009. sf: 128.

⁴³ Moshe Lewin, **Sovyet Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009. sf: 125- 126.

belirleniyordu. Ve son olarak, her şeyin onun şahsı çevresinde dönmesi için tarih yeniden yazılıyordu.⁴⁴

1.1.6.5. SSCB'nin Dağılması ve Yeni Rusya: Rusya Federasyonu

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ise Rusya Federasyonu olarak yoluna devam eden Rusya'da son dönemde göreve gelen Vladimir Putin, Rusya'nın Sovyet dönemi sonrasında yaşadığı gerileme dönemine bir son vererek, Rusya'yı yeniden dünya politikalarına yön verir pozisyona getirmeyi başardı. Rusya'nın eski etki alanında olan ve yine Rusya'nın 'arka bahçesi' olarak adlandırılan doğu Avrupa ve Orta Asya'da ise Amerika'nın etkisini yavaş yavaş kıran Putin'li Rusya, NATO ve AB'nin doğu Avrupa'daki ilerleyişine ise pasif direnişini çeşitli diplomatik yollarla ve kimi zaman da Ukrayna'da olduğu gibi elindeki doğalgaz kartını kullanarak karşı koymaya çalışmaktadır.

1.2. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemi: İttihat ve Terakki

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, imparatorluk sürecinden çıkan Türkiye, bir ulus devlet inşası sürecine girdi. Osmanlı Devleti dönemindeki çok uluslu ve kozmopolit yaşamına veda eden Türkiye, Fransız Devrimi'nden sonra gelişen milliyetçilik akımından da etkilenerek 'Türklük' bilinci etrafında toplanmaya başladı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birlikte Osmanlı'nın son dönemlerinde oluşmaya başlayan Türklük ve ulusçuluk akımı, uçlarda gezinmesine rağmen, cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürdü ve yeni devletle birlikte Kemalizm yönünde evrilerek farklı bir boyut kazansa da bir bakıma günümüze kadar varlığını sürdürmeye devam etti.

II. Abdülhamit'in hürriyetleri "birer birer yok edip" 1877'den sonra Kanun-ı Esasi'yi de yürürlükten kaldırması üzerine gizli cemiyetler kurulmuş; zamanla bunlar Jön Türkler adıyla tanınmıştır. İstanbul Askeri Tıbbiye Mektebi'nde İbrahim Temo'nun

⁴⁴ Moshe Lewin, **Sovyet Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009. sf: 128.

oluşturduğu gizli bir derneği örnek alarak Ahmet Rıza Bey, Paris'te 1889 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kurmuştur.⁴⁵

Bu koşullar altında II. Abdülhamid de dine sarılmıştır. Bu politikayla; hem bir anlamda kendisini ortadan kaldırmaya çabalayan asker-sivil bürokrasiye karşılık halkın desteğini sağlamak, hem de Panislamizm ile imparatorluğu bir süre daha yaşatmayı arzulamaktaydı.

1.2.1. İkinci Meşrutiyet Süreci

Çeşitli memleketlere dağılmış bütün Jön Türk gruplarını bir merkez etrafında birleştirmek ve ortak bir hareket yolu çizmek amacıyla Paris'te 4 Şubat 1902 tarihinde gizli bir toplantı yapılmıştır. Kısmen şahsi çatışmalar yüzünden, ama asıl tasarlanan iç devrime ordu ve yabancı yardımının katılıp katılmaması konusundaki görüş ayrılıklarından dolayı konferans ikiye bölünmüştür. Müdahalecilerin, yani devrime ordu ve dış yardımın katılması görüşünü savunanların başında Prens Sabahattin bulunmaktaydı. Bunlar ana teşkilattan ayrılarak Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'ni kurmuşlardı. Ahmet Rıza Bey'in başında bulunduğu ve aykırı görüşü savunan grup ise adını Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti şeklinde değiştirmişti. Bundan böyle bu cemiyet Jön Türklerin en ileri gelen örgütlenmesi olmaya başlamıştı.

46

Hıristiyan azınlıklar, kurulacak meşruti idare sayesinde ulusal bağımsızlıklarını kazanacakları ümidiyle İttihat ve Terakki'yi tutmaktaydılar. Bu esnada Ahmet Rıza Bey ile Prens Sabahattin grupları geçici bir anlaşmaya varmıştı. Böylece 1908 hareketi arifesinde bütün Jön Türk kurumları bir amaç üzerinde birleşmiş oldular.

1.2.2. İttihat ve Terakki'nin Yenilikleri

İktidarı ele geçiren bu aydınlar zümresi Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkmaya başlayan alt-orta sınıftan gelmekteydi. Önceleri

⁴⁵ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal Kültürel ve Ekonomik Temeller**, İmge Kitabevi, Ankara, sf: 108-109.

⁴⁶ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal Kültürel ve Ekonomik Temeller**, İmge Kitabevi, Ankara, ss. 108

sultana bağılı hâkim zümreye itaati kabul etmişler ama sonraları bunları yerlerinden atarak kendi idarelerini kurmuşlardır. Ancak II. Meşrutiyet ile birlikte birden bire kendisini memleketi idare etme vazifesiyle yüklü bulmuştur. Hükümeti devralmaya hazırlıksız olduğunu bilen cemiyet, ilkin iktidara geçmeme, sadece vatani bir dernek olarak kalma kararını vermiştir.⁴⁷

Bu bağlamda, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde 1913'ten sonra görülen yenileşme fikir ve teşebbüsleri yeni bir siyasetin temellerini atmıştır. Cumhuriyet devrinde bu siyaset bir hayli değişikliğe uğrayarak yeniden ele alındığı halde Jön Türklerin bu öncü hizmetinden söz edilmemiştir. Aile hukuku ile ilgili davalar şeriat mahkemelerinden alınarak sivil mahkemelere verilmiştir. Adli sorunlarda bütün yetki Adliye Nazırı'na tanınmıştır. Birden fazla kadınla evlenme öyle bir sınırlandırılmıştır ki, gerçekte hemen hemen imkânsızlaştırılmıştır. Tıp ve edebiyat fakültelerine kız öğrenci alınmış ve kadınların hürriyeti üzerine kitaplar yazılmıştır. Laik okullar din ulemasının elinden kurtarılmıştır. Kuran ve bazı dualar Türkçe'ye çevrilmiştir.

Dilde arınma bu sıralarda gelişmiştir. Ali Canip ile Ömer Seyfettin, Genç Kalemler Dergisinde Türkçe yazılar yazarak dilde reformu savunmuşlardır. Batı edebiyatının bazı büyük eserleri de Türkçeye çevrilmiştir. Takvim de kısmen değiştirilerek kamer ayı yerine Batı'nın güneş ayı kabul edilmiştir. İttihat ve Terakki, 1914 yılına gelindiğinde ekonomi alanında kapitülasyonları kaldırma kararı almıştır. Ekonomik gelişmelere para bulmak ve kooperatifler kurulmasını desteklemek üzere ulusal bir banka kurulmuştur.

İttihat ve Terakki, gençleri üretici işlere girmeye teşvik etmiş ve bazen pek de usule uygun olmayan yollardan Türk şirketlerini geliştirmeye çabalamıştır. Jön Türkler hareketi gelecekteki Türkiye Cumhuriyeti önderleri için “mükemmel bir deneme” olmuştur. Bu hareket hem bir siyasal okul vazifesini görmüş hem de yeni fikir ve sorunların denektaşına vurulduğu alanın simgesi haline gelmiştir.⁴⁸

⁴⁷ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal Kültürel ve Ekonomik Temeller**, İmge Kitabevi, Ankara, ss. 111- 112

⁴⁸ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal Kültürel ve Ekonomik Temeller**, İmge Kitabevi, Ankara, ss. 126- 127

1.2.3. İttihat ve Terakki Döneminin Sonu

Zamanla İttihat ve Terakki politikaya daha fazla karışmıştır. Üyelerinin arasında olan Sait Paşa'yı hükümetin başına getirmiştir. 13 Nisan 1909 tarihinde beliren gerici-dinci bir isyan hareketini, 31 Mart Vakası'nı fırsat bilerek bu hareketi teşvik ettiler bahanesiyle Ahrar, İttihadı Muhammedi, Fedakaranı Millet ve Heyeti Müttefika-i Osmaniye partilerini kapatmışlar; Sultan II. Abdülhamit'in yerine V. Mehmet'i getirmişlerdir.

İktidarı kaybetme tehlikesiyle karşılaşan İttihat ve Terakki, anayasada dilediği değişiklikleri yaptıktan sonra çok sıkı baskı altında seçimlere gidilerek Mebusan Meclisine tamamen hâkim olmuştur.⁴⁹

1.3. Birinci Dünya Savaşı Süreci

Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerinin başında Endüstri Devrimi sonrası ülkelerin ekonomik ve siyasi gücü yeniden paylaşmaları gelmiştir. Bu çerçevede ilk olarak emperyalizm önem arz etmektedir. Endüstri devriminin sonucu olarak, artan üretimin yeni pazarlar, biriken sermayenin yeni yatırım alanları, sürekli üretimde bulunan fabrikaların hammadde ihtiyacı ve Avrupa piyasalarının bu mallara doymasıyla sömürgecilik hızlanmış ve emperyalizme dönüşmüştür.

Politikacı ve diplomatların elini kolunu askere karşı bağlayan en önemli etkenlerden biri ülke içindeki milliyetçilik rüzgârlarıydı. Milliyetçilik rüzgârları bu dönemde her yerde esmeye başlamıştır.

Bu dönemde irredantizm -İrredantizm: Bir ülkenin başka bir devletin sınırları içinde yaşayan ama dil, din veya etnik köken bakımından kendisinden saydığı topluluklar üzerinde hak iddia etmesi- de Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerinden birisi olmuştur. Öyle ki Avusturya, kendi sınırları içinde kalan bölgelerde Alman olmayanları Almanlaştırmaya çalışmıştır. Özellikle aşırı görüşleriyle tanınan Georg von Schönerer Çek unsurlara dönük asimilasyon çabaları ile tanınmıştır. Rusya'da da özellikle

⁴⁹ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal Kültürel ve Ekonomik Temeller**, İmge Kitabevi, Ankara, ss. 113

Polonyalı ve Ukraynalı nüfusların Ruslaştırılmasına dönük politikalar dikkat çekmektedir. Birinci Dünya Savaşı bir anlamda Pan-Cermenizm ile Pan-Slavizmin tarihsel iddialarının karşı karşıya gelmesiyle başlamıştır. Almanya hemen Avusturya'nın, Rusya ise Sırbistan'ın arkasındaki yerlerini almışlardır.⁵⁰

Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan en önemli gelişmelerden birisi de modern toplumlarda savaş nedeni kavramının artık değişmiş olmasıdır. En önemli savaş nedeni seferberlik olmuştur. Seferberliğini en seri biçimde gerçekleştirecek devletin, savaşta çok avantajlı bir duruma geçeceği aşikardır. Bu da seferberlik ilanının savaş ilanı olarak kabul edilmesi olgusunu yaygınlaştırmıştır. Her kriz, seferberlik kararı şeklinde, bir savaşa doğru hızlanma mekanizması taşımış ve her savaşın genel bir savaş olacağı da kesin bir hale bürünmüştür.

Bu dönemde askerin fikir ve planlarının, diplomatların uzlaşmalarından daha fazla itibar gördüğü söylenebilir. Adeta siyaset savaşın bir aracı olmuştur. Asker siyasetçiye hükmetmiştir. Avrupalı liderlerin felaket yolunda gösterdikleri kayıtsızlık da ürkütücü olmuştur. Nitekim İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde İngiltere Başbakanı Chamberlain, yatıştırma politikası ile Birinci Dünya Savaşı'nda yaşananları bir daha görmemek için bir tutum sergilediyse de bu başarısız olmuştur.

28 Haziran 1914'te, Habsburg tahtının varisi Franz Ferdinand, Avusturya'nın 1908'de Bosna-Hersek'i topraklarına katma cesaretinin bedelini hayatı ile ödemiştir. Kissinger'a göre "Arşidük'ün karısı asıl kandan olmadığı için Avrupa krallarından hiçbirisi cenaze törenine gelmedi. Taçlı devlet başkanları bir araya gelselerdi ve görüş alışverişi fırsatını bulmuş olsalardı, sonuçta bir terörist eylem üzerine savaşa girmekte daha isteksiz olabilirdi"⁵¹ Ancak bu olay sonrasında Avusturya, uzun zamandır beklemekte olduğu fırsatı sonunda elde etmişti ve bu çeki kullanabileceği gerçek bir olay da karşısına çıkmıştır. Savaş böylece aynı gün başlamıştır.

Alman Schlieffen, Rus ordusu tam olarak seferber olana kadar ilk önce Fransız ordusunu yok etmeye karar vermiştir. Alman sınırlarındaki ağır Fransız tahkimatını

⁵⁰ Süleyman Seyfi Öğün , **Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000. sf: 45- 48

⁵¹ Henry Kissinger, **Diplomasi**, (Çev. İ. H. Kurt), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004. sf: 203

atlamak için, Belçika'nın tarafsızlığını çiğneyerek Alman ordularını Belçika toprakları üzerinden geçirmek fikrini uygun bulmuştur.

Paris'i alıp Fransız ordusunu sınır boyunca kendi tahkimatı içinde arkadan kuşatmış olacak; bu esnada, Almanya Doğu'da savunmada kalacaktı. Bu plan daha sonra İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler tarafından da uygulanacak ve ilk etapta Fransa üzerinde başarılı da olacaktır.

Birinci Dünya Savaşı, tahmin edilenden fazla sürmüştür. Diplomatların başarısızlıklarına askeri liderlerin düşünmeden yaptıkları hatalar da eklenince felaketler birbirini izlemiştir. Askeri planlar süratle dayandığından ve diplomasi mekanizması ise, geleneksel olarak ağır işlediğinden, zaman baskısı altında krizi önlemek olanaksız hale gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı tarihinde tümüyle yeni bir olay olmuştur. Ayırıcı ve belirgin özelliği, onun ilk "topyekûn" (total) savaş olmasıdır. Savaş, 19. Yüzyılın güçlü endüstri devletleri arasında olmuştur.

Bu devletler tüm maddi ve manevi güçleri denetlemekte ve istedikleri biçimde kullanmaktaydılar. Ayrıca, modern teknolojinin tüm olanakları bu devletlerin kullanımına açıldı.

1.4. Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı Devleti döneminde asırlar boyu bulunduğu coğrafyaya hükmeden ve yöneten Türkler, Birinci Dünya Savaşı sonunda alınan sonuçlarla birlikte uğradıkları felaketi Kurtuluş Savaşı sonrasında kazanılan başarıyla birlikte başlarından defederek yeni bir döneme geçmiştir.

Cumhuriyet dönemiyle bu kez kendi içinde bir mücadeleye girişen yeni Türk devleti, cumhuriyet döneminde bir dizi devrime giderek, Türkiye'nin çağdaş uygarlıklar seviyesine getirilmesi için hamleler yapılmıştır. Birçok alanda yapılan değişimlerle yeni bir devlet oluşturma yolunda adımlar atılırken toplumda da büyük değişimler devlet eliyle desteklenerek sürdürülmüştür.

Şeref Akdik'in Milleti Eğitmek: Okula kayıt adlı resmi de cumhuriyet devrimleri sonrasında yaşanan değişimi yansıtmaktadır.⁵²

Türk halkı için yeni bir devlet, ülke ve toplum üzerindeki dönüşümün tamamlanması için adeta yeni bir fırsat konumundaydı. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde başlayan bu dönüşüm ekonomiden eğitime, gündelik yaşamdan kültür ve tarihe kadar hayatın hemen tüm alanlarını kapsayan bir genişlikte tutuldu. Yeni oluşturulan kurumlarla topluma yeni bir şekil, bir yön verilmek istenmiştir.

Harf ve kıyafet devrimi gibi toplumsal değiştirme çabalarının yanı sıra azınlıklarla ilgili alınan kararlar, azınlıkların mallarına el konulması ve en sonunda Yunanistan ile yapılan mübadele, Türkiye'nin yeni bir ulusal devlet olarak ortaya çıkmasında dönüm noktaları olmuştur.

1.5. Atatürk Devrimleri ve Kemalizm İdeolojisi

Türk Devrimi, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde teokratik bir monarşiden, halk egemenliğine dayanan laik ve çağdaş bir cumhuriyete geçiştir. Tarihi büyük

⁵² Sibel Bozdoğan, Modernizm ve Ulusun İnşası, Metis Yayınları, İstanbul, 2008, Sf: 105.

adamlar belirlemektedir. Lloyd George (İngiltere'nin Doğu Politikası'nın mimarı ve uygulamacısı) “her yüzyılda bir, insanlık tarihinin çizgisini değiştiren bir lider çıkar, benim şanssızlığım, bu liderin Türkiye’den çıkması” demiştir.⁵³

Cumhuriyetin gerçekleştirdiği değişiklikleri konu alan bir CHP afişi.⁵⁴

Mustafa Kemal'i, Kemalizm'i ya da Atatürkçülüğü ve Türk devrimini doğru değerlendirebilmek için, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılımı doğru bir biçimde değerlendirmek gerekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu, dünyanın o günkü büyük güçleri arasında görünmekle birlikte, ekonomik olarak içi boşalmıştı ve toplumsal olarak da çok uluslu bünyesi ile çöküntünün eşiğindedi. Sömürgecilik anlayışına sahip olmayan Osmanlı İmparatorluğu'nun burjuvazisi oluşmamıştı. Belki ticaret yollarının dışında kalındığı için, belki de sermaye birikimine olanak vermeyen toprak düzeni nedeniyle ortaya çıkan bu olgu, Osmanlı'da Batı'dan farklı bir toplumsal yapı oluşmasına neden olmuştu.

İdeoloji, bir insanın kafasındaki sistemleşmiş düşünceler bütünüdür. Doktrin bir ideolojinin eyleme yönelmiş halidir. Bülent Daver, “doktrin, motorize bir ideolojidir” demektedir. Kemalizm de bir ‘izm’dir, bir ideolojidir, bir doktrindir.

⁵³ Toktamış Ateş, **Yaşasın Cumhuriyet: Konferanslar**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000. sf: 19

⁵⁴ Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası**, Metis Yayınları, İstanbul, 2008, Sf: 77.

Kemalizm, rasyonel (akılcı), pragmatik, çağdaş bir ideolojidir. Hedefi, teokratik, Yaratıcı'nın egemenliğine dayanan bir monarşiden, 'halk egemenliğine' dayanmaya çabalayan, 'çağdaş' ve 'laik' bir ideolojiye geçiştir.

Tarihte görülen devrimlerin ardında, tarih sahnesine yeni çıkan, ya da güçlenerek yeniden örgütlenen bir "sınıf" bulunmaktadır. Türk devrimi bu süreci izlememiştir. Türk devrimi, toplumda bağımsızlıktan yana olan tüm katmanların bir cephe biçiminde örgütlenmeleri ve önce anti-emperyalist bir bağımsızlık savaşı ve ardından çağdaş ve modern bir devletin kurulması biçiminde gerçekleşmiştir. (Daha sonra Uzak Doğu ülkelerinde görülecek olan Milli Demokratik Devrim modelinin ilkel de olsa ilk örneğidir.)⁵⁵ Kemalizm özde "halka rağmen halkçı; yarı totaliter" bir rejim ortaya çıkartmıştır. Nasirizm adıyla ortaya çıkan "ilerici askeri yönetimler" aslında Kemalizm'in derin izlerini taşımışlardır. Kemalizm aynı zamanda devrimci ve ilericidir.

⁵⁵ Toktamış Ateş, "**Kemalizm ve Özgünlüğü**", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce**, Cilt:2: Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.320.

II. BÖLÜM:

2. SİYASAL KÜLTÜRÜN BASKIN RENGİ: MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçilik, 19. Yüzyıl'da milletleri ve milletler arası ilişkileri temelinden etkileyen ve etkileri halen günümüzde de hissedilmekte olan olaylara sebebiyet veren önemli bir olgudur.

'Siyasal kültürün baskın rengi: Milliyetçilik' başlığı altında öncelikle ana olgu olan milliyetçilik, ardından halkçılık, ırkçılık ve iki savaş arası dönemde etkili olan nasyonal sosyalizm ve faşizm ele alınmıştır. Çalışmanın konusunu yakından ilgilendirdiği için nasyonal sosyalizm ve faşizm rejimleri çalışma içinde de kuramsal, tarihsel ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Yukarıda da değiniliği gibi milliyetçilik olgusu, uluslararası ilişkileri derinden etkilemiştir. Özellikle 19. Yüzyılın güç dengesinde çok uluslu imparatorlukların geleceklerini sarsacak nitelikte izler bırakan milliyetçilik, 20. yüzyılda ise ister istemez iki büyük savaşın da tetikleyici unsurları arasında yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ve günümüzde de varlığını yer yer hissettiren milliyetçilik, geçmiş iki yüzyılda önemli olayların kaynağı olmuş ve hâlihazırda birçok sorunun da zeminini oluşturmuştur.

Kerestecioğlu'na göre milliyetçilik bir ideoloji olarak teorik yanı zayıf, ancak siyasal bir pratik olarak oldukça etkili bir harekettir.⁵⁶ Anderson'un da dediği gibi milliyetçiliğin diğer ideolojilerden (öteki izm'lerden) farklı olarak, ünlü teorisyenleri, ideologları (Hobbes'ları, Tocqueville'leri, Marx ya da Weber'leri) yoktur. Her milliyetçiliğin kendine ait tarihçileri, edebiyatçıları, gazetecileri yani bir entelektüel/seçkin grubu vardır, bunlar milliyetçi ideolojiyi kuran yazarlar değil, çeşitli milliyetçiliklere rengini veren kalemlerdir.⁵⁷ Dolayısıyla milliyetçilik, aşağıda da belirtildiği üzere, çeşitli biçimlerde tanımlanmakta ve üzerine yüklenen anlamlar toplumdan topluma değişmektedir.

⁵⁶ İnci Özkan Kerestecioğlu, "Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına", **19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, (Der. H. B. Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

⁵⁷ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**, Metis Yayınları, İstanbul, 1993.

2.1. Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişimi ve Türleri

Hayes, kavramı basit bir ifadeyle “vatanseverliğin ve milliyet şuurunun bir kaynaşımı olarak” tanımlamaktadır.⁵⁸ Gönlübol, söz konusu olguyu “Ulusçuluk (milliyetçilik) gerçekte veya ülkede geniş bir alan üzerinde merkezi bir hükümetin kurulmasını istemekte ve bunu gerçekleştirmeye çalışmaktadır” derken milliyetçilik çerçevesinde “halk yığınlarının ortak bir siyasal forum içinde birleşme süreçlerinden bahsetmektedir.”⁵⁹

Milliyetçilik tarih sahnesine bir ideoloji olarak 18.yüzyılın sonlarında çıkmakla beraber 19.yüzyılda gücünün zirvesine ulaşmıştır.

Romantizm önemli ölçüde Napolyon Savaşları sırasında ve sonrasında olgunlaşmıştır. Aydınlanma'nın merkezi Fransa iken, Romantizmin merkezi Napolyon Savaşları'ndan en büyük darbeyi alan Almanya ve buradaki “taşkın, hatta anarşizan” Sturm und Drang hareketidir.⁶⁰

Hobsbawm, Devrim Çağı adlı kitabında “öz-bilinçli milliyetçi” hareketlerin de tam Napolyon Savaşlarının sonrasında yani 1830'lu yıllarda arttığını ifade ederken bu gelişmeyi en iyi simgeleyen hareketler olarak 1830 Devrimi'nden kısa bir süre sonra Canbonari Derneğinin de önderi İtalyan milliyetçi Giuseppe Mazzini'nin kurduğu ya da esinlediği ‘Genç’ hareketleri göstermektedir:

*“Genç İtalya, Genç Polonya, Genç İsviçre, Genç Almanya ve Genç Fransa (1831-6) ile 1840'ların benzeri Genç İrlanda hareketidir...Sonraki milliyetçi hareketlerin ‘Genç Çekler’ ya da ‘Genç Türkler’ gibi adlar almalarının da gösterdiği gibi, simgesel olarak çok büyük önemleri olmuştur. Avrupa devrimci hareketinin ulusal birimler halinde parçalanmasına damgasını vurmuşlardır”.*⁶¹

Tabi ki ‘milliyetçilik fikir olarak daha önce yoğrulmuş bir kavram olarak ortaya çıkmıştır’, ifadesine tarihsel gelişim sürecinde yer verilmiştir. Milliyetçiliği

⁵⁸ Carlton J. H. Hayes, **Milliyetçilik: Bir Din**, (Çev. M. Çiftkaya), İz Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 14.

⁵⁹ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000, s.321.

⁶⁰ Süleyman Seyfi Öğün, **Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.6-7.

⁶¹ Eric J. Hobsbawm, **Devrim Çağı 1789-1848**, (Çev. B. S. Şener), Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s.147.

düşünce akımlarıyla açıklamaya çalışan Kedourie'ye göre, Kant'ın geliştirdiği “ahlaki ve epistemolojik ikiliğin siyasi sonuçları büyük olmuştur”.⁶²

Herder de milliyetçiliğin mimarlarından bir diğeri olarak gösterilmektedir. Herder insanlığın bir milletler ailesinden oluşması gerektiğini savunmuştur ve bu çerçevede insanlığın oluşturuculuğunun ancak, milli topluluklar aracılığıyla tomurcuklanması ve farklılaşması sayesinde olabileceğinin altını çizmiştir. Herder'e göre yaratıcı insanlığı milletler halinde yaratmıştır. Dolayısıyla farklı kültürel topluluklar halinde; yani “biz-onlar ayırımına dayalı olarak yaşamak son derece doğal ve yararlı idi”.⁶³ İnsanı insan yapan, Herder'e göre dildir. Ona göre ortak bir dil konuşan insanlar, milletin ilk aşamasını oluşturmaktadırlar.

1830 ve 1848 Devrimleri 1789 Fransız Devrimi'nin ilkelerini sağlamlaştırmıştır, denilebilir. Buna bir de yukarıda da bahsi geçen Endüstri Devrimi'nin eklenmesi 1848'den sonra milliyetçiliği, “bilinçli toplumların kendi geleceklerini kendilerinin saptaması” adına “Avrupa sahnesindeki en etkili güç” haline dönüştürmüştür.⁶⁴ Bu etkili güç ise Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'na giden yolu açmıştır.

2.2. Halkçılık

Halkçılık düşüncesinin ayrı bir akım haline gelmesi, 19.Yüzyılın son çeyreğinde Rusya'daki narodnik hareketi ile gerçekleşmiştir. Alexander Herzen'in fikirlerinden ilham alan bir grup aydının devrimci düşünceleri yaymak için “halka doğru” sloganıyla taşraya açılması ile başlayan süreç, Rusya'da Marksist akımların yaygınlaşmadığı bir ortamda kapitalizme ve Çarlık düzenine yönelik ciddi eleştirilerin gündeme gelmesini bir ölçüde hızlandırmıştır.⁶⁵ Pratik anlamda başarısız olarak değerlendirilebilecek narodnik akımın düşünsel bağlamda sonraki toplumsal/siyasal hareketleri etkileyen bir niteliğe sahip olduğu ileri sürülebilir.

⁶² Umut Özkırımlı, **Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2008, s.34-35.

⁶³ Süleyman Seyfi Ögün, **Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 16.

⁶⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s.189.

⁶⁵ Gürkan Öztan, “**Türk Milliyetçiliğinde Taşra Fetişizmi ve Toplumsal Cinayet**”, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Yıl:9, Sayı:38, 2006, s.80.

Rus narodrik akımı gibi halkçılık-köycülük fikrini etkileyen akımlardan bir diğeri de Alman Völkisch ideolojisi olmuştur. 19.Yüzyılın sonlarından itibaren etkinliğini arttıran Völkisch düşüncesi, özgüven inşa etme hamlesi ile sanayileşme karşıtlığını, taşra idealizmi içerisinde işleyen kapsamlı bir söylem haline gelmiştir. Bu akıma göre, Alman köylüsü, Germen ırkının ve kültürünün “saf ve otantik” kaynağını oluşturmaktadır. Nazi Almanya’sının ideologlarını benimseyerek dönüştürdüğü bu düşünce, ırkçı yanıyla dışlayıcılık özelliği ağır basan ve bu çerçevede taşra kültürünü taktiksel olarak fetişleştiren bir ideoloji haline getirilmiştir.

Völkisch hareketten alışlageldiği üzere milliyetçiliğin, milli olanın bir etik ‘ırkçı’ kodlaması vasıtasıyla anti-semitik uçla ve bunun ötesinde temel unsurları Almanya’da romantizm akımına dek takip edilebilen bir antimodernle bağlantılı olan bir biçimi anlaşılır.⁶⁶

2.2.1. Türkiye’de Halkçılık

Türkiye’deki halkçılık hareketi ise hem Alman ve özellikle Bulgaristan temelli Doğu Avrupa köy romantizminden hem de Rus narodrik akımından etkilenecek şekilde şekillenmiştir. İttihat ve Terakki’nin ilk dönemlerinde hem Selanik-Makedonya hattında hem de Avrupa kanadında narodrik akımı ile farklı düzlemlerde ilişki kurulmuştur.⁶⁷ Türkiye’de halkçılık Milli Mücadele (1919-1922) sırasında daha da önemli bir hale gelmiştir. Öyle ki Halk egemenliği ilkesi 1921 Anayasasının birinci maddesinde en açık biçimde görülür: “Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur”.⁶⁸

Cumhuriyet’ten sonra halkçılık ayrıcalıksız ve sınıfsız bir toplum yapısının özlemine dile getiren bir ilke olmuştur.⁶⁹ Halkçılık Kemalizm’in diğer beş ilkesiyle 1937 senesinde yapılan bir değişiklikle 1924 Anayasasına girmiştir.⁷⁰

⁶⁶ Stefan Breuer, Çev: Çiğdem Canan Dikmen, **Milliyetçilikler ve Faşizmler: Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, İletişim Yay. İstanbul, 2010. sf. 189.

⁶⁷ İlhan Tekeli ve Gencay Şaylan, “**Türkiye’de Halkçılık İdeolojisinin Evrimi**”, Toplum ve Bilim, Yaz-Güz, No:6-7, 1978, s.57’den Aktaran Öztan, a.g.m., s.81.

⁶⁸ Bakınız 1921 Anayasası, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm> (20.12.2011)

⁶⁹ Toktamış, Ateş, **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s.41.

⁷⁰ 1924 Anayasası için bakınız, <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm> (20.12.2011)

2.3. Irkçılık

Bir tanıma göre ırkçılık insanlara kişisel, toplumsal ve siyasal hakların tanınmasında, ırk farklılığına dayanan ayırım gözetme politikasıdır.⁷¹ Genellikle siyasal bakımdan egemen grubun ekonomik ayrıcalıklarını ve toplumsal konumunu korumanın aracı olarak kullanılmaktadır. Daha çok beyazların başka gruplar üzerindeki renk temeline dayalı hukuksal ve toplumsal hâkimiyetlerini temsil etmektedir. Beyaz azınlığın en belirgin ırkçı politikası yakın zamanlara kadar süren Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki uygulama olmuştur.⁷²

Diğer yandan, dünyada yakın tarihte görülen yasal ırk ayrımcılığının en çok tartışılan örneklerinden birisi, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 19. Yüzyıl sonlarından 1950'lerin sonlarına kadar siyahlara karşı izlenen ayrımcı uygulamalardır.

Anthony Giddens'a göre çoğu insan, yanlış bir biçimde, insanların kolayca biyolojik bakımdan farklı ırklara ayrılabilmesine inanmaktadır:

“Örneğin, yaygın olarak kullanılan bir tip, siyah ırktır; bunun koyu renkli derileri, kıvrıkcık siyah saçları ve öteki başka belirgin nitelikleri olan, insanlardan oluştuğu varsayılır. Yine de Avustralya'nın ilk yerlileri, Aborjinler, deri koyu renk olsa da, dalgalı, kimi zaman da sarı saçlıdırlar. Çok sayıdaki başka örnek, yalnızca insanlar arasındaki bir dizi fiziksel farklılık vardır. İnsan grupları arasındaki fiziksel türden farklılıklar, farklı toplumsal ya da kültürel grupların birbirleriyle bir araya gelme derecelerine bağlı olan nüfusun karışmasıyla ortaya çıkarlar. İnsan nüfus grupları bir süreklilik gösterir. Nüfus içindeki, görünür fiziksel özellik farklılıkları, bunlar arasındaki çeşitlilik kadar fazladır. Bu olgular yüzünden pek çok biyolog, antropolog ve sosyolog, ırk kavramının tümünden bırakılması gerektiğine inanmaktadır.”⁷³

2.4. Nasyonal Sosyalizm

Henri Michel'e göre Nasyonal Sosyalizm, “faşizmin tarihsel olarak kendisinden daha önce olmasına, onun kimi kurallarını ödünç almasına ve Hitler'in her zaman Benito Mussolini'ye hayranlık duymasına rağmen, bir örnek oluşturmasının dışında faşizme fazla şey borçlu değildir”.⁷⁴ Murat Sarıca, “İtalyan Faşizmi'nden sonra

⁷¹ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınları, İstanbul, 2005, s.336.

⁷² Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, Der Yayınları, İstanbul, 2005, s.336.

⁷³ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, s.226.

⁷⁴ Henri Michel, Henri, Çev: Füsün Üstel, **Faşizmler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 43

ortaya çıkan ve faşizmin bir türü olan Nasyonal Sosyalizmi, aslını aşan bir taklit” olarak göstermektedir.⁷⁵

Nasyonal-Sosyalist Alman İşçi Partisi’nin (National-Sozialistische Deutsche Arbeiterpartei) veya kısa adı ile Nazi Partisi’nin başlangıcını, 1918’de Münih’te kurulan Alman İşçi Partisi teşkil etmektedir. Bu parti 1920’de Nasyonal-Sosyalist Alman İşçi Partisi almış ve 1920-1924 arasının karışıklıklarında sağcı akım içinde sivrilmeye başlamıştır. Fakat partinin kuvvetlenmesinde, 1919 Eylül’ünde Alman İşçi Partisi’ne üye olan Adolf Hitler’in, partinin liderliğini ele alması ve mücadelecî faaliyeti başlıca rolü oynamıştır.⁷⁶

Hitler’in görüşlerinin bir bölümü, ari ırkının üstünlüğünü savunan 19. Yüzyıl ırkçı düşünürlerinin kitaplarından kaynaklanmaktadır. Bu ve buna ilişkin doktrinler, Hitler’in hapisteyken yazdığı Kavgam adlı kitabında anlatım bulmaktadır. Hitler’in ve dolayısıyla Nazilerin doktrin ve uygulamalarını biçimlendiren ikinci unsur, Birinci Dünya Savaşı siperlerindeki dayanışma, dostluk ve bir yere bağlı olma duygusudur. Almanya’da ekonomik bunalımın etkisi ile fakirleşen, giderek toplumun dışına itilen ve benliğini eski güçlü Almanya’da arayan orta ve aşağı sınıf insan ile gençler, Nazilerin saflarında büyük bir amaç birliği, etkili bir “Hoş geldin” bulmuşlardır.⁷⁷

Alman halkının ancak küçük bir bölümü Nazi doktrininin “saçmalıklarına” inanmışsa da çok azı tümüyle karşı çıkmıştır. Zaten gizli Nazi polisinin kısa sürede etkin bir hale gelmesiyle örgütlü direnme olanağı da ortadan kalkmıştır. Ancak kiliseler ve yüksek rütbeli subaylar belirli ölçüde bağımsızlıklarını koruyabilmişlerdir. Nazilerin gözünde, Hitler tarafından belirlenen ulusal amaçlara tam bir teslimiyet dışında her düşünce “vatana ihanet” olduğu için kilise ve ordusuyla Nazi partisi arasındaki ilişkiler hiçbir zaman pürüzsüz olmamıştır. Hitler, Almanya’nın büyüklüğünü yeniden kurmak düşüncesindeydi. Bu, ancak “saf” Alman ırkının Yahudiler, Slavlar ve öteki “düşük” ırklardan temizlenmesiyle mümkün olabilirdi.

⁷⁵ Murat Sarıca, **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yay., Beşinci Baskı, 1987, s.186.

⁷⁶ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989, ss.237-238.

⁷⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s.44.

Almanya'nın büyüklüğüne kavuşması için yapılacak ikinci iş, güçlü bir orduyla Flander düzlüklerinden başlayıp Ukrayna'nın ortasına kadar bütün Almanları aynı devletin sınırları içine almaktır. Hitler Kavgam adlı kitabında “Almanya bir dünya gücü olmak zorundadır; yoksa ortada Almanya diye bir şey kalmaz” demektedir. Hitler “dünya gücü” terimini kullanırken, herhalde Wilhelm Almanya'sından, yani Orta Avrupa'da başat bir devletten daha geniş bir güç düşünmekteydi.

Bu anlatılanlardan sonra Hitler'in Birinci Dünya Savaşı'ndan beri geliştirdiği genel “programının” birbirini izleyen beş noktayı içerdiği anlaşılmaktadır. Önce, Almanya'da siyasal denetim ele geçirilip toplumun Nazi dışı siyasal unsurlardan temizlenmesi gerekiyordu. İkinci olarak, Versailles Antlaşması ortadan kaldırılacaktı. Üçüncü olarak, Sovyetler Birliği yok edilecek ve dördüncü aşamada da Almanya, öncelikle Kuzey Afrika'da büyük bir sömürge imparatorluğu kuracak ve bunun için gereken deniz gücüyle dünyanın, ABD, İngiltere ve Japonya ile birlikte dört gücünden biri olacaktır.

Nasyonal Sosyalizm, otoriteyi tek elde toplayan ve plebisite dayanan bir diktatörlük olarak ortaya çıkmıştır. Bu diktatörlük demokrasi ile bağdaşmamaktadır. Buna dayanarak Nasyonal Sosyalizm, tek parti hakimiyetini uygulamış, dernek ve parti kurma özgürlüğünü kaldırarak tam anlamıyla bir diktatörlük şekline dönüşmüştür. Rejime halkın desteği istenmiş, fakat seçmene oy hakkı tanınmamıştır.

Milletvekilleri seçimle değil, atama yoluyla göreve getirilmiştir. Führer'in her sözü bir yasa olarak kabul edilmiştir. Bu rejimde halk, askeri bir tarzda yönetilmek amacıyla çok sıkı bir eğitimden geçirilmiştir.⁷⁸

2.5. Faşizm

Faşizm, özü itibariyle Batı düşünce geleneğine yabancı değildir. Platon'un “idealar”ı, Rousseau'nun “genel irade”si, Hegel'in yüceltilmiş “devlet”i, faşizmin gelişinin adeta habercileri olmuşlardır. Ancak Birsen Örs'e göre “bu kadar geri giderek faşizmin neden bu dönemde ortaya çıktığı açıklanamaz. Faşizmin birinci dereceden

⁷⁸ Metin İşçi, **Siyasi Düşünceler Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, 2004. s. 335

kökenleri, ideolojik ve pratik olarak kendini ilk kez 20. Yüzyılın ilk yarısında gösterdiği koşullarda aranmalıdır.⁷⁹

Faşist devlet sistemi, toplumun korporatif bir yapıya sahip olduğu ve devletin de bireylere değil, lidere ve kurumlara dayandığı bir sistemdir. Faşizm’de kişi, toplumun içinde statüsü ve fonksiyonu olmayan bir eşyaya benzemektedir. Toplum insanların yaratılışında anlamını bulan ve kendiliğinden ortaya çıkan tarihi bir oluşumdur. İnsanlar bu sosyal yapının gereği olarak, daha mükemmel biçimde teşkilatlı bütünlük içinde yaşamaktadırlar.⁸⁰

Faşizm, demokrasiden net bir kopuşu ifade etmektedir. Faşizm, liberalizmin “eşit fırsat” üzerine kurulu, sosyalizmin ise “sınıfların eşit iktidarı” üzerine yapılandığı eşitlik idealini kökten reddetmektedir. Demokrasi, faşizm için adeta insan doğasına aykırı bir durumdur, bir ütopyadır. Kitleler karar almak için değil, Mussolini’nin ünlü sloganının ifade ettiği gibi “inanmak, boyun eğmek ve savaşmak için vardır.”⁸¹

Faşizm’de devlet her şeydir. Ülkenin bütün kaynakları ve kuvvetleri devlet içindir. Böyle bir anlayış içinde kuvvetler ayrılığı gibi kavramlara yer verilmez. Faşizm de yurttaşların, devleti eleştirmesi ve hele ona karşı çıkması düşünülemez. İktidar karşısında hiçbir muhalefet bulunmaz. Bütün özgürlükler kişi ve toplum adına devlet tarafından kullanılmaktadır. Böyle bir devlet anlayışı, Sorel’in genel grev mitosunda olduğu gibi, bir hayalden daha çok inançtır.⁸²

Faşizm için bulunan en kısa formüllerden biri de, Walter Benjamin’in “Teknik olarak kopyalanabildiği çağda sanat yapıtı” başlıklı makalesini sonlandırdığı “siyasetin

⁷⁹ H. Birsen Örs, “Faşizm: Modernite’nin Karanlık Yüzü”, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, (Ed. H. B. Örs), İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008. s.486.

⁸⁰ Metin İşçi, Siyasal Düşünceler Tarihi, Der Yayınları, İstanbul, 2004. s. 327

⁸¹ H. Birsen Örs, “Faşizm: Modernite’nin Karanlık Yüzü”, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, (Ed. H. B. Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008. s. 482

⁸² Metin İşçi, Siyasal Düşünceler Tarihi, Der Yayınları, İstanbul, 2004. sf. 328

estetikleştirilmesi” tezidir. Daha sonra savaşın ululamasıyla birlikte fütürizm tarafından benimsenmiş ve nihayet faşizmde son halini bulmak üzere devam ettirilmiştir.⁸³

İtalyan Faşizmi’nin başından beri ortaya çıkan ve özellikle Piero Gobetti, Benedetto Croce Meinecke ve Ritter’in ifade ettikleri ilk eğilime göre faşizm, “Avrupa’nın manevi hastalığıdır.” Tarihin normal akışı içinde yer almamaktadır. Liberal demokrasinin bir sapması, kanseridir. Bir takım olumlu konuşular, ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır. Ancak bu koşulların ortadan kalkmasıyla faşizm yok olmaz.⁸⁴

2.5.1. Faşizm, Romantizm ve Fütürizm’in Siyasal Görsel Kültüre Etkisi

20. yüzyılın başında İtalya bir sanat akımı olarak ortaya çıkan Fütürizm, genel olarak bir ‘İtalyan Fenomeni’ olarak nitelendirilmektedir. Fütürizm, o dönemde en çok İtalya’da varlığını hissettirse de Rusya ve İngiltere gibi ülkelerde de paralel olarak ortaya çıkmıştır.

İtalyan bir şair ve yazar olan Filippo Tommaso Marinetti, edebiyatta Fütürizm hareketinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Faşizm yanlısı olan ve İtalyan Faşist Partisi’nin ilk üyelerinden biri olan Marinetti, devrimci bir program olan Fütürist Manifesto’yu hazırladı ve bu belgeyi 20 Şubat 1909’da Fransız gazetesi Le Figaro’da yayımlandı.

Bu manifesto sanat programı değil, yaşam programı olarak, geçmişin yükü altında boğulma tehlikesiyle karşı karşıya olan bir milletin modernleşmesine yönelik, kapsamlı bir tasarı olarak sunuldu. Savaşçı bir dille, “ülkeyi profesörlerin, arkeologların, turist rehberlerinin ve antikacıların kanser çıbanından kurtarmaya” kütüphaneleri, müzeleri ve akademileri ateşe vermeye; ahlakçılığın ve feminizmin hakimiyetini kırmaya çağırıyordu.⁸⁵

⁸³ Stefan Breuer, Çev: Çiğdem Canan Dikmen, **Milliyetçilikler ve Faşizmler: Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, İletişim Yay. İstanbul, 2010. sf: 144.

⁸⁴ Henri Michel, Çev: Füsun Üstel, **Faşizmler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 122.

⁸⁵ Stefan Breuer, Çev: Çiğdem Canan Dikmen, **Milliyetçilikler ve Faşizmler: Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, İletişim Yay. İstanbul, 2010. sf: 148.

Ressam Umberto Boccioni ise Fütürizm ile ilgili olarak şöyle yazıyordu: Biz fütüristler ilk kez, insanın gözlerimizin önünde şekillenen uygarlığın biçimine yönelik bir coşkulu onayının örneğini veriyoruz. Modern dansların tamamen yeni mimisinde, kıyafette, renklerde ve bir şantözün mimarisinde derin, iptidai bir anlam yatıyor. Biz giysilerinin beyazı ve siyahıyla geometrikleştirilmiş olan garsonlara ve zevk düşkünlerine, bir aşüftenin ışıkların ve kristal pırıltılarının arasındaki gösterişe, bir cerrahın önlüğünün ciddi sertliğine, makinistin, pilotun ve 200 beygir gücünde bir aracın sürücüsünün keskin, hesaplı katılığına hürmet ediyoruz. Bu bağlamda kendimizi primitifler olarak adlandırdık. Artan modernliğin etkisindeki bu yaşam yenileme programının aynı zamanda savaşa ve yıkıma coşkulu bir ‘evet’ olduğu, çok geçmeden açığa kavuştu.⁸⁶

Boccioni’nin ifadelerinden de anlaşılacağı gibi bu kavramlarda görselliği ve özellikle üniforma ile modern sanayinin gücüne karşı duyulan aşırı bir saygı ve hürmet göze çarpmaktadır. Faşizmin içinde kendine yer bulan bu tür unsurlar, liderin üniforması ve görünüşüyle, ülke ordularının silahları üzerinden kazandığı gücü bir bütün olarak ele alıp karşısında saygıyla durulması gereken bir değer olarak halkın karşısına çıkarmaktadır.

Mussolini’nin İtalya’da uyguladığı faşizmi “kesinlikle fütürist bir siyasi oluşum” olarak nitelendiren Marinetti, Şubat 1915 tarihli bir röportajında ise fütürizmin fikirlerinin yayılmasına örnek olarak Mussolini’yi gösteriyor. Ona göre, Mussolini’nin yakın zamanda yaptıkları, tutumu, başkaldırısı, tüm bunlar onun fütürist ruh halini açıkça ortaya koymaktadır.⁸⁷

Romantizm akımının ise daha çok Nazi Almanya’sı üzerinde önemli etkileri olmuştur. Almanya’da köklü sayılabilecek bir geçmişi olan Romantizm, Nazi ideolojisi üzerinde yönlendirici bir konuma sahiptir.

⁸⁶ Stefan Breuer, Çev: Çiğdem Canan Dikmen, **Milliyetçilikler ve Faşizmler: Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, İletişim Yay. İstanbul, 2010. sf: 149.

⁸⁷ Stefan Breuer, Çev: Çiğdem Canan Dikmen, **Milliyetçilikler ve Faşizmler: Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, İletişim Yay. İstanbul, 2010. sf: 150- 151.

19. Yüzyılda gelişmeye başlayan Romantizm asıl olarak Klasizm'e bir tepki olarak doğmuştur. Klasik sanatın kuralcılığı karşısında sanatçının bağımsızlık içgüdüğü harekete geçmiş, bu dar kurallardan geniş bir serbestliğe geçmiştir. Romantizm'in öne çıkan unsurlarından en önemlileri ise doğaya yönelmek ve akılcılığın yerine duyguculuğu getirmektir.⁸⁸

Nazilerin ve Nazi ideolojisinin de kökenleri incelendiğinde Romantizme atıfta bulunulacak pek çok izi görmek mümkündür. Bu ideolojinin kurucularından sayılan birçok isim doğaya yönelme ve gizli güçler konusundan eserler kaleme almış ve dönemin Avrupa'sında ün salmıştır.

Nazi Partisi ve Adolf Hitler ile yakın ilişkileri olduğu bilinen Thule Cemiyeti'nin ünlü isimlerinden Rudolf von Sebottendorff, Herbert Reichstein ve Himmler'in özel falcısı olarak tanınan Karl Maria Wiligut gibi isimlerin yaptıkları doğa yürüyüşleri ve bu tür düşüncelere yükledikleri anlamlar Romantizm akımı ile yakın ilişki içindedir.⁸⁹

2.6. Ekonominin Siyasete Etkisi ve Siyasal Görsel İletişim

Ekonomi ile siyaset arasındaki ilişki kendisini, günlük yaşamın her anında hissettirmektedir. İşte bu nedenledir ki gelişmekte olan ülkelerde her ekonomik sorun siyasi bir soruna dönüşmekte ve her siyasi kararın gerisinde de toplumun şu veya bu kesimi ile ilgili bir ekonomik çıkar veya kayıp söz konusu olmaktadır.⁹⁰

Ekonominin Avrupa ve dünyayı etkilediği ve siyasal hayatı şekillendirdiği en önemli anlardan biri de kriz anları olmuştur. Bu kriz anlarından sonra ülkelerin ekonomileri bir domino etkisi ile sarsılırken, nice hükümetler devrilmek zorunda kalmıştır.

Bunun örneklerini bugün dahi görebilmekteyiz. Yunanistan, İtalya ve İrlanda başta olmak üzere bir çok Avrupa ülkesi ekonomik krizle boğuşurken, İkinci Dünya

⁸⁸ **Hayat Ansiklopedisi**, Cilt: 5, Sf: 2754

⁸⁹ Nicholas Goodrick Clarke, Çev: Ali Cevat Akkoyunlu, **Nazizmin Gizli Kökenleri**, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2012.

⁹⁰ Vural Fuat Savaş, **Politik İktisat**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.2.

Savaşı öncesinde büyük bir çöküntü yaşayan Almanya bu kez Avrupa Birliği'nin kurtarıcısı konumunda bulunmaktadır.

2.6.1. Avrupa ve Dünyada Ekonominin Siyasete Etkisi

Avrupa'yı ve dünyayı etkileyen birçok ekonomik olay olmuştur. Bunlar özellikle Endüstri Devrimi sonrasında görülen kriz anlarıdır. Ancak içlerinde en önemlisi kuşkusuz sebebiyet verdiği İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ABD'de başlayıp tüm Avrupa'yı etkisine alan 1929 Ekonomik Bunalımı olmuştur.

2.6.2. 1929 Krizi ve Getirdikleri

Dünya'nın büyük bir savaşa doğru sürüklenmesi, 1919-1931 yılları arasında etkisini göstermiş olan büyük ekonomik çöküntüyle başlamıştır. Bu dünya ekonomik bunalımının nedenleri hem çok karmaşıktır hem de hala iktisatçılar arasında bir tartışma konusudur. Dünyada küreselleşme sürecinin tamamlanmasıyla, nasıl yeryüzünün belirli bir köşesindeki siyasal bunalım etkilerini başka yerlerde göstermekteyse, ekonomik bunalım içinde aynı şey söylenebilir. Kapitalist ekonomik sistem, parçalarından birinde ortaya çıkan bozukluğun öteki parçalara da bulaştığı, birbirine bağımlı ve nazik bir haline gelmişti. Günümüzde de bu durum geçerliliğini korumaktadır. Birçok temel maddenin fiyatı, dünya pazarındaki arz ve talep dengesiyle serbestçe oluşmaktaydı. 1920'lerde, ister yerel ister uluslar arası düzeyde olsun, üretimin büyük bir bölümü kredi mekanizması ile finanse edilmekteydi. Sistem, kredi verenin parasını ileride alacağı, kredi alanın da ürettiği malların satışından elde edeceği karla borcunu ileride ödeyeceği anlayışına, yani karşılıklı güvene dayanmaktaydı.⁹¹

Ancak bu sistemin de büyük riskleri mevcuttu. Korunma ihtiyacının ortaya çıkışı, piyasa sisteminde para arzının düzenleniş biçimine bağlıydı. Nitekim, modern merkez bankacılığı özünde piyasanın kendi çocuklarını, her çeşit ticaret işletmesini, yok etmesini engellemek üzere geliştirilmiş bir araçtı. Ama sonuçta uluslar arası sistemin çöküşüne en önemli katkıyı bu koruma biçimi yapmıştı.⁹²

⁹¹ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. s. 41

⁹² Karl Polanyi, **Büyük Dönüşüm**, Çev: Ayşe Buğra, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, Sf: 266.

Her ulusal kapitalizmde savaş sonrası dönemde geçerli olan büyüme modeli eskimekteydi. Yerleşmiş bir uluslar arası ödemeler sisteminin mevcut olmayışı ve korumacılık dalgasının da kabarmasıyla, ticaret iyiden iyiye daralmıştı ve Büyük Kriz ilk defa ABD’de patlak vermiştir.⁹³

Dar anlamıyla bunalım, hisse senetleri borsasında başlamıştır. New York borsasında 1929 ekiminde, o zamana kadar spekülasyonla çok yüksek düzeylere ulaşmış bulunan hisse senetlerinde düşme ortaya çıkmıştır. Bu durum, doğal olarak, hisse senetlerine sahip olanların, fiyatlar daha da aşağılara düşmeden, ellerinden bu senetleri çıkarmak istemelerine yol açmıştır. Bunalım, hızla mali alandan endüstriye, Amerika Birleşik Devletleri’nden de tüm dünyaya sıçramıştır. ABD Avrupa’ya verdiği krediyi ve bu kıtada yaptığı yatırımları durdurmuştur. O zamana kadar ABD’nin Almanya’ya verdiği krediyle bu devlet, İngiltere ve Fransa’ya tamirat borcunu vermekte, bu ikisiye ABD’ye savaşta aldıkları borcu ödemektedirler. 1925-1929 döneminin ekonomik canlılığını oluşturan bu sistem, ABD’nin krediyi kesmesi ile yıkılmıştır. Bu durum Avrupalının satın alma gücünde azalmaya yol açmış, fiyatlar düşmüş ve işsizlik artmaya başlamıştır. Dışarıya en çok borçlu olan Almanya bunalımdan en çok darbe yiyen ülke olmuştur.

*Ekonomik krizi protesto eden ailesi işsiz kalmış çocuklar.*⁹⁴

⁹³ Michel Beaud, **Kapitalizmin Tarihi**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003, s.198.

⁹⁴ <http://www.profi-forex.us/news/entry4000000221.html> (Son görüntülenme tarihi: 10 Temmuz 2012)

Karl Polanyi'nin de Büyük Dönüşüm adlı eserinde ifade ettiği gibi 19. yüzyılda bir asır boyunca büyük devlet arasında uzun ve yıpratıcı bir savaş çıkmasını önleyen güç dengesi sistemi işlerliğini güçlü devletlerin hakimiyeti oranınca sürdürdü. Ancak bu devletlerdeki egemen güçlerin iktidarları sallanmaya, güç dengesi amacı doğrultusunda girdikleri ittifaklar çatırdamaya başlayınca bu 'Güç Dengesi' sürecini devam ettirmek neredeyse imkansız bir hal aldı.

Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte bu mekanizma etkisiz kaldı. Dünya tarihinin gördüğü en büyük savaşlardan birini yaşadı. Savaş bittiğinde dünyanın yeniden ayağa kalkmak için tutunması gereken bir ekonomik durum gerekiyordu. Savaş öncesinde geri dönülemeyecek oranda çöken 'Güç Dengesi' sistemi artık işlevselliğini yitirmenin yanında tamamen ortadan kalkmıştı. Yine Birinci Dünya Savaşı öncesinde kullanılan 'Altın Standardı' sistemi de savaş sonrasında yeniden denenmesine rağmen bir türlü rayına oturtulamamıştı. Altın standardını yeniden uygulamak için girişilen çabalar sonuçsuz kaldı.

İkinci Dünya Savaşı'na gidilen süreçte ise dünyada yeniden oturtulmak istenen düzen bir türlü başarılı olamadı. Serbest bir ticaret ortamının olmadığı bir süreçte girişilen tüm ekonomik çabalar heba oluyordu. Bu süreçte ülkeler kendilerine yetmek için yeni girişimlerde bulunuyorlar, harcamaları kısımaya çalışıyorlardı. Bu kriz ortamı da bazı ülkelerde milliyetçilik ve faşizmin elini güçlendiriyordu.

Hem ülke içinde hem de dışarıda değerini yitiren para birimleri yıkımın haberciliğini yapıyordu. Bu süreçte ortaya çıkan 'Sermaye Kaçışı' yeni bir olgu olarak yaşanıyordu. Bu olay 1925 ve 1938'de Fransa'da liberal hükümetlerin düşmesine ve 1930'da Almanya'da faşist hareketin yükselişinde çok önemli bir rol oynuyordu.⁹⁵

Sonunda, 1931 yılında Viyana'daki Kredit-Anstalt bankasının iflası ile uluslar arası ödemeler mekanizması tam anlamıyla kopmuştur. İflaslar bunalımı daha sonra bütün şiddetiyle ve sırasıyla Almanya, Avrupa, İngiltere ve giderek dünyaya yayılmıştır.

⁹⁵ Karl Polanyi, Büyük Dönüşüm, Çev: Ayşe Buğra, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, Sf: 114- 115.

Bu yüzden 1931-1932 yıllarını 1918'den sonraki en kötü yıllar olarak göstermek olanaklıdır. Bunalım, ulusları aşırı milliyetçiliğe sürüklemiş, uluslar arası ticaret son derece azalmış ve Almanya'da Hitler gibi bir diktatörün iktidarı ele geçirmesini kolaylaştırmıştır. ⁹⁶

1923-1933 yıllarında ekonomi raydan çıkmıştır. Çünkü 19. Yüzyılda canlanmayı sağlayan faktörler artık bulunmamaktaydı. 1933 yılında ABD'de işsiz sayısı 14 milyona ulaşmıştır. Bunalımın tüm dünyaya yayılması ile sanayileşmiş ülkelerin tamamında 30 milyona yakın kişi işsiz kalmıştır. Krizi aşmak için ise klasik kuram terk edilmiş; Keynesçi politikalar uygulamaya sokulmuştur. ⁹⁷

Birinci Dünya Savaşı'nda sonra altın standardındaki çöküş ve ülke paraların değer kaybetmesi, piyasaları büyük bir paniğe sürükledi. Ülkeler arasındaki ticaretin artırılması krizden çıkışın yolu olarak görülse de ülkeler, kendi iç düzenlerini ve paralarının değerini korumak için iç kapanma yolunu seçtiler.

Polanyi de bu durumu şöyle özetlemektedir:

Altın standardının çöküşünün, bu çöküşün neden olamayacağı kadar büyük bir olayın tarihini belirlemekten fazla bir şey yaptığı söylenemez. Dünyanın büyük bir bölümünde buhranın yanı sıra yer alan, on dokuzuncu yüzyıl toplumunun ulusal kurumlarının tam bir yıkımı gibi önemli bir olguydu. Bu kurumlar her yerde değişime uğrayıp tanınmayacak biçimlerde yeniden kuruldu. Birçok ülkede liberal devlet yerini totaliter diktatörlüklere bıraktı ve yüzyılın kurumu serbest piyasaya dayanan üretim, yeni ekonomik biçimleriyle yer değiştirdi. Büyük uluslar düşüncelerini yeniden biçimlendirerek, evrenin niteliği üzerine eşi duyulmamış kavramlar adına dünyayı köleleştirme savaşlarına atılırken, daha da büyük uluslar ellerinde aynı derece duyulmamış bir anlam kazanan özgürlük ilkesini korumaya yöneldiler. ⁹⁸

2.6.3. Avrupa Ülkelerinin Krizden Kurtulma Çabası

Avrupa ülkeleri, krizden kurtulmak için birçok farklı reçete üzerinde çalışmışlardır. Kuşkusuz bu dönemin ekonomik anlamda en başarılı ülkesi ise Hitler'in uyguladığı ekonomi politikaları ile birlikte Almanya olmuştur denilebilir.

⁹⁶ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. s. 42.

⁹⁷ Nalan Ölmezoğulları, **Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999, s.79-80.

⁹⁸ Karl Polanyi, **Büyük Dönüşüm**, Çev: Ayşe Buğra, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, Sf: 66- 67.

Almanya’da Birinci Dünya Savaşı yenilgisi ve savaş sonrası şiddetli enflasyonun ardından gelen 1929 bunalımı, demokratik kurumları iyiden iyiye sarsmıştır. Ayrıca, Liberal Kapitalizmin uygulandığı ülkelerde işçi hareketlerinin yoğunlaşması ve 1917 yılında dünyada ilk kez sosyalist devletin (Sovyetler Birliği) kurulması ile tedirginlikleri artan sermaye çevrelerinden de destek alan Hitler, böyle bir ortamda iktidara gelmiştir.

Özel mülkiyet düzenine dokunulmamakla birlikte, kişinin ulusu içinde var olduğu, genel çıkarların bireysel çıkarlardan önce geldiği düşüncesi ile ekonomik faaliyetler düzenlenmiş ve denetlenmiştir. Bu amaçla yapılan ilk planda (1933-1936) bayındırlık harcamalarına ağırlık verilmiş, işsizliğin giderilmesi hedeflenmiştir. Bunu gerçekleştirmek üzere ücretler düşük tutulmuştur. 1937 yılında başlayan ikinci plan ise ekonominin kendi kendine yeterli bir savaş ekonomisine dönüşmesini amaçlamaktaydı.⁹⁹

2.6.3.1. Kriz Ortamında Sovyet Politikası

1929 krizi sonrasında Sovyet Rusya’nın ortaya koyduğu yönetsel ve ekonomik model, başlangıçta Lenin’in Yeni Ekonomi Politikası’na dudak bükenler başta olmak üzere tüm Avrupa’nın ve Amerika’nın dikkatini çekmiştir. Kapitalist sistem ve serbest piyasa ekonomisinin teklemesine ve dalga dalga yayılan bir kriz oluşturmasına karşın Rusya bu krizden etkilenmemiş, kendisini bu olumsuz dalgalara karşı korunaklı bir pozisyona alabilmişti. Bu durumda farklı düşünce ve ekonomik uygulamaların, yaşanan sorunlar karşısında kimi zaman etkili birer alternatif ve çözüm yolu olabileceğini göstermiştir.

2.6.3.2. Diğer Avrupa Ülkelerinin Kriz Uygulamaları

Dünya krizi, İngiltere’nin uzun zamandan beri çözüm aradığı sorunları büsbütün ağırlaştırmıştır. Yüksek değerinde bir paraya sahip olması, bu güçlükleri çok yaygın bir duruma getirmiştir. Rekabet gücü zayıflayan sanayi krize girmiştir. İşsiz sayısı hızla artmıştır. Bankalar zor durumdaydı. Sabit dolara karşı İngiliz parası yüzde

⁹⁹ Nalan Ölmezoğulları, **Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm**, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999, s.83.

30- yüzde 40 devalüe edilmiştir. Ekonomi canlanmıştır. Ama dünyadaki yeni talebe uymak gerekti. Yeni sanayiler kurulmuştur. Geleneksel liberalizmin hâkim olduğu bu ülkede müdahalecilik yerleşmekteydi. Korumacılık ve teşvik tedbirleriyle İngiltere imparatorluğun birliğini sağlamlaştırmayı başarmıştı. İngiltere, kalkınma hareketinin bütünlüğü bozulmaksızın yavaş yavaş tutucu bir çoğunluğa doğru kaymaktaydı. ¹⁰⁰

Faşist rejim boyunca İtalya’da uygulanan ekonomik program, hem tarım hem de sanayinin kısa sürede toparlanmasını sağlamıştır. Mussolini iş çevrelerini yatıştırmak için liberal bir politika izlemeyi tercih etmiş ve kapitalist girişimi desteklemiştir. Ancak devletin mali sorunlarının giderek ağırlaşması, özellikle ödemeler dengesindeki açığın devam etmesi üzerine, devletin ekonomideki denetimi giderek artırılmaya, sonunda korporatist ekonomik yapıya doğru gidilmeye başlanmıştır:

“Öncelikle sendikalar ortadan kaldırıldı ve bütün sendikalar birleştirildi, zamanla ‘sendika’ sözcüğünün yerini ‘korporasyon’ aldı ve grev yasaklandı. Ekonomi 22 sektöre (korporasyona) bölündü. Her bir sektör mülk sahiplerinin, işçilerin ve Korporasyonlar Bakanlığının temsilcileri tarafından idare edilmeye başladı...Korporatist sistem uygulaması çerçevesinde başlatılan iş kazası, emeklilik sigortası, yaşlılık sigortası, verem sigortası gibi Sosyal Sigortalar Ulusa Fonu’na bağlı sigorta sistemi, korporatist sistemin olumlu yanlarından biri olarak görülür”. ¹⁰¹

Ancak tabi ki bu sistem de 1929 Ekonomik Bunalımı sonrasında İtalya’nın ekonomik problemlerine çözüm olmamıştır.

Fransa ise uzun süre durumun önemini kabul etmemiş görünmüştür. Peş peşe kabineler, bakanlar yüzeysel tedbirlerle, kökenini araştırmadan sıkıntıları halletmek, muhtemel krize karşı koymak istemişlerdir. Ama durum daha da kötüleşmiştir. Üretim, ihracat hızla düşmüştür. İşsizlik artmıştır. Bu arada Hitler tehlikesine karşı askeri harcamaları arttırmak gerekmiştir. Ekonomi böylece Fransa da adeta raydan çıkmıştır.

Bütçe açığı büyümekteydi. İşsizlik artmıştı. Yürütme kuvvetinin güçlendirilmesine yönelik bir reform programı parlamentonun dağıtılmasını kolaylaştıracağı gerekçesiyle, solcular tarafından faşist eğilimler taşımakla suçlanmıştır. Laval-Mussolini arasında dış politikada ciddi tehlikeler belirmeye başlamıştır. “Front Populaire” (Halk Cephesi) para darlığı siyasetinin olumsuz sonuçlarını açıklayarak

¹⁰⁰ **Dünya Tarihi Ansiklopedisi**, Milliyet Yayınları, 1991, s.285.

¹⁰¹ H.Birsen Örs, “Faşizm: Modernite’nin Karanlık Yüzü”, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, (Ed. H. B. Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008. sf: 501.

faşist tehlikeye karşı hükümeti şiddetle uyarmıştır. Cephe 1936 ön seçimlerinde büyük bir başarı kazanmıştır.¹⁰²

2.6.4. Krizin Bitirilemeyişi ve İkinci Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı Avrupa Savaşı'dır. İkinci Dünya Savaşı ise dünyanın tüm köşelerine yayılmıştır. İki savaş bir bütünün bir parçaları olmuştur. Bir maçın devreleri gibidir.¹⁰³ İkincisi daha küresel görünmekteyse de her iki savaş da Avrupa'da başlamış, Avrupa'ya özgü düşünce ve amaçlarla yürütülmüştür. İki kanlı savaşa da kaynaklık yapan Avrupa, insanoğlunun tarihinde en çok savaşın yapıldığı ve militarizmin en güçlü olduğu kıta haline bürünmüştür.¹⁰⁴

İki dünya savaşı da on sekizinci yüzyılın sonunda başlayan endüstriyel, siyasal, toplumsal ve entelektüel devrimlerin en yüksek noktasını oluşturmuşlardır. Bireyle devlet arasında yepyeni bir ilişki kurularak yurttaşlık anlayışıyla bireyin devlete bağlılığı güçlenmiştir. Devlet birkaç kişinin malı olmaktan çıkmış ve hükümetler halkın adına hareket etmişlerdir. Buna karşılık devlet “zorunlu askerlik” sistemiyle tüm yurttaşların üzerinde denetim yetkisine de sahip olmuştur. Böylece savaş daha “demokratik”, ideolojik ve duygusal olmuş, örgütlenmede, seferberlikte, kapsam ve amaç topyekûn bir biçime dönüşmüştür. Her alanda üretim ve nüfusun artmasıyla savaş teknolojisinde ve silahlanmadaki gelişme, bu duygusallıkla birleşince, her iki savaş da görülmemiş bir yıkıcılığı peşlerinde getirmişlerdir.¹⁰⁵

Eric Hobsbawm'a göre 20. Yüzyıl, tarihin en caniyane yüzyılı olmuştur. 20. Yüzyılda savaşlar yüzünden ya da savaşlarla ilintili olarak meydana gelen insan ölümlerinin toplam sayısı 187 milyon olarak hesaplanmıştır. Başlangıç tarihi 1914 olarak alınacak olursa, 20. Yüzyıl neredeyse kesintisiz bir savaş yüzyılı olmuştur. Yüzyıla dünya savaşları damgasını vurmuştur.¹⁰⁶

¹⁰² **Dünya Tarihi Ansiklopedisi**, Milliyet Yayınları, 1991, s.285.

¹⁰³ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 111

¹⁰⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 117

¹⁰⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 123

¹⁰⁶ Eric Hobsbawm, “**20.Yüzyılda Savaş ve Barış**”, **Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm**, Agora Yayıncılık, İstanbul, 2008, ss.1-2.

Savaşın nedenlerinin başında Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan barış antlaşmalarından duyulan memnuniyetsizlik yatmaktadır, denilebilir. Kant'a göre "içinde gizlenmiş yeni bir harp vesilesi bulunan hiçbir antlaşma bir barış antlaşması sayılamaz."¹⁰⁷ Eric Hobsbawm'a göre de barış antlaşmalarıyla varılan uzlaşma koşulları çok kolayca yırtılıp atılabilmektedir.¹⁰⁸ Bu düşüncelerden hareketle savaşın başlıca nedeninin Versay Diktası'nın Hitler tarafından bir paçavra gibi yırtılıp atılmasının geldiği söylenebilir. Versay Avrupa'da sorunları çözmekten çok onları sadece bir süre erteleyen, hatta yeni sorunlara yol açan bir antlaşma olmuştur.

Bu çerçevede İkinci Dünya Savaşı büyük ölçüde Birinci Dünya Savaşı'nın devamı niteliğindedir ve 1919 düzenlemelerinin çözemediği karmaşadan doğmuştur.¹⁰⁹ Almanya'nın Versay Antlaşması ile kolu kanadı kırılmış, toprak kayıplarına uğramış, silahsızlandırılmış, ödeyemeyeceği tamirat borcu yüklenmiş ve Avrupa devletler topluluğu arasına bile alınmamıştır.

İkinci neden olarak 1929 ekonomik buhranının getirdiği ortamda anti-demokratik yapılanmaların ortaya çıkması gösterilebilir. 1929 Ekonomik Buhranı Almanya ve İtalya'da Hitler ile Mussolini'yi iktidara taşımıştır. Bu anti-demokratik yapılanmalar, akıl almaz ve realiteden uzak ideallerini gerçekleştirmek adına sonu felaketle bitecek bir dünya savaşına yol açmışlardır.

Bir bakıma İkinci Dünya Savaşı ideolojilerin savaşı olmuştur. 1930'larda Bolşevizm karşıtlığı, Avrupa uygarlığında başka bir bölünmeyle ikinci plana atılmıştır: Demokrasi ile faşizm. Almanlar bilinçli olarak Nasyonal Sosyalizm için savaşıyor ve Alman askeri zaferleri yalnız toprak getirmekle kalmıyor, aynı zamanda Nazi ilkelerinin doğruluğunu da kanıtlıyordu.¹¹⁰ Almanya'nın düşmanlarıysa, belki de daha az bilinçli olarak, Nazizmin savunduğu her şeye karşı savaşıyorlardı.

¹⁰⁷ Immanuel Kant, **Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme**, (Çev. Y. Abadan, S. L. Meray), AÜSBF Yayınları, Ankara, 1960, s.9.

¹⁰⁸ Eric Hobsbawm, **"20.Yüzyılda Savaş ve Barış", Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm**, Agora Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 9.

¹⁰⁹ Mustafa Aydın, **"İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye"**, Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.400.

¹¹⁰ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 116

Savaşın hemen öncesinde diplomasinin ve Milletler Cemiyeti'nin devre dışı kaldığı görülmektedir. 1 Eylül 1939 Cuma günü Alman orduları Polonya'ya girmiştir. 3 Eylül Pazar günü İngiltere, daha önce Polonya'ya verdiği garanti yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla Almanya'ya savaş ilan etmiştir. 6 saatlik bir tereddütten sonra Fransa da savaş ilan etmiştir.¹¹¹ 10 Haziran 1940'ta Almanya'nın artık savaşı kazandığına inanan Mussolini de İngiltere ile Fransa'ya savaş açmıştır. Avrupa demokrasileriyle Sovyetler Birliği'ni Hitler, Amerika Birleşik Devletleri'ni ise Japonya ve İngiltere bu savaşa sürüklemiştir.¹¹² “Bu savaşı, en büyük hatayı yapan taraf kaybedecektir” diyen Hitler, İkinci Dünya Savaşı'nı resmen başlatmıştır.¹¹³ İkinci Dünya Savaşı genel bir savaştır ve savaşanlar ellerinde olan tüm olanakları seferber etmişlerdir. Clausewitz için savaş bir satranç oyunudur. Ama görülen şey korkunç makinelerin çarpışması, ulusal orduların kapışmasıdır. Bu yüzden savaş yalnız askeri güçleri değil, tüm ulusu, işgücünü, endüstriyi ve hatta eğitim sistemini, sanatı ve edebiyatıyla tüm kültürü içeren bir olgu biçimine dönüşmüştür.¹¹⁴

Katıksız bir yurtseverlik birçok kimse için asıl ve en önemli güdü olmuştur. Ayrıca bu hiç beklenmedik yerlerde ortaya çıkmıştır. Sovyetler savaştan önce faşizme karşı ortak hareket çağrısının en hevesli taraftarıydı. Ama işgale uğradığında, savaş “büyük yurtseverlik savaşı”, “anavatan için büyük savaş” biçimine dönüştü ve savaş süresince simgeleştirilen portre Lenin'inki değil, on sekizinci yüzyılda Prusya, İsveç ve Osmanlı devletine karşı savaşmış olan Çarlık generali Savorov'un ki idi.

İngilizlerin savaşta en sıkıntılı olduğu dönemde yeni Başbakanlığa getirilen Churchill şu sözlerle yurtseverliğin gösterilmesini istiyordu:

*“Size kan, ıstırap, gözyaşı ve terden başka bir şey vaat etmiyorum. Politikamızın ne olduğunu sorarsanız şunu derim: Tüm varlığımız, Tanrı'nın vereceği tüm gücümüzle denizde, havada ve karada savaşmak... Amacımız nedir diye sorarsanız, size tek bir sözcükle cevap veririm: Zafer... Neye mal olursa olsun zafer, tüm dehşetine rağmen zafer: Yol ne kadar uzun ve zor olursa olsun zafer.”*¹¹⁵

¹¹¹ Liddell Hart, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, (Çev. K. Bağrıaçık), Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 7.Baskı, 2005, s.25.

¹¹² Eric Hobsbawm, **“Savaş ve Barış”, Yeni Yüzyılın Eşiğinde**, Yordam Yayınları, İstanbul, 2007, s.28.

¹¹³ Cemal Acar, **Soğuk Savaş**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007, s.69.

¹¹⁴ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 118

¹¹⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 115

Katıksız bir yurtseverliğin yaşanmadığı yerlerde ise teslim bayrakları erken çekilmiştir. Örneğin Fransa'nın 1940'taki çöküşüyle ilgili söylentilerin başında "gereksiz teslimiyet" iddiaları gelmektedir. 1914'ün "On mes aura" ruhunun aksine 1940 Fransa'sında hem popüler hem siyasi moralin bulunmayışına işaret edilir.¹¹⁶

Savaş sırasında her ülke kendi askerlerini öven afişler tasarlıyordu. Solda Sovyet afişi: Faşist pislığe ölüm! Sağda ise Nazi afişi: Zafer bizim olacak!¹¹⁷

Elbete ki Almanya, bu kadar büyük bir savaşa hazırlanmak zorunda değildi. Buna Hitler bile karar vermişti. Almanya ekonomisini de adeta bir saat gibi 'savaşa kurmuştu.' Alman ekonomisinin tümü Nazilerce 'Wehrwirtschaft' olarak yan, 'Savaş Sanayisi' olarak anılıyordu. Wehrwirtschaft'ın sonuçlarını da Nazi döneminde Almanya'nın Askeri Ekonomi Personel Şefi Tuğgeneral Georg Thomes şu sözlerle özetlemektedir: İki dünya savaşı arasında Almanya'nın yapmak zorunda kaldığı gibi,

¹¹⁶ Douglas Porch, "Kuvvetler ve İttifaklar: 1914-1940'ta Fransız Büyük Stratejisi ve Politikası", Paul Kennedy (ed.), Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler, (Çev. A. Fethi), Eti Kitapları, İstanbul, 1995, s.188.

¹¹⁷ <http://ruhanguil.wordpress.com/2010/07/04/sscb-2/> (Son görüntülenme tarihi: 10 Temmuz 2012)

barış zamanında dahi, tüm ekonomik güçlerini bile bile ve sistemli bir şekilde savaş ihtiyaçlarına yöneltmiş çok az ülke görülmüştür.¹¹⁸

Hitler'in askeri stratejisi olan "yıldırım savaşı"nın (Blitzkrieg) amacı, gerçek bir total savaş başlamadan, maddi olmaktan çok psikolojik araçlarla düşmanı şaşırıp teslimine zorlamaktı. Bu taktik Batı Avrupa'da başarılı oldu ama Hitler aynı başarıyı doğuda gösteremedi. Alman ordusu Stalingrad'da, Hitler'in başından beri kaçındığı "yıpratma savaşı" içine çekildi. Sovyetlerin psikolojik dehşet yoluyla hemen teslim yoluna gitmemeleri, Almanya'nın yenilgisini sağlayan önemli unsurlardan biridir.

Alman genelkurmayının Sovyetler'in gücü konusunda çok az bilgisi vardı ve bu devletin Finlandiya karşısındaki beceriksizliği, Kızıl Ordu'nun hafife alınmasına yol açtı. Ayrıca Rusya, savaş stratejisi açısından tıpkı Fransa gibi düşünüldü; tankların geçebileceği güzel ve geniş yollar, bol malzeme ve yiyecek. Savaş kısa süreceği için ayrıntılar üzerinde düşünmenin anlamı da yoktu. O ana kadar ayrıntılı planlara çok düşkün olan Alman genelkurmayı, ilk kez Napolyon ve Lenin'in basmakalıbına bağlandı: "Yürü ve ne olacağını gör."¹¹⁹ Ama Napolyon bile, hasımlarını bu kadar küçümseyen bir umursamazlık göstermemiş ve niyetlerini açığa vurmanın risklerini bu derece hafiflikle göze almamıştır.¹²⁰ Savaşın daha başlangıcında Rusya'daki durumun Fransız harekâtına benzemediği ortaya çıktı.

Avrupa'nın 1939'daki durumu Clemenceau'nun Birinci Dünya Savaşı'nda söylediği "Savaş askerlere bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir" sözünü tekrar gündeme getirmiştir. Bu nedenle askerlere duyulan güven ve inanç tam olsa bile, savaş askerlere bırakılmamalıydı. Savaşı idame ettirme gücü artık askerlerden ekonomik güce geçmişti. Eğer bundan sonra orduların lojistik destekleri sağlanamazsa, hareketsiz yığından bir farkları kalmayacaktı. Her ne kadar halk resmigeçitlerde askerlere hayran oluyorsa da, bilim adamlarının değerlendirmeleri çok daha farklıydı. (Savaşta hayati önem taşıyan 20 temel madde vardı. Genel üretim için kömür. Hareket kabiliyeti için petrol. Patlayıcılar

¹¹⁸ Emre Özyumurtacılar, **Hitler'in Yükselişinin Ardındaki Sır ve Nazi Ufoları**, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul- 2010. sf: 259

¹¹⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 156- 157

¹²⁰ Liddell Hart, **Strateji Dolaylı Tutum**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 3.Baskı, Ankara, 2002, s.159.

için pamuk, yün, demir. Ulaşım için kauçuk. Elektrik donanımları için bakır. Çelik yapımı ve mühimmat için nikel. Dumansız barut için selülöz. Detantörler için cıva. Uçaklar için alüminyum. Kimyasal araç gereçler için platin. Metalurjik genel kullanım için antimon, manganez. Savaş araç gereçleri için asbest. Yalıtkan olarak mika. Patlayıcılar için nitrik asit ve kükürt gerekiyordu. İngiltere'nin elinde kömür dışında bu malzemelerden yeteri kadar yoktu. Fransa bu eksiklikleri gideremeyecek durumdaydı. İtalya kömür dahil bütün maddeleri ithal etmek zorundaydı. Japonya hemen hemen dış kaynaklara bağımlıydı. Almanya'nın ise pamuk, kauçuk, kalay, platin ve cıva ülkesinde yetiştirilmiyor ve üretilmiyordu. Hammadde bakımından en güçlü durumda bulunan ABD idi.)¹²¹

Yüzyılın başında İngiltere'de teknisyenler zırhlı bir traktör geliştirip adını "tank" koymuşlardı. 1916'da cephede ilk görüldüğünde askerlerin güldüğü ve 1917'de geliştirilip savaşa hazır duruma getirilen bu silah, 1939-1945 savaşında savaş alanlarının etkili araçlarından biri oldu. Birinci savaşın başında uçak yalnız bilgi toplamak amacıyla kullanılmaktaydı. Savaşın sonuna doğru geliştirilip saldırı amacıyla havalandırıldı. Yüzyılın ortalarına doğru tüm insanlığa dehşet saçmaya başladı ve "modern" savaşın en kesin ve vazgeçilmez ögesi oldu. Bu "koleksiyona" denizaltı gibi bir araç da eklenince, yirminci yüzyılın iki büyük savaşı tarihte ilk kez "üç boyutlu" bir nitelik kazandı. Kara ve deniz yüzeyi, denizin altı ve kara ile denizin üstü .¹²²

Kuzey Afrika savaşlarının askeri taktik açısından önemli bir sonucu, tankın tek başına desteksiz olarak savaşa girdiği günlerin geride kalmasıdır. Çünkü tank harekâtının en büyük dehası olarak kabul edilen Rommel'in tanksavar silahları kullanmadaki başarısı, tankın önünde piyade yürümesini, böylece tank harekâtının yavaşlamasını gerektirmiştir. Yeni savaş kavramına olan ilgisizlik ve direnme Fransa'da İngiltere'den daha da ileri düzeydeydi. Polonya ise bu konuda en geri ülkeydi. Birlikleri tanksavar ve uçaksavar silahlarından yoksundu. Bundan başka Polonyalı liderler hala süvari birliklerine güveniyorlar, onlarla başarı kazanacaklarına inanıyorlardı. Ordusunda modern unsurlar taşıyan Fransızlar, yüksek rütbeli askerlerinin modern savaş tekniğine

¹²¹ Liddell Hart, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, (Çev.K. Bağrıaçık), Cilt I, Yapı Kredi, İstanbul, 2005.ss.31-32.

¹²² Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 121- 122

ve düşüncesine sahip olmamalarından dolayı, ordularını hem asker hem de silah yönünden çağdaş ölçülere göre donatamamışlardı.¹²³

İngilizler denizde güçlüydüler ama Almanların hava desteği altında yaptıkları çıkarma başarılı oldu. Böylece hava kuvvetlerinin desteği olmadıkça, deniz gücünün işe yaramadığı anlaşıldı ve ilk kez İngiltere'nin zayıflığı ortaya çıktı. Hem İngiltere hem de Fransa'daki askerler büyük bir ordunun kurulmasında ve yönetiminde hava desteğine önem vermemişler, kara kuvvetlerinin de böylesine desteğe duydukları ihtiyacı öngörememişlerdi.¹²⁴ Tek başlarına Kara Hâkimiyeti ve Deniz Hâkimiyeti Teorilerinin geçerliliği kalmamıştır. Hava Hâkimiyeti Teorisi ön plana çıkmıştır. (Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında uçaklar hem hava ulaşımında hem de stratejik alanda önemli bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Gittikçe daha fazla yük ve yolcu taşıyan uçaklar imal edilmekte, arada yakıt ikmali yapmaksızın havada daha uzun süre kalabilen ve daha fazla yol katedebilen, daha süratli uçabilen ve daha yükseklere çıkabilen uçak modelleri ortaya çıkmıştır. Gerçekten uçak dünyanın en süratli nakil vasıtası ve en etkili stratejik silahı olmuştur. Jet motorunun süratle gelişmesi nükleer başlık taşıyan uçak ve füzelerin yapılması gibi faktörler dünyanın siyasi hâkimiyetinde havacılığın gittikçe artmasına ve belirleyici olmasına neden olmuştur.)

Almanlar saldırıya geçtikleri devletleri önce etkili bir propagandayla içerden yumuşatıyorlardı. Örneğin, Norveç denizden Almanya tarafından işgal edilirken, içte de Alman taraftarı faşist bir ırkçı olan Vidkun Quisling'in yıkıcı çabalarıyla Norveç'in bütünüyle Alman denetimi altına girmesi kolaylaştı.¹²⁵ Ama bu taktiği Sovyetler'e karşı kullanamadılar.

Savaşın başından itibaren Churchill, Amerikalıları savaşa daha da yaklaştırmak için onlara önemli ödünler verme politikası izlemiştir. Churchill bunu mesai arkadaşlarına şu şekilde iletmiştir:

¹²³ Liddell Hart, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, (Çev. K. Bağrıaçık), Cilt I, Yapı Kredi, İstanbul, 2005.ss. 28

¹²⁴ Liddell Hart, **II. Dünya Savaşı Tarihi**, (Çev. K. Bağrıaçık), Cilt I, Yapı Kredi, İstanbul, 2005.ss.40

¹²⁵ William L. Shirer, **Nazi İmparatorluğu: Doğuşu, Yükselişi, Çöküşü- 2**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2002. sf: 855

“Eğer askeri durum beklenmedik bir şekilde bozulursa, gerektiğinde İngiliz sanayinin her parçasını Birleşik Devletler’e ipotek ederek sahip olduğumuz her şeyi zafer uğruna bırakmak zorundayız.”¹²⁶

Churchill, Anglo-Amerikan ittifakını üç yılda inşa etmiştir. Franklin Roosevelt ile birçok kez haberleşmiş ve çeşitli konferanslarda ilişki kurmuştur. Savaş süresince, başkana 950 mesaj gönderip 750 mesaj almıştır. Hemen her seferinde Churchill mesajları bizzat kendisi kaleme almıştır. “Hiçbir aşık” diye belirtmiştir bir keresinde, “benim Başkan Roosevelt’e yaptığım kadar, sevgilisinin her kapisini dikkatle incelememiştir.” İki liderin ilişkileri sonuna kadar en yüksek profesyonellik düzeyini sürdürmüştür.¹²⁷

Amerika’nın savaşa katılmasıyla Sovyetler Birliği hakkındaki olumsuz düşünceler de değişti. Ruslar Alman Nazizmine karşı savaşan kahraman bir ulus, Joseph Stalin ise “Joe Amca” diye anılmaya başladı.¹²⁸ Savaş, gerektiğinde iki düşmanı geçici de olsa bir süreliğine sıkı dost haline getirdi. Savaşlarda tarafların da her an değişebileceğini gösterdi.

Japonların kullandığı şifre Amerikalılar tarafından çözüldü Japonların uçak gemileri ve uçak filoları beş dakika içinde yok edildi. Tarihte bir üstünlüğün bu kadar kısa bir sürede ve bu kadar dramatik sona erişti görülmemiştir. Beş dakika önce Japonya Pasifik’te tek egemen güçtü, beş dakika sonra savaşın en önemli silahı olan uçak gemisinde ABD ile eşit düzeye geldi.

Savaş Pasifik bölgesinde iki atom bombasının patlatılmasıyla bitti. Savaştan önce nükleer füzyonun uygulamada kullanılabileceğini, Amerikalılar dâhil, kimse kestirememişti.

Almanya, ikincisinde, birincisinin sonunda kurulmuş bulunan düzenlemeyi bozmak, müttefikler ise bu düzenlemeyi korumak için savaşmışlardır. Birinci Dünya

¹²⁶ Eliot A. Cohen, “Churchill ve II. Dünya Savaşında Koalisyon Stratejisi”, Paul Kennedy, *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*, (Çev. A. Fethi), Eti Kitapları, İstanbul, 1995, ss.73-74.

¹²⁷ Eliot A. Cohen, “Churchill ve II. Dünya Savaşında Koalisyon Stratejisi”, in Paul Kennedy (ed.), *Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler*, (Çev. A. Fethi), Eti Kitapları, İstanbul, 1995. sf: 77- 78

¹²⁸ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 170

Savaşı Avrupa'nın yeniden kurulması, ikincisi ise bu yeniden kurulmuş bulunan Avrupa'nın sürdürülmesi için verilmiştir.

Müttefikler yani bir yanda ABD, İngiltere ve Fransa ile diğer yanda Sovyetler Birliği, Almanya'yı yalnız yenmekle kalmamışlar, birinci savaştan aldıkları dersle, onu işgal edip parçalamışlardır. Bir benzetmeyle konuya açıklık getirmek gerekirse Avrupa 19.yüzyılın ikinci yarısında “yuttuğu Almanya lokmasını ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra öğütebilmiştir.”¹²⁹

Her ikisinde de ABD'nin gücü artmış, birincisinden sonra diğer devletlere kredi veren ülke, ikincisinden sonra “süper” devlet konumuna yükselmiştir. Her ikisinin sonunda da Almanya geçici olarak yıkılmış ve genel olarak yenik devletler bellerini doğrultmuşlardır. İngiltere ile Fransa birincisinin sonunda zayıflamışlar, ikincisinin sonunda tam anlamıyla tükenmişlerdir. Birincisinden sonra ilk uluslararası örgüt olan Milletler Cemiyet, ikincisinden sonra onun bir devamı sayılabilecek Birleşmiş Milletler kurulmuştur.

Herhangi bir nükleer silah patlatılmadan Avrupa'da savaş sona erecek; Roosevelt ölecek, Churchill iktidardan düşecek, Mussolini kurşuna dizilecek, Hitler intihar edecek ve böylece bu amansız kavganın liderlerinden hiçbirine “Nükleer Çağ”ın başlangıcını görmek nasip olmayacaktır.¹³⁰

¹²⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005. sf: 120

¹³⁰ Cemal Acar, **Soğuk Savaş**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007. sf: 120

III. BÖLÜM:

3. 1930'LARDA AVRUPA VE TÜRKİYE'DE SİYASAL İLETİŞİM VE GÖRSEL KÜLTÜR

Siyasal iletişimin bir olgu ve süreç olarak ortaya çıkması, bir öğreti olarak eğitim kurumlarında verilmeye başlanması ve bu konuda araştırmalar yapılması son elli yılın ürünüdür. Aslında siyasal iletişim konusunun ilk ortaya çıkışı ve kullanılması, Antik Yunan'a kadar uzanmaktadır. Eski Yunan'da toplumları yönetenler ve devlet adamları, adına "siyasal iletişim" demeseler bile toplumu yönetirken siyasal iletişimin yöntem ve tekniklerine başvurmuşlardır.¹³¹

İki dünya savaşı arası dönemde Avrupa ve Türkiye'de siyasal görsel iletişim bazı farklılıklar gösterse de genelde paralellik içermektedir. 1930'lu yıllarda yükselen milliyetçi akım ve ulus devlet yapısı dönemin başat siyasi yapısı olmuştur. Bu dönemde dağılan imparatorlukların ardından kurulan ve bağımsızlığını ilan eden devletler, kendi ulus yapılarını oluşturmak, belirginleştirmek ve korumak için benzer uygulamalar kullanmaktaydı.

Türkiye'de Kurtuluş Savaşı sonrasında kazanılan başarı geri kalmış ülkelere örnek olurken, ilk yıllarda halk arasında büyük bir kenetlenme yaşanmıştır. Savaştan çıkmış bir ulusun bu tür bir dayanışma içinde olması doğaldır. Ancak daha sonraki yıllarda ulus yapısını bir bütün olarak korumak ve pekiştirmek için yeni çalışmalar yapmak gerekmiştir.

Bu çalışmalara örnek olarak milli bayramların kutlanması gösterilebilir. 1908 yılındaki Jön Türk İhtilali'ni kutlamak için ertesi yıl 10-23 Temmuz tarihleri arasında kutlanan ve her yıl devam eden Hürriyet Bayramı kutlamaları cumhuriyet döneminde de sürmüştür. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı olarak kutlanırken aynı zaman dilimi içinde Hürriyet Bayramı da kutlanmaya devam etmiştir.

¹³¹ Aysel Aziz, **Siyasal İletişim**, Nobel Yayın Dağıtım, Üçüncü Basım, Ankara, 2011, s.1.

Atatürk'ün kurmakta oldukları rejimin Osmanlı Devleti ile hiçbir ortak özelliği taşımadığını ve çürümüş geçmişten tam bir kopuş ettiğini vurgulanmaktaydı.¹³² Ancak buna rağmen Hürriyet Bayramı 27 Mayıs 1935 yılındaki Ulusal Bayramlar ve Genel Bayramlar Hakkında Kanun'la son bulana kadar kutlanmaya devam etmiştir.

Bu kutlamalara cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte son vermemekte birden çok amaç ve hedef bulunmaktaydı. Bunların en önemlilerinden birisi de İttihatçı geçmişin toplum üzerindeki etkileri olmuştur. Bu etkiler Kemalist rejimle birlikte azalırken, 10-23 Temmuz Hürriyet Bayramı'nın yerini de 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı almaya başlamıştır. 1929 krizinden bunalan ve reformlardan da henüz pek bir şey elde edememiş olan halk, aidiyet duygusunu ve morali geçmişin sembollerinde ve geleneklerinde bulmaktaydı. Bu yüzden de değişim aşamalı olmalı zaman yayılmalı ve halkı da içine alabilmeliydi.¹³³ İşte bu amaçla Hürriyet Bayramı 1935 yılına kadar kutlanmış sonra ise yerini tamamen Cumhuriyet Bayramı'na bırakmıştır. Bu sürece gelinene kadar diğer birçok uygulama da hayata geçirilmiştir. Ancak tüm bu uygulamalar yıllar içinde ardı ardına gerçekleştirilmiştir. 1920'de TBMM'nin kurulması ve 1922 yılında ise saltanatın kaldırılması ile başlayan süreç 1929'daki ulusal okullar hamlesi ve 1935 yılındaki Ulusal Bayramlar ve Genel Bayramlar Hakkında Kanun'un çıkarılmasına kadar kademeli olarak bir değişim süreci devam etmiştir. Ancak bu süreç içinde Atatürk'ün yukarıdaki ifadesinin varlığına rağmen halkın inanç ve adetleriyle doğrudan zıtlaşmamaya ve ani bir değişikliğe gitmeden kademeli bir değişim yolu seçilmiştir. Halkın devrimleri kanıksaması ve benimsemesi beklenmiştir. Türkiye'de böyle bir yol izlenirken, bu adımlar daha modern ve batılı bir Türkiye oluşturmak, halkı padişahın kulu olmaktan çıkartıp kendi kendini yöneten bir cumhuriyetin eşit haklara sahip vatandaşları yapmak üzere atılmıştır.

Psikolojik kazanım ve görsel iletişim açısından bakıldığında ise özellikle genç nesil üzerinde önemli bir etkisi olan güç gösterisi, askeri tabanlı gençlik örgütlerinde ön plana çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Nazi Almanyası'nda ortaya çıkacak olan ve Ari Irkın üstünlüğünün altını çizen Hitler Gençliği ve SS'lerin çekirdeğini oluşturan genç askeri birlikler, görsel açıdan çevreye destekçiler açısından

¹³² Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s.11.

¹³³ .Melis Suloş, Bir Cumhuriyet İki Bayram, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 151.

güven, rakipler açısından ise bir korku unsuru meydana getiren oluşumlardı. Oluşturulan birliklerin yürüyüşleri, üniformaları, çevreye karşı olan tavırları görsel iletişimin temel unsurlarını kullanarak önemli kazanımlar elde etmekteydiler.

Nazilerin halkın desteğini kazanmak ve amaçlarına ulaşmak için ne kadar kararlı olduklarını göstermek konusunda verdikleri mesajların birçoğu SS'ler ve askerlerin duruş ve tavırları üzerinden verilmiştir. Kararlı, sert, yakışıklı, güçlü ve karizmatik duruşuyla ön plana çıkan gençlik yapılanmaları ve Nazi gençlik örgütlerinin benzerleri Nazi dönemi öncesi Almanya'sında da mevcuttu ve Osmanlı Devleti de bunlardan esinlenmiştir:

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kurulan Türk Gücü'nün "Umumi Nizam"ına göre "Türk örfü" korkunç bir uçuruma doğru sürüklenmektedir. Askere çağrılanların onda dokuzu hasta ve illetlidir. Bu durum böyle devam edecek olursa "bu güzel yurdumuzu düşmana karşı koruyacak değil, hatta üzerinde yaşayacak bir adam bile bulunamayacaktır."

Türk Gücü'ne göre Türk ırkının çöküşü siyasal ve toplumsal nedenlere bağlanabilir: Her şeyden önce Türkler, Osmanlı ülkesini üç kıtada savunmaktadırlar. Bu mücadele sonrasında doğal olarak mecalsiz kalmışlardır. Bundan böyle vatan savunması diğer vatandaşlara da teşmil edilmiş, böylede Türkler üzerinde aşırı yük hafifletilmiştir. Çöküşün bir diğer nedeni cehalet, salgın hastalık, fuhuş, alkol, tütün gibi toplumsal sorunlardır. Bir yandan bu sakıncalar, öte yandan hastalıkların en büyüğü olan 'oturmanlık, gevşeklik, rahatı sevmek' Türkleri derin bir uçuruma sürüklemektedir. Bu gidişin önünü almak ve 'milleti taze hayat ve kuvvet vermek' için gençler Türk Gücü adlı beden terbiyesi ve sağlık derneğini kurmuşlardır."

134

Türk Gücü Cemiyet'nin şiarı olarak açıklanan "Türk'ün gücü her şeye yeter" sözü ve günümüze kadar kullanıla gelen "Bir Türk dünyaya bedel" sözleri de Türk unsuru üzerine yapılan vurguyu ve yansıtılmak istenen gücü göstermektedir. Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda güçlü, sağlıklı, atik ve çevik bir Türk ulusu meydana getirmek ve gençleri bu doğrultuda yetiştirmek istenmektedir.

Bu amacın toplum üzerindeki etkisi de tabii bu adımlar atılırken hesaplanmaktadır. Düzenli yürüyüşleri ve güç gösterileriyle topluma moral aşılamak ve geçmişten gelen başarıları hatırlatarak o dönemde yaşanan sorunların da üstesinden gelinebileceğine bir gönderme yapmak amaçlanmaktadır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde günümüze kadar uzanan süreçte de milli bayramlarda yapılan kutlamalarda da bu örneğin izlerini görmek mümkündür. Askeri düzende yapılan

¹³⁴ Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri, **Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt.2, İstanbul:1985, ss.381-386.

yürüyüş ve gösteriler, gençlerin bir disiplin içinde organize olarak hareket etmeleri, izleyenlere ‘gurur ve güven’ aşılayan, aşılması istenen unsurlardır.

Gençlik örgütlenmelerinde gidilen bu askeri düzen ve yapılar, dönemin ruhsal yapısını da açıkça ortaya koymaktadır. Savaş süreci içinde olan ve ekonomik zorluklar yaşayan ülkeler ve halkları, bu durumdan kurtulmak için şiddete yönelim göstermesi doğaldır. Bu süreç içinde de gidilen yapılanmalar, askeri örnekler göstermektedir. Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’nı kaybetmesi sonrasında Nazi yönetimine giden askeri eğilim süreci, Türkiye’nin yine Birinci Dünya Savaşı’nı kaybetmesi sonrasında uğradığı işgal ve Kurtuluş Savaşı bitiminde kurulan yeni cumhuriyet süreci de askeri eğilimli ve askeri disiplin içinde yaşayan bir toplum oluşturmuştur. Bu süreç içinde milliyetçi ve ulusal akımlar çerçevesinde örgütlenen uluslar, ekonomik birliktelik ve savaştan çıkmış olmanın verdiği ruh haliyle gittikleri örgütlenmelerde de askeri bir düzeni monte etmekteydi.

Bu durum Sosyalist, Komünist sistemle yönetilen ülkelerde de aynı şekilde devam etmektedir. SSCB’nin yapısı da bu duruma bir örnek oluşturulabilir. Bu konuda örneklerden birisi ise SSCB adına olimpiyatlarda yarışan kadın sporculara ileride cinsiyet bozukluğuna neden olan bazı ilaçların verilmesiyle güç kazanmaları ve müsabakalarda galip gelmeleri amaçlanmıştır. Bu durum da SSCB’nin diğer ülkeler karşısında başarılı bir biçim de temsil edilmesi olarak gösterilmiştir.

Askeri bir duruş ve temsil, ülkelerin moralini düzelttiği gibi yere vurulan her düzenli adım sesi ve dalgalanan bayrağın tınısı kalplerde daha güçlü bir çarpıntı olarak geri dönmüştür. Bu ruhsal bağlantıyı kullanan ideolojiler ve milletlerde bunun meyvelerini toplamışlardır. Ancak bu süreç belli bir süre sonra etkisini yitirmiş ve yeni gelen nesillerle eski gücünü kaybetmiştir. Kıbrıs Barış Harekatı’nda yapılan fedakarlıklar sonrasında yeni nesil Kıbrıs Türk gençliğinin güney ile birleşme isteği, savaşı yaşayan, gören kişiler tarafından sert bir dille eleştirilmektedir. Küba örneğinde de belli bir süreç işlemektedir. Efsanevi lider Fidel Castro’nun görevi bırakması ve ekonomik zorluklar, ambargolar sonrasında yeni gelen nesil artık devrimin ve rejimin ne kadar sağlıklı ve doğru olduğunu sorgulamaya başlamıştır.

3.1. Siyasal İletişim

Siyasal iletişim, sosyal bilimlerde sıkça rastlanan tanım karmaşasına düşülmüş kavramlardan biridir. Bu bağlamda Aysel Aziz'in bu konudaki tespitlerini burada sunmak gerekmektedir:

“Siyasal iletişim nedir? Sorusuna verilecek yanıt birden çok olacaktır. Yanıtlarla ortaya konan tanımların fazlalığı, gerçekte kavramın karmaşık olmasından ya da belirsizliğinden değil, ‘siyasal iletişim’ kavramının geniş kapsamlı olmasından kaynaklanmaktadır. Sözcük olarak ‘siyasal’ kavramının nasıl ki tek tanımını yapmak oldukça güç ise, bir de buna ‘iletişim’ gibi çok geniş kapsamlı ve tek bir tanıma yapılamayan ikinci bir kavramın eklenmesi ile ortaya çıkan ‘siyasal iletişim’ kavramının tek bir tanıma sığdırılması da o denli güçtür”.¹³⁵

Eser Köker, “iletişim politikaları, hükümet ile yayıncılar arasındaki ilişkiler ve yönetilenlerin iletişim alanında üretilen politikalara verdikleri onayların söze dökülmesinin çerçevesi olarak anlaşılmaktadır” demektedir.¹³⁶

Siyasal iletişimde iletileri kodlayan kaynak daha demokratik ve açık olan çift yönlü iletişime koşut, bir geribildirim beklentisi içinde olmamaktadır. Onun beklediği, siyasal ya da politik iletilerin ereği olan bu sürece aktif ya da pasif katılımıdır. Bir başka anlatımla, oy vermek, siyasal ya da ideolojik görüşü ve biri dini benimsemek gibi belirli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen kasıtlı iletişim sürecidir.¹³⁷

3.2. Propaganda

Temel işlevi, belirli bir fikir çerçevesinde insan davranışlarını güdüleme ve yönlendirme olan propagandanın tarihi, insanlık tarihi kadar eskidir. En basit ve kapsayıcı anlamıyla propaganda süreci, bir ikna etme girişimidir. Herhangi bir eylemin propaganda sayılabilmesi için; bu eylemin tutumlar üzerinde kontrol kurarak, istenen

¹³⁵ Aysel Aziz, **Siyasal İletişim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011. s.3.

¹³⁶ Eser Köker, **Politikann İletişimi, İletişimin Politikası**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s.17.

¹³⁷ Ahmet Ayhan, **Propaganda Nedir: Propaganda ve Halkla İlişkiler Ekseninde A.B.D. Dış Politikası**, Literatürk Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.25.

eylemlere yol açmasını bilinçli bir hedef olarak saptaması ve bunun bir kampanyanın içeriğinde yer almış olması gerekmektedir.¹³⁸

Latince propagand kökünden ve “yayılması gereken”, “yayılacak inanç” olarak ilk kez kilise tarafından kullanılan propaganda sözcüğü Nazi uygulamalarıyla birlikte zaman içerisinde giderek olumsuz bir algılamayla özdeşleşmiştir. Katolikliğin yayılması için çaba harcayan papazların etkinlikleri yaymak fiilinden gelen sözcük, başlangıçta, dinsel anlamda kullanılmakta ve olumsuz bir algılamaya yol açmamaktaydı. Sözcüğün 30 Yıl Savaşları’ndan sonra Papa XV. Gregory’nin başka ülkelere göndermiş olduğu misyonerler aracılığıyla Hıristiyanlığı yayma amacı taşıyan meclisi kurduğu zamanki anlamı da, bugün özdeşleştiği yanıltıcı bilgi, yalan ve inanılması güç vaatler anlamına gelmemektedir. Kavramın, yüklendiği gerçek anlam ve uygulamaları İkinci Dünya Savaşı’na kadar sürmüştür.¹³⁹

Propaganda’nın etkisini ve gücünü Birinci Dünya Savaşı’nda gören ülkeler savaş sonrası yıllarda hem faşizm hem de komünizmin kabullenilmesinde ve yaygınlaştırılmasında propagandayı yoğun bir şekilde kullanarak, ideolojilerini, güçlerini kendi ulusal sınırlarının ötesine taşıyarak genişletmeye çalışmışlardır.¹⁴⁰

Özellikle 1930’lu yıllardaki Avrupa’da uygulanan faşist devlet yöntemlerinde korku politikası ön planda bulunmaktaydı. Hitler Almanya’sında da, Stalin’in Sovyetler Birliği’nde de korkutup yönetme taktiği uygulanmaktaydı. Halkı adeta esir eden bu yapıda toplum, kitleler halinde sindirilerek mevcut yönetimi destekler hale getirilmeye çabalanmaktaydı.

1929 Krizinden sonra da bu şekildeki planlama ve benzeri yöntemlere başvuran ABD ile Fransa gibi demokrasiler ılımlı çözümlere yönelirken, Almanya’da işsizler Nazi totalitarizminin “çılgınlıklarına” kapılmışlardır. Nazi yönetiminin bu uygulamaları da

¹³⁸ Huriye Kuruoğlu, **Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s.7.

¹³⁹ Ahmet Ayhan, **Propaganda Nedir: Propaganda ve Halkla İlişkiler Ekseninde A.B.D. Dış Politikası**, Literatürk Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.37- 38.

¹⁴⁰ Huriye Kuruoğlu, **Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s. 21.

Nazi sistemine destek olarak dönerken, Ari ırk düşüncesi kapsamında yabancı unsurlara ise müthiş bir baskı uygulanmaktaydı.

Bu korku politikası o dönemden bugüne değin şekil ve isim değiştirerek aynı uygulamalar olarak süre gelmiştir. Friedrich Hayek'in Esarete Giden Yol ve George Orwell'in 1984 adlı eserinde de 'korkut ve yönet' unsurunun örnekleri mevcuttur.

Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayıp cumhuriyetin ilk yıllarında devam eden uygulamalar sonrasında oluşturulmaya çalışılan yeni devlet uygulamasının sahipleri de zaman zaman yukarıda da söz edilen bu yöneme başvurmuştur. Cumhuriyeti adeta kendileri için özelleştiren bu aristokrat kesim, kendisini tehlikede hissettiği zaman laik kesimi muhafazakârlarla, muhafazakâr kesimi de laik kesim ve batı devletleriyle korkutma yoluna gitmiştir.

Bu uygulamanın Avrupa ayağı da mevcuttur. Almanya, İtalya ve Rusya gibi yıllarca baskıcı rejimlerin yönetiminde kalan ülkelerde görülen bu uygulama Avrupa'nın ulus devletlere bölünerek bölgesel savaşlar içinde çekişmeler yaşaması unsurlarını içermektedir. Böylelikle yönetimlere hâkim aristokrat kesimler kendi iktidarlarını koruyabilmekteydiler.

3.3. Siyasal Kültürün Kodları

Siyasal kültür, ekonomik kültür, sanat kültürü gibi kültür (ya da alt-kültür)lerden söz etmektedir. Bu ancak, başka kesimlerin değerlerinden farklı, kendine özgü değerlere sahip olan kesimler için geçerli olmaktadır. Nitekim müzik, resim, eğlence gibi dallarda durum böyledir.

Buna karşılık, siyaset, ekonomi gibi dallara egemen olan değerler global toplumun, özel bir alana uygulanan temel değerlerinden başka değerler değildir. Gerçi kendine özgü bazı teknik öğelerle nitelendirebileceğimiz siyasal ve ekonomik sistemler vardır; ama bunlar gerçek anlamda bir kültür ya da alt-kültür oluşturmamaktadırlar.

Çünkü Duverger'e göre "onların da temelinde, içinde geliştikleri global toplumun değerleri" yatmaktadır.¹⁴¹

Muhalefet gruplarınca bu değerlerin önemli bir bölümünün yadsınması ve başka değerlerin benimsenmesi halinde ise durum farklıdır. Bu gruplar o takdirde, birer alt-kültür hatta birer karşıt-kültür meydana getireceklerdir.

Alman İmparatorluğu'nda sosyal-demokrat akımın, 20. Yüzyıl başlarında da pek çok başka sosyalist akımın durumu böyleydi. Bugün de Fransız ya da İtalyan komünist partileri aynı durumdadırlar.

3.4. Kimi Avrupa Ülkelerinde Siyasal İletişimin Görsel Kültüre Yansımaları

İdeolojilerin anlatılması ve kamuoyu tarafından kabul görmesinde propagandanın çok önemli olduğunun bilincinde olan Hitler ve Propaganda Bakanı Goebbels bu konuda çok sistematik bir biçimde, propaganda için özel eğitilmiş elemanlardan kurulu neredeyse bir ordu denebilecek bir ekiple çalışmışlardır. Propaganda nasıl ki bir savaşın kazanılmasında bir silah kadar önemliyse, sözcükler de propaganda için temel silahtır. Bu silahın farkında olan Hitler ve Goebbels, çoğu kez yüz yüze iletişimde olmak üzere, sözcükleri başta radyo olmak üzere tüm kitle iletişim araçlarını ustalıkla kullanmışlardır.¹⁴²

İletişim sektöründe yine birçok yenilik gözlemlendi. Gazete ve dergi satışları arttı, gazeteler daha hızlı basılıp dağıtılmaya başlandı. Radyo teknolojisi, tüm dünyada kullanılmaya başlandı. Televizyon öncesi karikatür ve çizgi romanlar, televizyon sektörünün gelişimi ile birlikte çizgi filmlere çevrildi. Sessiz sinema filmleri yapıldı. Televizyon ve iletişim, politik propaganda amaçlı olarak kullanılmaya başlandı. Savaşın etkileri ve Büyük Buhran, edebiyat alanında da etkilerini gösterdi. Kriz ve savaşın etkileri üzerine birçok roman yazıldı. Bu döneme ait yazılmış eserlerden birisi John

¹⁴¹ Maurice Duverger, **Siyaset Sosyolojisi**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1996, s.88.

¹⁴² Huriye Kuruoğlu, **Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006. sf: 21.

Steinbeck'in Gazap Üzümleri isimli romanıdır. Sanat alanında, savaş öncesi burjuva akımlarını tamamen reddeden sürrealizm akımı doğdu.

3.4.1. Birer Siyasal Simge Olarak Logolar

Tüm toplumlar gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun kullandıkları simgelerde ortak bir taraf bulmaktadır. Bunlar, simgesi oldukları, temsil ettikleri “şeyi” açıklamaktadır. İnsanoğlu geliştikçe ve doğaya egemen oldukça kullandığı simgelerin sayısı da artmakta ve çeşitleri çoğalmaktadır. Kişiler, içinde bulunulan kültür ortamında bu kültüre ait simgelerden oluşan bir alanda yaşamaktadır.

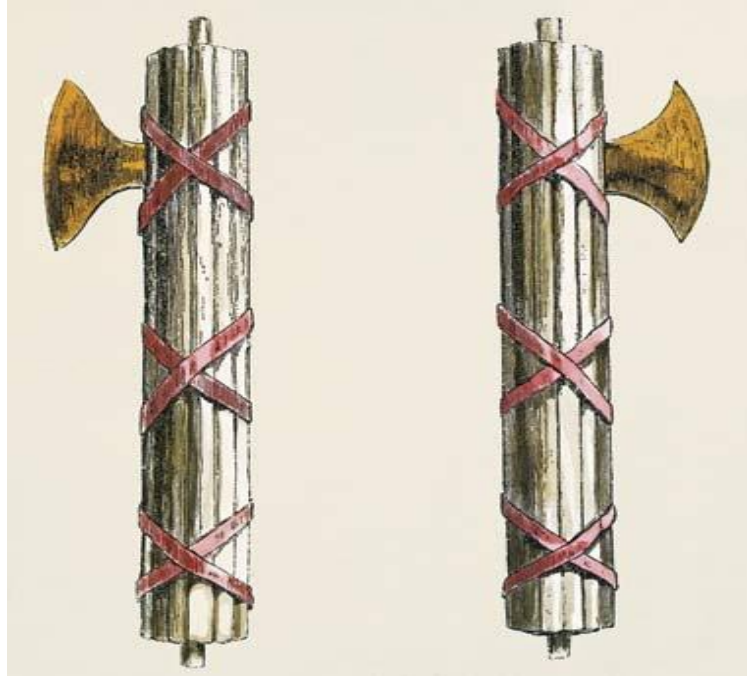
Dil, din, ideoloji gibi simge kümeleri bu kişileri yaşamları boyunca etkiler ve onları içinde buldukları topluma bağlar. Bu simgeler kişiyi henüz çevresini algılamaya başladığı andan itibaren kuşattığı için, bu kişinin bu simgelerin dışına çıkması ve onu reddetmesi hemen hemen imkânsız hale gelmektedir. Çünkü insan biyolojik gereksinimleri dışında bir “şeyler” dünyasında yaşamaktadır.

Bu simge dünyası Goethe gibi romantik yazarların ya da Baudelaire gibi ozanların sezindikleri, duygularımıza yön veren, etkili, erişilmez, anlatılmaz canlı bir dünya olmakla kalmaz, toplumsal ve iktisadi ilişkilerimize de yön vermektedir.¹⁴³

Siyasi ve ideolojik simgeler de tarih sürecinde çeşitlilikler göstermiş ve farklı şekillerde ortaya çıkmışlardır. İdeolojilerin ve partilerin simgelerine tarih boyunca farklı anlamlar yüklenmiştir. Renkler konusunda da aynı açıklamalar yapılmaktadır.

Kırmızı ve özellikle kızıl renk sosyalizm ve komünizm ile özdeşleşirken, siyah bayrak ve kıyafetler faşizmi temsil etmektedir. Beyaz ise teslimiyeti ve saflığı sembolize ederken bu renklerin tamamı Nazi bayrağında bir arada bulunabilmektedir. Ancak bu durumda da yine karşımıza renk ve sembollere yüklenen farklı anlamlar çıkmaktadır.

¹⁴³ Sezer Akarcalı, **2.Dünya Savaşı'nda İletişim ve Propaganda**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s.22-23.

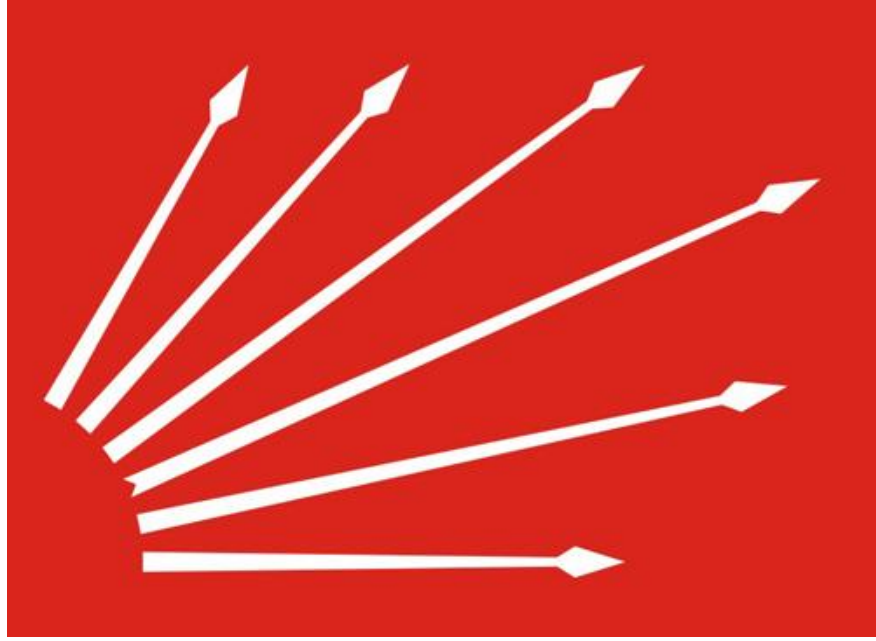
Roma döneminden günümüze kadar kullanılan ve Faşizmin de sembollerinden sayılan Fasces figürü, ‘Birlikten kuvvet doğar’ sözünün özeti olarak tanınlanmaktadır.¹⁴⁴

Türkiye’deki siyasi partilerde de çeşitli renk ve semboller kullanılmakla birlikte baskın olarak bayrak renkleri olan kırmızı ve beyaz renkleri karşımıza çıkmaktadır.

İlk parti olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin de logosu bu renklerden oluşmaktadır. Milliyetçi kanadın partisi olan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)’nin de logosunda yine aynı renkleri görebilmekteyiz. Bunun yanı sıra farklı renk ve simgeler taşıyan partiler de görmek mümkündür.

CHP’nin 6 okunun ve MHP’nin 3 hilalinin yanı sıra Türkiye’deki siyasi partilerin logolarında hayvan çizimlerini de sıkça görebiliriz. Örneğin Liberal Demokrat Parti’nin logosunda yunus balığı, Doğru Yol Partisi’nde at, Anavatan Partisi’nde arı, Demokratik Sol Parti’nin logosunda ise güvercin kullanılmıştır.

¹⁴⁴ <http://kids.britannica.com/eb/art-89866/The-fasces-of-ancient-Rome-consisted-of-a-bundle-of> (Son görüntülenme tarihi: 10 Temmuz 2012)

Atatürkçülüğün 6 ilkesini sembolize eden CHP logosundaki işaretlerin bu şekilde seçilmesiyle de her biri hedefe doğru giden birer ok olarak tanımlanmaktadır.

3.4.2. Mimari

Mimari dünyada insanoğlu var olduğundan bu yana gelişmesini sürdürmüştür. Çalı evlerden mağaralara, tahta evlerden betonarme binalara, kıtaları birleştiren çelik köprülerden bulutları delen gökdelenlere kadar uzanan süreç içinde sürekli yenilenen görünüm ve malzemesiyle insan ihtiyacına hizmet eden mimari çeşitli düşünce ve ideolojileri de yansıtmaktadır.

Sosyalist ülkelerin donuk ve heybetli yapılarının var olduğu gibi, sıcak iklim ülkelerinin küçük ve bitişik nizam yaşam formları da mevcuttur. Bunun yanında yine iklim üzerinden değerlendirilecek olursa, kuzey ülkelerinde evlerin çatıları kar birikmemesi ve herhangi bir çökme yaşanmaması için sivri üçgen çeklinde yapılırken, Türkiye'den de bilindiği gibi doğu illerinde yazın geceleri çok sıcak olduğundan nispeten serin olan evin damında yatabilmek ve gündüzleri de çeşitli sebzeleri damda kurutabilmek için evlerin damı tamamen düz olarak tasarlanmaktadır.

Görüldüğü gibi mimari tasarımlar iklim ve kullanım koşullarına göre değişiklikler gösterebilmektedir. Ancak bu değişiklikler sadece iklim nedeniyle yapılmamaktadır. Öncelikle mimari akınlar ve kültürlerin meydana getirdikleri mimari disiplinler dünya üzerindeki yapısal görünümüleri şekillendirmektedir. Bu yapılar kültürlerle göre değişebildiği gibi kültürlerin dönemsel özelliklerine ve toplumsal hafızada yaşanan değişimlere göre de farklılıklar gösterebilmektedir. Bazı ülkelerin bayraktarlığını yaptığı ve öncüsü olduğu mimari akımlar o ülkelerin güçlü olduğu dönemlerde diğer ülke mimarilerini de etkileyebilmektedir.

İtalya’da heykel ve mimariye iki savaş arası dönemde oldukça önem verilmiştir. “Güçlü İtalya” imajı, kent mimarisinde de yaratılmaya çalışılmıştır. Özellikle Roma’nın, dünyanın hayran olacağı bir kent haline getirilmesi amacıyla, büyük, görkemli, üstten bakan bir mimari üslupla yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca haberleşme ağı, demiryolları, elektrik sistemi baştan aşağı yenilenmiş ve modernize edilmiştir. Çok az olan otomobil sayısına rağmen ülkede ilk otoyolları yapılmıştır. Böylece, diğer Avrupa ülkelerinin önüne geçilmiş oluyordu.¹⁴⁵

Heykel, Nazi sanatı içinde çok seçkin bir yere sahipti. Heykeltıraş Arno Brecker ve Josef Thorak bu büyük anıtlardan sorumluydu. Şehirler yeniden düzenlenmiş, büyük gösterilerin etkileme gücüne duyulan inanç nedeniyle bu tür gösterilerin yapılabileceği mekanlar hazırlanmıştır. Nazi sembolleriyle bezenmiş şehirlerde Antik Yunan ve Prusya klasizmi içinde caddeler, sokaklar, alanlar ve hatta evler propaganda için yeniden şekillendirilmiştir. Şehirlerdeki pek çok sokak propaganda sokağı biçimine dönüştürülmüştü. Büyük kitle gösterilerine alan oluşturmak amacıyla ağaçlar kökünden sökülmüş, evler yıkılmıştı. Neoklasik sütunları, avluları ve oldukça büyük bahçeleri ile değişik şehirlerde özellikle de Berlin, Münih ve Nürnberg’te inşa edilen bu dev büyüklükteki yeni binalar, Nazi sembolleriyle süslenmiş ve eski Yunan ve Prusya klasik mimarisinin bir bileşkesi tarzında yapılmıştı. Görkemli Hitler malikânesinin ve 3.Reich döneminin büyük mimari ve aynı zamanda bir SS olan Albert Speer bu düzenlemeleri onun yükselişini de sağlamaktaydı. Albert Speer, Nazi

¹⁴⁵ Birsen H. Örs, “Faşizm: Modernite’nin Karanlık Yüzü”, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, (Ed. H. B. Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 502- 503.

İmparatorluğu'nun metropolüne yaraşır bir şekilde başkentin yeniden inşa edilmesini planlamaktaydı.¹⁴⁶

*Albert Speer tarafından tasarlanan, müsabaka ve törenlerin yapıldığı
Zeppelin Toprak Yarış Alanı (1938)¹⁴⁷*

Şehirlerin aydınlatılmaya başlanması ve evlere elektrik şebekelerinin ulaşması, elektrik ihtiyaçlarının artımına, dolayısı ile hammadde ihtiyacını artırmıştır. Şehir planlamacılığı sektörü gelişmiştir. Şehirlerin ticari, yerleşim ve sanayi bölümlerine ayrılması ve düzenli bir yapılaşma planlanmıştır. İnşaat sektöründe büyük atılımlar gözlenmiştir. Alçak ve geniş binaların yerini, dar ve yüksek binalar almıştır. Bu dönemde inşa edilmiş en yüksek bina, 1931 yılında ABD'nin New York şehrinin Manhattan semtinde tamamlanan Empire State Binası'dır.¹⁴⁸

Bu yıllarda dünya şehircilik yapılanmasına bakıldığında cadde ve sokakların genişleme eğilime girdiğini görülmektedir. Trafik kanunları ve düzenlemeleri

¹⁴⁶ Sezer Akarcalı, **2.Dünya Savaşı'nda İletişim ve Propaganda**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 113-114.

¹⁴⁷ <http://incisorblog.wordpress.com/tag/albert-speer/> (Son görüntüleme tarihi: 9 Temmuz 2012)

¹⁴⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Empire_State_Binas%C4%B1 (20.12.2011)

belirlenmiştir. Dünya çapında ulaşım yollarının inşasına hız verilmiştir. Tren yolları, yeni ve daha hızlı trenler için yenilenmiştir. Havacılık sektörünün gelişmesiyle birlikte, özellikle ABD’de birçok havaalanı inşa edilmiştir.

Sovyetler Birliği’nden Samvel Baghdasaryan hakkında biraz bahsetmek gerekmektedir. Baghdasaryan, komünist yapı içinde çalışmış öncü bir sanatçı, bir komsomol’dür. O dönemin toplumsal-siyasal koşulları sanatçının davranış ve deneyimini biçimlendirmekteydi. En güçlü ve etkin propaganda aracı olarak afişler, Sovyetler Birliği’nin çok uluslu cumhuriyetlerinde bilinç yaratmak üzere kullanılmaktaydı. Sanatçılara ürettirilen ve çok sevilen afişlerin somut bir işlevi bulunmaktaydı. Bunlar Sovyetler halklarının davranışını yönlendirmek/değiştirmek üzere kullanılan araçlardı; ilerleme üstüne konuşuyor, dönemi ve hükümet yapısını yüceltiyor, genç kuşaağı eğitiyor ve toplumsal-kültürel ölçütler ve değerleri belirtiyorlardı.

*Baghdasaryan’ın hazırladığı afişlerden birisi. Çocuklarla birlikte resmedilen Stalin ve ‘Yaşasın büyük Stalin! Çocukların en iyi arkadaşı’ yazısı.*¹⁴⁹

¹⁴⁹ <http://galeria-arsenal.pl/en/exhibitions/the-journey-to-the-east-6.html> (Son görüntüleme tarihi: 9 Temmuz 2012)

Halkı Sovyet Gücü'nün amaçlarına ve sloganlarına durmadan odaklayan bu propaganda afişlerinde yer bulamayacak hiç bir etkinlik yoktu. Ne ki, sanatçının kendi yaratıcılık süreçleriyle bu yetkeci siyasal, ideolojik ve kültürel durum arasında gergin ve baskıcı bir ilişki bulunmaktaydı.

Mimari tasarımlı kürsülerden, platformlara, komünist parti binalarının cephelerinden, afişlere, posta pullarına, sloganlara, yaka iğneleri ve konuşmalara kadar kitleleri kışkırtan her şeyin bir dış çekiciliği ama aynı zamanda gizli bir şiddeti vardı.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanıyla kavram ve kuralları modernizm ölçütünde dönüştürme uğraşına giren kurucu yönetici kadro, mimariyi de yeni ideoloji olan Kemalizm'e uyarlamaktaydı. İtalya rasyonalist mimarlarının modernizmi faşist devlet adına sahiplenmek için "İtalianita" ve "Mediterraneita" kavramlarını geliştirmelerine benzer biçimde Türk mimarlarda Kemalizme ideolojik olarak daha iyi uyması amacıyla modernizmi millileştirmeye çalışmaktaydılar.

İdeolojilerin yönetimine mahkum olan toplumlarda halkın yönlendirilmesi tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de benzer sorunlar ortaya koymaktadır. James Scott'un da değindiği gibi, "toplum mühendisliğinin büyük paradokslarından biri genelde modernlik deneyimine aykırı olmasıdır. En çarpıcı özelliği sürekli akış halinde hareket etmek olan bir toplumsal dünyayı şekle sokmaya çalışmak, bir kasırgayı yönlendirmeye çalışmaya benzer."

Gerek mimaride gerekse de yönetsel olarak toplum mühendisliğine soyunan yönetici elit kitle, halktan kopuk düşünce yapısıyla ve kendi bakış açısıyla topluma çizmek istediği yön genelde çıkmaza açılmaktadır.

19. Yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika dışındaki ülkelerde gerçekleşen modernizm dalgası ya işgal ülkelerinin uyguladığı politikalar ya da değişim ve dönüşüm sonrasında ülke yönetimine gelen elit yönetici kesimin tepeden inme modernizm politikaları sonrasında uygulamaya konulmuştur. Mimari, doğası gereği her zaman modern dünyadaki reform ve değişimin hem güçlü bir simgesi hem de etkili bir aracı olmuştur. Modern politikaların ve modern mimarinin bu şekilde tepeden inme bir

şekilde uygulanması çoğunlukla modernliğin gerçek maddi ve toplumsal temelini içermeyen bir unsuru haline gelmiş ve adeta bir temsil olmaktan öteye gidememiştir.

3.4.3. Ülke Bayrakları ve Anlamları

Fransa'nın bayrağındaki renklerde mavinin özgürlüğü, beyazın eşitliği, kırmızının ise birliği temsil ettiği söylenmekle birlikte orijinal olarak mavi-kırmızının, Paris'in renkleri olduğu ve beyazın da Bourbon Sarayı'nı temsil ettiği belirtilmektedir.

150

İtalya'da şu anda da kullanılan dikey yeşil beyaz ve kırmızı renkleri ilk olarak Napolyon tasarlamıştır. Yeşil rengin, Napolyon'un en sevdiği renk olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu renklerin, o yıllardaki Lombarda Lejyonu'nun renkleri olduğu da ileri sürülmektedir. 1796'da bu renkler yatay şeklindeyken, 1798'de dikey hale getirilmiştir. 1814 yılında ise Napolyon'un çöküşü ile yatay renkli bu bayrak kullanılmamaya başlanmış olsa da 1861 senesinde yeni krallık ile birlikte tekrar dikey renkli bayrak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁵¹

İspanya bayrağında yatay olarak kullanılmış olan sarı ve kırmızı renkler zamanın Castilya ve Aragon güçlerinin renkleridir. 1927'de ise bayrak son halini almıştır. Ortadaki armaysa kraliyet arması olarak belirtmektedir.

Alman Nazi bayrağındaki gamalı haç sembolü, totemik köke sahip ve şamanist kültürlerde dahi kullanılan bir semboldür. Kırmızı, sosyalizmi; Beyaz, ırksal saflığı; Siyah, savaşı ve sonunda gelecek olan zaferi simgelemektedir. Nazi Bayrağı Hitler'in tasarımının bir ürünüdür:

“Alman Cumhuriyeti'nin siyah, kırmızı ve sarı bayrağından nefret ediyordu. Bunu değiştirmek için plan yaptı. Eski imparatorluğun renkleri Kayser'in günlerinden önce hala güçlü duyguları ayaklandırıyordu. Bu eski bayrağın siyah, beyaz ve kırmızı renklerini kullanması gerektiğine karar verdi. 1920'de Hitler ve taraftarları gamalı haç taşıyan bayrağı yaptılar ve renkleriyle de çeşitli Alman gruplarının bağlılığını yakaladılar. Hitler Gamalı Haç sembolünü

150

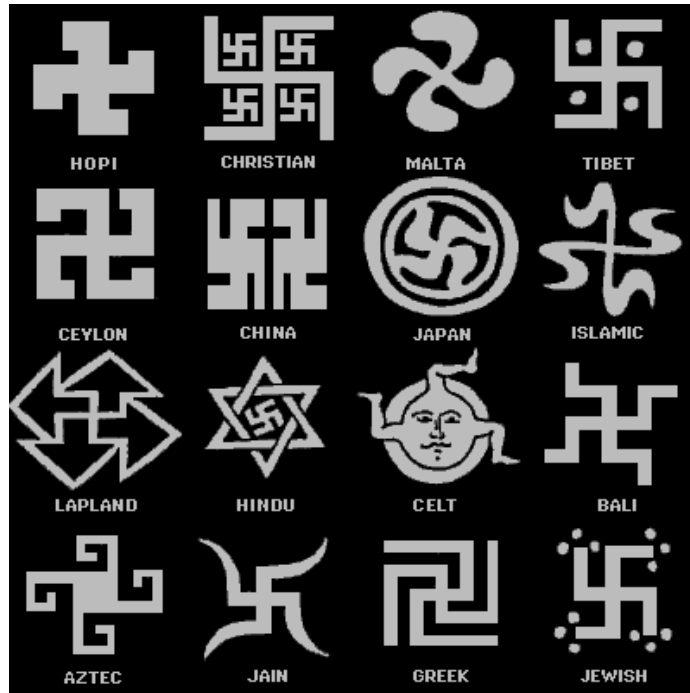
http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/ulke_bayraklari_ve_anlamlari?tc=56&albumId=22024&page=4 (20.12.2011)

151

http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/ulke_bayraklari_ve_anlamlari?tc=56&albumId=22024&page=4 (20.12.2011)

ökültik negatif değerleri dikkate alarak onu ters çevirerek Nazi Bayrağı'na kondurmuştu. Nazilerin bayrağında yer alan Gamalı Haç gerçekte özgün Swastika'nın ters yönde olanıdır. Swastika olumlu değişimleri ve devrimleri sembolize eder. Ancak Hitler bunu tersine çevirerek yıkım stratejisini izlemişti. Gamalı Haç'ı Nazi Partisi sembolü olarak kullanma kararı Hitler'e aitti ama Gamalı Haç gerçekte gizli Thule Örgütü'nün sembolüydü ve bu örgüt Swastika'nın ortasına bir de hançer yerleştirmişti".¹⁵²

Kırmızı sosyalist fikirleri yakalamıştır. Beyaz milliyetçilerin ilgisini çekmiştir. Beyaz çember içindeki Gamalı Haç Nazi lideri ve O'nun fanatik taraftarlarının Yahudi karşıtı siyasi düşüncelerinin ürünü olmuştur. Nazi selamı olan "yukarı kalkmış sağ kol" parti üyeleri ve Nazi hareketinin bir buluşuydu.

Dünyanın Nazi bayrağıyla tanıdığı Swastika aslında pek çok farklı kültürde kullanılmış bir simge olarak karşımıza çıkıyor.¹⁵³

Türk bayrağındaki kırmızı rengin ve ay ile yıldızın da çeşitli anlamlara geldiği belirtilmektedir. Şair, yazar ve araştırmacı Sunay Akın, Türk Bayrağı'ndaki yıldızın aslında kafası, kolları ve bacaklarıyla 5 köşeli bir insan figürünü temsil ettiğini söylerken, çeşitli kaynaklarda farklı tezler ileri sürülmektedir.

¹⁵² Aytunç Altındal, **Bilinmeyen Hitler**, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara, 2000, s.99..

¹⁵³ <http://www.rumormillnews.com/cgi-bin/archive.cgi/noframes/read/34380> (Son görüntüleme tarihi: 9 Temmuz 2012)

Kırmızı renk ise eski Türk boylarından bu yana kullanılan bir renk olmakla birlikte bu renge sık sık 'şehit kanı' vurgusu da yapılmaktadır.

Avrupa, Güney Amerika ve Arap ülkelerinin bayraklarına bakıldığında ise bir kümelenme görmek mümkündür. Bu durumda aslında bir kültür ve bakış açısı bütünlüğünün göstergesi olarak yorumlanabilir. Avrupa ülkelerindeki bayrakların neredeyse hiç birinde şekil görmek pek mümkün değildir. Hemen hepsinde çeşitli yatay ya da dikey renkler bulunmaktadır. Sadece İskandinav ülkelerinin bayrakları ile İsviçre ve Yunanistan'ın bayrağında haç sembolü bulunur. İskandinav ülkelerinin bayraklarında ise kendi içinde bir kümelenme mevcuttur. İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya ve İzlanda bayraklarının hepsinde sola yatık bir haç mevcuttur ve bu ülkelerin bayraklarının sadece renkleri birbirinden farklıdır.

Güney Amerika ülkelerinin pek çoğunun bayrağında ise mavi, sarı ve kırmızı renkleri görmek mümkündür. Güney Amerika'nın devrimci lideri olarak anılan Simon Bolivar'ın önderliğinde İspanyollara karşı verilen bağımsızlık savaşı sırasında ortaya çıkan ve bu renkleri barındıran bayrak, o dönem Büyük Kolombiya olarak anılan ve bugün üzerinde Ekvator, Kolombiya, Venezuela gibi ülkelerin yer aldığı coğrafyada aynı renkler ancak farklı tasarımlarla kullanılmaya devam edilmektedir.

Bugün Arap coğrafyasında ise yeşil, siyah ve beyaz renkli bayrağı pek çok ülkenin semalarında dalgalanırken görmek mümkündür. Mısır, Suriye, Irak, Ürdün ve Filistin bu ülkelerden bazıları olarak sıralanabilir. Daha çok Orta Doğu'da bulunan bu Arap devletleri de yine diğer örneklerde olduğu gibi aynı kültürü paylaştığı ülkelerle, farklı tasarımlarla da olsa aynı renkli bayrakları bünyesinde barındırmaktadır.

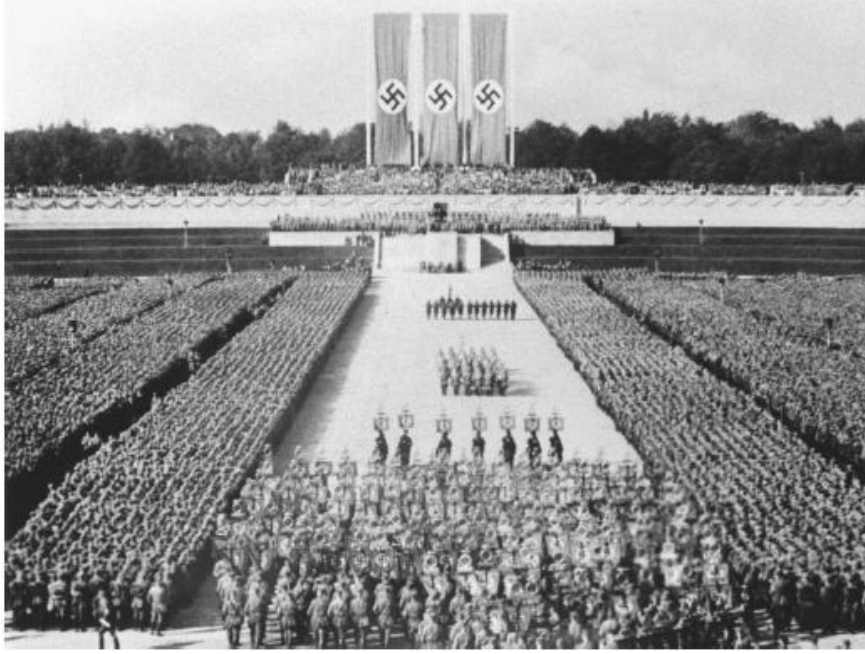
Tüm bunlarla birlikte bayraklardaki renkler ve simgeler, ülkelerin ve yurttaşlarının birer gurur ve onur simgesi konumuna yükselmektedir. Bu renk ve simgelerle sevinçler yaşanmakta hüznler paylaşılmaktadır. Uzun yıllar okullarda ve gündelik hayatta işlenen bayrak ve temsil kavramı, o ülke vatandaşı üzerinde bir aidiyet ve benimseme kavramı oluşturmaktadır. Bu durum da o ülkenin kültür ve geleneklerinin üzerine yüklendiği renk ve simgeleri halkın gözünde farklı bir konuma taşımaktadır.

3.4.4. Sinema ve Görsel Sanatların Verdiği Mesajlar

Sinema Goebbels'in özel ilgi alanıydı. Çünkü o bu yeni sanat formunun yani sinemanın kitap ve tiyatronun ulaştığından çok daha geniş izleyici kitlesine ulaşacağını ve etkisinin farkına varmakta gecikmemiştir. Filmi devlet ve savaş için ikna edici bir araç olarak değerlendirmiştir. 1933'te Film Bürosunun kurulmasından sonra Alman Film Endüstrisini devletleştirerek amaçlarına ulaşmak için büyük ölçüde sorumluluk vermiştir. Almanya'da belgesel filmin amacı temel olarak politik olup, görevi Hitler'in imajını yüceltmek ve Nazi ideolojisini yaymaktır. Nazi Partisi, politik başarının aracı olarak filmin etkisini çok çabuk algılamıştır. Partinin sponsorluğunu yaptığı ilk film "Hitlers Flug Über Deutschland" (1932) Hitler'in 1932 seçim kampanyası sırasında yaptığı seyahatleri anlatmaktaydı. Bunu diğer seçim propaganda filmleri takip etmiştir. Aynı zamanda etkili kutlama törenleri görüntülenerak Almanların birliği ve Nazizm'in gücü sürekli olarak sağlanmaya çalışılmıştır. Naziler sinemayı o kadar güçlü bir kitle iletişim aracı olarak kabul ettiler ki, sinema sektöründe çalışan aktörler, aktrisler, yönetmenler, kameramanlar, teknisyenler derhal Führer'e bağlılık yemini etmişlerdir. 1 Mayıs 1934'te 5.000 UFA Stüdyosu çalışanı hiçbir itirazda bulunmadan Führer'e bağlılık yemini etmiştir. Önerilen her filmin konusunun, filmin yapımından önce denetleme amacıyla yapılan plan ve senaryo halinde Reich Film Draması Danışmanı'na teslim edilmesi gerektiğini kabul eden Reich Sinema Film Yasası 1920'de kabul edilmiş olan eski Sinema Film Yasası'nın yerini almıştır. Yeni yasa ile sansürün amacının dönemin ruhuna karşıt olan konuların engellenmesi olduğu vurgulanmıştır.

Goebbels III. Reich zamanında yapılan bütün filmlerle özel olarak ilgilenmekte ve filmlere ilaveler yapmak için veya filmlerde değişiklik yapmak için sık sık müdale etmekteydi. Nazi döneminin en tanınmış filmleri; Leni Riefenstahl'ın 1934 Nürnberg Mitingi'ni konu edinen ve belgesel bir nitelik taşıyan "Siegede Glaubens" İradenin Zaferi, "Triumph des Willens" (1934) gibi güç ve birlik ifade eden filmleri yönetmiştir. Triumph des Willens (Triumph of the Will) tüm zamanların en seçkin propaganda filmlerinden biri olmuştur. Devlet politikası olarak Hitler ve Nazizm yüceltilmiştir. Çok iyi bilinen Hitler'in açılıştaki görüntüsü, Olympus'tan gelen Tanrı gibi her taraftan

flamalarla çevrili yapısı, Nazizmin Nürnberg'in Ortaçağ'daki geçmişine kadar köklendirilmesini sağlamaktaydı. Her iki film de Nazi propagandasını anlatmaktaydı.

*İradenin Zaferi'nden çarpıcı bir ayrıntı.*¹⁵⁴

Filmlerdeki Alman taktiği matematiksel bir formül gibi kusursuzdu. Gelişmiş teknikler ve görsel unsurlar kullanılmaktaydı. Müziğin kullanılması, hızlı kurgu, ışık oyunları ve kamera açıları dikkati çekmekteydi. Şaşırtıcı hareketler ve içerikte anlaşılması güç inceliklerle filmleri etkili kılmaktaydı. Riefenstahl yaptığı filmlerde Nazi Partisi'ni ve liderlerini Almanlar için destansı nitelikte kutsal bir ışık olarak, yabancılar için de saygın insanlar olarak sunmayı başarmıştır. Bu filmler, kitlelerin mitinglere katılım duygularını geliştirmiştir. Riefenstahl yazısında, miting için yapılan hazırlıklardan sadece gösteri amacıyla değil, aynı zamanda görülmeye değer bir film propagandası olarak da planlandığını söylemektedir. Olimpiyat oyunları için planlanan ve inşa edilen yollar ve meydanlar kadar, film ekibinin en etkileyici görüntüleri alması için gerekli düzenlemeler de yapılmaktaydı.

İkinci Dünya Savaşı öncesi Sovyet ve Nazi rejimlerinin ortak özelliği telsiz ve telgrafın yanında radyo ve sinema gibi 20. Yüzyılın modern iletişim araçlarını başarıyla

¹⁵⁴ <http://setenayd.wordpress.com/gorsel/toplumsal-yapilar/fasizm/> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

kullanmaları olmuştur.¹⁵⁵ Bunlar her iki rejim tarafından da hegemonyalarını kurmak ve sağlamlaştırmak için devreye sokulmuştur. Bu yıllarda batı demokrasileri ve özellikle ABD’de kitle iletişim araçları eğlence ve ticari amaçlarla kullanılırken Sovyetler ve Naziler bu araçlardaki yöntemleri öncelikle propagandayı yaymak üzere geliştirmişlerdir.

Propaganda yöntemlerinde farklılıklar olmakla beraber, gençlerin erken yaşta etki altına alınması, slogan ve parolaların tekrarı, burjuvalara yönelik enginler sınıfı gibi hicivler, yurt dışından gelen tüm haberlerin sansürü ve hükümet politikalarındaki ani değişimler göze çarpan noktalar olmuştur.

Sovyetler Birliği 1930’lu yıllarda Almanya’nın gelecekteki bir savaşta düşman olacağını anlayınca, kendi kamuoyunu buna hazırlamak için filmler üretmeye başlamıştır. Örneğin ünlü yönetmen Sergei Einsenstein 1242’de Rusya’yı işgal eden Teutonic Knights’ı yenen 8. Yüzyılı Rus Kahramanı Alexandre Nevsky hakkında bir film yapmakla görevlendirilmiştir.

Burada amaç, Nevsky önderliğinde Ruslar neyi başarmışlarsa Stalin yönetiminde de aynı şeyi yine başarabileceklerinin gösterilmesi olmuştur. 1938 yılında tamamlanan Alexandre Nevsky tüm Sovyetler Birliği’nde gösterime girmiş ve fevkalade popüler olmuştur. 1939 yılında Sovyetler Almanya ile saldırmazlık paktı imzaladığında film gösterimden çekilmiş ancak bu durum 1941’de Sovyetlerin Naziler tarafından işgaline kadar sürmüştür.¹⁵⁶

3.5. Türkiye’de Siyasal İletişim ve Görsel Kültür

Kaybedilen Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti’nin dağılması, Türkleri Anadolu’da yeni bir ölüm- kalım mücadelesinin eşiğine getirdi. Tüm halkı bir seçim yapmaya zorlayan bu durum yeni bir devletin kurulmasıyla sonuçlandı.

¹⁵⁵ Sezer Akarcalı, **2.Dünya Savaşı’nda İletişim ve Propaganda**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 201.

¹⁵⁶ Sezer Akarcalı, **2.Dünya Savaşı’nda İletişim ve Propaganda**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 205-206.

Eskiyle arasına bir çizgi çeken bu devlet, Müslüman olmakla birlikte şeriatla yönetilmeyen, ulusal bir devlet olmakla birlikte faşist olmayan ve halkçı olmakla birlikte sosyalist ya da komünist olmayan bir yönetim şekli benimsemişti.

Atatürk, daha Kurtuluş Savaşı öncesinde ve savaş yıllarında millet egemenliğinden ve ulus devlet kavramlarından söz ettiği görülmektedir. Savaşın kazanılıp işgalin son bulmasından sonra ise Atatürk'ün kafasındaki bu düşünceler, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) eliyle uygulamaya konulmuştur.

Cumhuriyetin ilanı sonrasında ise hızla başlayan 'devrimler' süreci kağıt üzerinde yaşanan bu yönetsel değişimin uygulamada halk üzerinde de tamamlanması aşamasına geçilmesini hızlandırmıştır.

Kıyafet, harf, ölçü- tartı devrimlerinin yanı sıra ekonomide, eğitimde ve kadın hakları üzerinde de yapılan düzenlemelerle Türkiye, kendi yolunu çizmeye başlamıştır.

*Atatürk de katıldığı gezilerde yeni kıyafetli Türk kadınıyla poz vermiştir.*¹⁵⁷

Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'nı yalnız Türk ülkesinin istilacı düşmanlardan temizlenmesi olarak görmüyordu. Ona göre, Türk ulusu, kendisini çağdaş

¹⁵⁷ <http://www.estanbul.com/ataturk-ve-turk-kadini-226605.html> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

uygarlık düzeyine ulaştırmaktan alıkoyan sosyal, kültürel, politik ve ekonomik, birçok engellerden kurtarılmadıkça, Kurtuluş Savaşı gerçek amacına ulaşmış sayılmazdı. ¹⁵⁸

Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı boyunca ve ondan sonra yaptığı devrimler sırasında, her atılımı, zamanı geldikçe uygulamıştır. O, bir konuşmasında, yapacağı büyük işleri "Milli sır olarak sakladığını ve zamanı geldikçe uyguladığını" açıklamıştır. ¹⁵⁹

Bu devrimlerin gerçekleştirildiği tarihlerde ise Avrupa'da faşizm güçlenmekte ve emin adımlarla iktidara yürümektedir. Özellikle İtalya'da Mussolini ve Almanya'da Hitler önderliğindeki faşist partiler her geçen gün daha da güçlenirken, diğer yandan ise Sovyet Rusya'da Stalin önderliğinde farklı bir sosyalist düzen uygulanmakta ve daha sonraları 'Stalinizm' olarak adlandırılacak bu düzen tarih sahnesindeki yerini almaktaydı.

Türkiye ise bu süreçte adeta Sovyet Rusya ile faşist Avrupa arasında bir yerde durmaktaydı. Hem iki ideolojiyi de tam benimsemediğinden, hem de Türk halkının ve Anadolu kültürüne özgü bir yapı planlayan yeni Türkiye yönetimi, daha sonra 'Kemalizm' olarak adlandırılacak yeni bir düzen tutturma uğraşındaydı.

Atatürk Milliyetçiliği olarak tanımlanan yeni milliyetçi anlayışta Cumhuriyet'in kurucu fikri Türk milliyetçiliğine göre, "millet", "dil, kültür ve ülkü" birliğine; kısaca da "mensubiyet" esasına dayanıyordu. Mensubiyet, insanın kendisini bir millet ait sayması duygusudur. Bundan dolayı Türk milliyetçiliği "ırkçı" değildir. Kendisini "Türk" kabul eden, "Türküm" diyen herkesi "Türk" kabul ediyor. ¹⁶⁰

Avrupa'daki faşizm ve Rusya'daki sosyalizm akımından etkilenmekle birlikte Anadolu'ya özgü bir siyaset söylemiyle yolan çıkan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kullandığı milliyetçi ton daha ılımlı bir seyirdeydi. İsmail Acar da 'Cumhuriyet'in Kurucu Fikri: Türk Milliyetçiliği' adlı eserinde bu konuya değinmektedir: Atatürk'ün

¹⁵⁸ Nurettin Can Güleklı, **Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997. sf:127.

¹⁵⁹ Nurettin Can Güleklı, **Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997. sf:121.

¹⁶⁰ İsmail Acar, **Cumhuriyet'in Kurucu Fikri: Türk Milliyetçiliği**, Türk Ocakları Yayınları, İstanbul, 2008. sf: 22.

kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu fikri olan Türk milliyetçiliği, yayılmacı, saldırgan Alman Nazizmi'nden ve İtalyan Faşizmi'nden farklıdır. Türk milliyetçiliği, Ziya Gökalp'ın da ifade ettiği gibi, önce “Türkiyeci”dir. “Turancılık” veya dış Türklerle ilgilenme siyasî değil, “kültürel” bir hedeftir. Bu anlamda Türk milliyetçileri, Türk'ün ve Türk kültürünün hakim olduğu her yerle ilgilenir. Nitekim Atatürk de Türk dili ve Türk tarihi konularında bu anlayışla çalışılmasını istemiştir. Tarih Kurumu ve Dil Kurumu çalışmaları bunun uygulamaları olmuştur. Atatürk'ün Türkiye dışında kalan Türk dünyası ile ilgisi, kültür milliyetçiliği çerçevesindedir.¹⁶¹

İşte Atatürk'ün yeni Türk milliyetçiliği hakkında kullandığı ifadelerden bir bölüm:

“Bizim milliyetçiliğimiz, gerek müstakil, gerek başka devletlerin tebaası halinde yaşayan bütün Türkleri hangi dinden olursa olsunlar derin bir kardeşlik hissi ile candan sevmek, onların refah ve inkişafını candan dilemekle beraber kendine siyasi iştiğal hududu olarak Türkiye Cumhuriyeti hudutlarını kabul etmiştir.”¹⁶²

Yeni dönem uygulamaları içinde Atatürk'ün ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin (o zamanki adıyla Cumhuriyet Halk Fırkası) de ilkelerinden birisi olan Halkçılık ilkesine dayandırılmakla birlikte ‘sosyalizm’ kokan uygulamaların yanı sıra daha çok dönemin Avrupa'sındaki faşist düzenlerden etkilenen düzenleme ve uygulamalar dikkat çekmektedir. Bu milliyetçi gelişmeleri tetikleyen bir başka unsur da imparatorluğun dağılmış ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ulus devlet olarak Türkleri ve Türklüğü ön plana çıkarma uğraşından kaynaklanmaktadır.

Eğitim alanındaki yeniliklerde de batının uygulamalarının bire bir olarak taklit edilmesine karşı çıkan Atatürk, bu konuda da özgün bir yol izlenmesini her fırsatta istemiştir. 1932 yılında açılmak istenilen yüksekokullar için bir program yapmak üzere İsviçre'den Prof. Malche davet edilmişti. Atatürk'ün ilgililere Malche'nin yaptığı

¹⁶¹ İsmail Acar, Cumhuriyet'in Kurucu Fikri: Türk Milliyetçiliği, Türk Ocakları Yayınları, İstanbul, 2008. sf: 55.

¹⁶² **Tarih-IV: Türkiye Cümhuriyeti**, MEB, Devlet Matbaası, Ankara, 1931. sf: 182.

programın aynen kabul edilmeyip kendi kültürümüze uyarlanması önerisini vermiş olması çok önemlidir.¹⁶³

3.5.1.Dönemsel Olarak Cisimleşen Kavramlar

Cumhuriyetin kurulması sonrasında ve 1920'li yılların bitişini takip eden dönemde, hazırlığı yapılan pek çok uygulamanın hayata geçirildiği görülmektedir. Bunların başında, öncelikli olarak siyasal kültürün de bir yansıması olan ulusal bilincin yeni Türk cumhuriyetinin bireyi olan 'yurttaş'a benimsetilmesi, yeni dönemin mantığının tüm Türkiye sınırları dahilinde işler hale getirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bunun için öne çıkan ve dönemin tek siyasal aktörü olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın propagandalarında da dile getirdiği şekilde kavramlara vurgu yapılmaya başlanmıştır. Döneme hakim olan ulusal heyecan ve diğer uygulamaların bir karşılığı olarak tüm gündelik ve kamusal yaşam aynı siyasal söylemin tonlarını ve vurgularını taşır hale gelmiştir. Soyadı Kanunu, Harf Devrimi ve mimaride örnekleri belirgin olarak görülen bu etki elle tutulur hale gelip cumhuriyet yurttaşının adım attığı her yerde karşısına çıkan kavramlar ve yeni hayatı nasıl yaşamsı gerektiğini ona telkin eden sözlerle iç içe geçmeye başlamıştır. Kimi kavramların bu dönemde diğerlerine göre ve siyasal kültürün etkisi ile öne çıktığını görüyoruz. Bu kavramların belli başlıları da Türk, millet, vatan, okullar, ordu ve bayrak olarak sıralanabilir.

Cumhuriyet yönetimi ile birlikte Anadolu'da değişen hayat ister istemez ekonomik alana da yayılmıştı. Bir ekonomik gereç olan paralarda da diğer ülkelerde olduğu gibi yaşanan değişim siyasi atmosferin dışında kalmamıştı. Ekonomik zorunluluklar nedeniyle bir süre Osmanlı Devleti'nin banknotları kullanılmış ama daha sonrasında ise cumhuriyetin kendi paraları basılmıştı.

Tedavüle giren ilk Türk paraları İngiltere'de basıldı. Bu paraların üzerinde yer alan resimlerin ise Evkaf Müdürü Ressam Ali Sami Bey tarafından çizilmesine karar verilmişti. Ali Sami Bey'in çizimlerinde ise milliyetçi tonları görmek mümkündür.

¹⁶³ Muazzez İlmiye Çığ, **Atatürk ve Sümerliler**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011. sf: 15.

Mesela 1 Türk Lirası'nın ön yüzünde iki öküzü ile tarlasını süren Türk köylüsü resmedilmişti. Diğer yandan 5 liralıklarda ise daha çok milliyetçi öğeler göze çarpıyordu. Paranın ön yüzündeki bozkurt ve ay yıldız Türk tarihine vurgu yapıyordu.

Bu dönemde bozkurt pek çok yerde kullanılıyor ve Türklerin köklü tarihsel bağlarına vurgu vazifesi görüyordu. Bozkurtun arkasında da Türk milletinin yeni başkenti Ankara'nın kalesi yükseliyordu. Kale aynı zamanda otoriteyi temsil ediyordu.

164

Henüz Harf Devrimi'nin gerçekleşmemiş olması nedeniyle Osmanlıca harflerle basılan 5 Türk Lirası üzerindeki bozkurt resmi, ve Ay Yıldız içine alınmış arka plandaki Ankara Kalesi.¹⁶⁵

Bu dönemde bozkurt simgesi sadece paraların zerinde kalmamıştır. Örneğin Atatürk, Adliye Eski Vekili Mahmut Esat'a Bozkurt soyadını vermiştir. Ayrıca 1935 yılında üretilmeye başlanan sigaraya "Bozkurt" adını konmuş ve bu sigaranın kapağındaki amblem de "Bozkurt" resmiyle oluşturulurken, "Türk İzci Ocağı" bünyesindeki çocuklara da "Yavru Kurt" adı verilmiştir. Tüm bunların yanında daha cumhuriyet kurulmadan önce 1922 yılında bastırılan pullarda da yine bozkurt simgesini görmek mümkündür.

¹⁶⁴ Önder Kaya, **Lira ve Zihniyet Değişimi**, Radikal İki Eki, 8 Ocak 2006, Sayı: 483, Sf: 1.

¹⁶⁵ <http://www.antigazete.com/turk-milleti-nin-3-bin-yillik-milli-politik-sembolu-bozkurt-haberi-3657.html> (Son görüntüleme tarihi: 9 Temmuz 2012)

*23 Ocak 1922 tarihli ve Bozkurt resimli posta pulları*¹⁶⁶

3.5.2. Cumhuriyet Dönemi Mimarisinin Ortak Özellikleri

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, uzun süren bir savaş periyodundan çıkan Türkiye, yavaş yavaş gelişmeye başladı. Atatürk'ün ölümünden sonra patlak veren İkinci Dünya Savaşı'nın da dışında kalan Türkiye, gücünü geliştirme, sanayileşme ve devrimleri oturtarak ilerlemeye verdi. Başkentini İstanbul'dan Ankara'ya taşınması sonrasında bu iki şehirde de farklı bir gelişim ve değişim baş gösterdi. Bu durum da iki şehir ve dolayısıyla imparatorluk ve cumhuriyet arasında bir karşılaştırma yarışının başlamasına neden oldu. Cumhuriyetin ilanından sonra yeni rejim gerçekleştirdiği devrimleri sık sık Osmanlı dönemindeki muadilleriyle karşılaştırarak değerlendirmelerde bulunuyordu. Bu karşılaştırmaların en bariz örneklerinden bazıları da mimari konularda karşımıza çıkmaktadır.

Behçet Sabri ve Bedrettin Hamdi de Mimar adlı dergide yayımlanan yazılarında bu karşılaştırmalara örnekler sunuyordu. Bu karşılaştırmaları kapsayan yazılarından birinde ise “kubbelerin, çiçekli süslemelerin ve çini tezyinatın” reddi ile fesle Osmanlı alfabesinin reddedilip batı tipi şapkanın ve Latin alfabesinin

¹⁶⁶ <http://www.antigazete.com/turk-milleti-nin-3-bin-yillik-milli-politik-sembolu-bozkurt-haberi-3657.html> (Son görüntüleme tarihi: 9 Temmuz 2012)

benimsenmesi arasında açık bir analogi kurularak bu kavramlar daha da pekiştiriliyordu.

167

Cumhuriyetin ilk yıllarında adeta bir kasaba görünümünde olan Ankara, büyük bir atılım gösterirken, yüzyıllardır başkentlik tacını taşıyan İstanbul ise bir unutulmuşluk ver genel olarak bir gerileme içine girdi. Ankara'da bu dönemde yapılan yeni binalar ise o zamanki dünya düzenin iki büyük gücü olan Hitler Almanya'sı ise Sovyet Rusya'ya özenen yapıları ile dikkat çekmektedir. Modern Hareket olarak adlandırılan söz konusu mimari akımın yeni bir siyasi düzenle ya da ideolojiyle özdeşleştirilmesi, sadece Türkiye'ye özgü bir şey değildi. Modern reformlar, İtalya'daki Faşizm ve Sovyetler Birliği'nde Stalinizimden Tel Aviv'in inşası sırasında amanda konumunda olan Filistin'deki Siyonizme çeşitli devrimci rejimler ya da siyasi sistemler tarafından kullanılıyordu. ¹⁶⁸

1930'da Ankara'nın ilk modern okullarından İsmet Paşa Kız Enstitüsü ¹⁶⁹

¹⁶⁷ Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası- Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001. sf: 74.

¹⁶⁸ Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası- Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001. sf: 75.

¹⁶⁹ <http://www.maxicep.com/ataturk-ve-ataturkculuk/fotograflarla-cumhuriyetin-85-yili-538255.html>

(Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

*Aynı dönemde Floransa’da yapılan Santa Maria Novella Tren İstasyonu da İsmet Paşa Kız Enstitüsü benzeri mimari özellikler taşımaktadır.*¹⁷⁰

Ankara, cumhuriyetin sadece başkenti olmakla kalmayıp adeta bir gösteri alanı haline de geldi. Adeta sıfırdan inşa edilen bir başkent olarak Ankara, yeni rejimin düşüncelerini de yapılarında yansıtıyordu. Mimari dille konuşan bu binalar, statlar, meydanlar, sokaklar ve heykeller; Osmanlı devrinin kapanıp yeni bir dönemin başladığını haber verirken, Türklük ve milliyetçilik vurgularını da çeşitli tonlarda da olsa çevresine yansıtmasını biliyordu.

Kent planlaması siyaseti konusunda yazan birçok araştırmacı, Ankara, Brezilia ve İslamabad gibi planlanmış başkentlerin, her şeyden önce, ulus inşası için harcanan gayretin ve bundan duyulan gururun ifadeleri olarak tasarlandıklarını ve bu yüzden de imge ve karakterlerini mevcut bir şehirden almalarının mümkün olmadığını belirtmiştir.

¹⁷¹

Atatürk Orman Çitliği, Çubuk Barajı çevresi ve Gençlik Parkı, Anadolu’nun kıraç topraklarını yeşile döndürme uğraşına dönüşmüştü. Bu çaba da yabancı doğayı ehlileştirme, doğaya hükmetme ve son olarak da toprağa milli mülk olarak sahip çıkma gibi idealize edilen edimleri temsil ediyordu. Bunların, dönemin diğer milliyetçi rejim ve hareketlerini de seferber eden, Faşist İtalya’da Agro Pontina bataklıklarının

¹⁷⁰ <http://www.visitflorence.com/getting-to-florence/by-train.html> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

¹⁷¹ Gönül Tankut, **Bir Başkentin İmarı**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993. sf: 28.

kurutulmasından Siyonistlerin Filistin toprağını işleyip yerleşmesine kadar çeşitli projelere ivme kazandırmış temalar olduğunu da belirtmek gerekir.¹⁷²

*Çorak bir arazi olan bölge çiftliğe dönüştürülerek tarıma başlandı (1929)*¹⁷³

Devleti temsil eden binalarla projeler ve CHP'nin ideolojik gündemi, terimin bire bir anlamında bir 'İnkılap Mimarisi' oluşturmuşlardı. Bunlar arasında ortasında bir Atatürk heykeli olan resmi bir hükümet meydanına bakan ve üzerinde çoğunlukla Atatürk'ün sözleri yazılmış olan hükümet binaları, her şehir ve kasabada devletin mevcudiyetini temsil ediyorlardı. Postaneler ve demiryolu istasyonları da Ankara'nın ülkenin her köşesine uzanmasını temsil ediyordu.¹⁷⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarının iki önemli mimarı Zeki Sayar ve Aptullah Ziya, CHP'nin köyü modernleştirme ve köylülere milliyetçi bir bilinç kazandırma ideallerini paylaşıyordu. Hatta Aptullah Ziya, Ülkü Dergisi'ndeki bir yazısında konuyla ilgili eleştirilerini şu ifadelerle dile getiriyordu: Bugün de Türk köylüsü barlığını kaybetmek üzerdir. Öyle vatandaşlarımız vardır ki kendilerine Türk dersenez hakaret sayarlar. Biz

¹⁷² Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası- Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001. sf: 93.

¹⁷³ <http://www.isteataturk.com/haber/4154/aturk-orman-ciftligi> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

¹⁷⁴ Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası- Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001. sf: 104.

bu köylerimizi yapmaya, bu kardeşlerimizi konuşurmaya, giydirmeye, bizim gibi yaşatmaya mecburuz.”¹⁷⁵

3.5.3. Cumhuriyet Sonrası Oluşturulan Milli Kuruluşlar

a- Türk Tarih Kurumu

Türk Tarih Kurumu, ülkemizde bizzat Atatürk'ün direktifleriyle kurulan kurumların başında gelmektedir. Atatürk, özellikle Avrupa devletlerinin ders kitaplarında yer alan Türklerin ikinci sınıf bir millet oldukları (secondaire) iddialarına ve “barbar” deyimini kullanılarak bir istilacı kavim şeklinde gösterilmelerine karşılık, bunun böyle olmadığını ve cihan tarihinde en eski çağlardan beri hakiki yerinin ne olduğunun ve medeniyete ne gibi hizmetlerinin bulunduğu araştırılması gerektiğine inanmaktaydı.

İşte bu sebeple, 28 Nisan 1930 tarihinde, Atatürk'ün de bizzat katıldığı Türk Ocakları'nın VI. Kurultayı'nın son oturumunda, O'nun direktifleriyle, Âfet İnan tarafından 40 imzalı bir önerge sunulmuş ve “Türk tarih ve medeniyetini ilmî surette tedkik etmek için hususi ve daimî bir heyetin teşkiline karar verilmesini ve bu heyetin azasını seçmek salahiyetinin Merkez heyetine bırakılmasını teklif ederiz” denilmiştir.

Aynı gün Kurultay'da yapılan görüşme sonucunda Türk Ocakları Kanunu'na, 84. madde olarak “Merkez Heyeti, Türk tarih ve medeniyetini ilmî surette tedkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere bir Türk Tarih heyeti teşkil eder” şeklinde bir madde eklenmiştir. Böylece temeli atılan Türk Tarih Kurumu, 29 Mart 1931 tarihinde Türk Ocakları'nın VII. Kurultayı'nda kapatılma kararı alınca, bu defa 12 Nisan 1931'de “Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti” adı ile yeniden teşkilatlanmış ve 1930'daki ilkeler temel alınarak faaliyetlerine devam etmiştir. Kurumun adı 1935 yılında “Türk Tarihi Araştırma Kurumu” olarak değiştirilmiş, daha sonra ise “Türk Tarih Kurumu”na çevrilmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası- Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001. sf: 121.

¹⁷⁶ <http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=1> (Son görüntüleme tarihi: 9 Temmuz 2012)

Atatürk'ün de kurumun kuruluş amacında belirttiği gibi Türk Tarih Kurumu, Türk milletinin ve medeniyetinin kökleri hakkında önemli araştırmalar yapmıştır. Anadolu medeniyeti potasında Hititler, Urartular, Sümerler ve diğer başka bazı uygarlıkları eriterek farklı bir sentez oluşturmaya, aynı zamanda bu söz konusu medeniyetlerin de eski Türk kavimleriyle olan irtibatlarını belgelendirmeye çalışmıştır.

b- Türk Dil Kurumu

Türk kültürünün doğru anlaşılıp değerlendirilmesinde önemli etkenlerde birisi olan dil, Atatürk'ün son anlarında bile ilgisinden düşürmediği işlerin başında geliyordu. Kurum, tarih kadar dili de önemseyen Atatürk'ün teşviki ve himayesiyle Samih Rifat, Ruşen Eşref (Ünaydın), Celal Sahir (Erozan), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) tarafından 'Türk Dili Tetkik Cemiyeti' adıyla 12 Temmuz 1932'de kuruldu. Kuruluş amacı Türk dili üzerinde araştırmalar yapmak ve yaptırmak, Türk dilinin güncel sorunlarıyla ilgilenerek çözüm yolları bulmak olan Türk Dil Kurumu'nun kuruluşuyla birlikte, çağdaş Türkçede çok hızlı bir sadeleştirme akımı da başlamıştır. 1934 yılında yapılan kurultayda cemiyetin adı, Türk Dili Araştırma Kurumu; 1936'daki kurultayda ise Türk Dil Kurumu olmuştur.¹⁷⁷

c- Halkevleri

Atatürk önderliğinde meydana getirilen Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi kuruluşların yanı sıra daha sonraları ortaya çıkan ve Osmanlı'nın son dönemlerinde varlık gösteren 'Türk Ocakları'nın yerini alan 'Halk Evleri' de dönüşümün okulu, eğitim yuvası görevini üstlenmiştir.

10 Nisan 1931 tarihinde Ankara'da toplanan Türk Ocaklarının olağanüstü Kongresinde Cumhuriyet Halk Fırkası'na katılma kararı alınmasını ardından 1932 yılı başında Halkevlerinin kuruluşuyla ilgili hazırlıklar tamamlandı ve 19 Şubat 1932 günü başta Ankara olmak üzere 14 il merkezinde Halkevlerinin açılış töreni yapıldı.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Sami Çelik, **Atatürk'ün Kurduğu Kurumlar**, Truva Yayınları, İstanbul 2011. sf: 87- 88.

¹⁷⁸ Zeki Arıkan, Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, **Atatürk Yolu Dergisi Dizini**, 1999, Cilt: VI, Sayı: 23, Sayfa: 266- 268.

Cumhurbaşkanı Atatürk, Tunceli Pertek Halkevi önünde (17 Kasım 1937) ¹⁷⁹

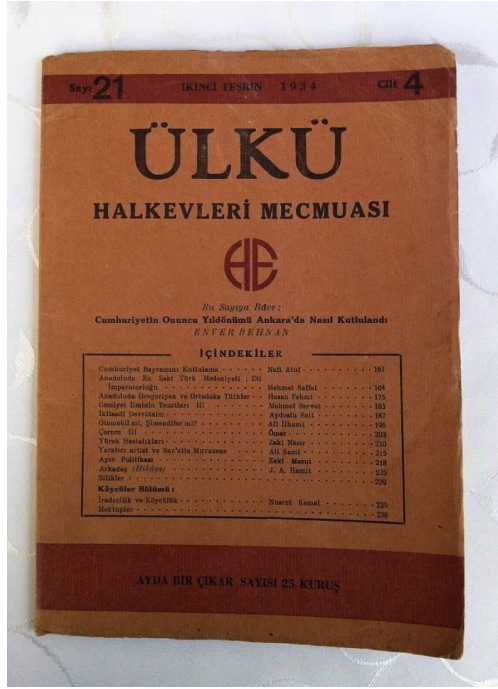
Atatürk de Halkevleri'nin yeni Türkiye'nin kuruluş döneminde nasıl bir rol oynayacağını şu sözlerle ifade etmiştir: "Kültür işlerimiz üzerine, ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini, doğru temeller üstüne kurmak; öz Türk diline, değeri olan genişlik vermek için candan çalışılmakta olduğunu söylemeliyim. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimlere ereceğine şimdiden inanabilirsiniz. ¹⁸⁰

Tarih, edebiyat, güzel sanatlar, folklor gibi alanlarda faaliyet gösteren Halkevleri, daha çok büyük yerleşim alanlarında kurulmuştu. Milli Şef İsmet İnönü'nün il merkezi ve büyük ilçelerin dışında kalan daha küçük yerleşim merkezlerinde Halkevleri yerine 'Halk Odaları' kurulması kararını verdi. Bu uygulama sonrasında hızla gelişen bu yapıların sayısı 1950 yılına gelindiğinde toplamda beş bine yaklaşmış bulunuyordu. Bu rakamın 4322'sini halkodaları, 478'ini ise Halkevleri oluşturmaktaydı. ¹⁸¹

¹⁷⁹ <http://www.ataturktoday.com/AtaturkGunlugu/KasimNovember/17.html> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

¹⁸⁰ Zeki Arıkan, Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Atatürk Yolu Dergisi Dizini**, 1999, Cilt: VI, Sayı: 23, Sayfa: 271.

¹⁸¹ Orhan Özacın, Halkevlerinin Dramı, **Kebikeç Dergisi** II/3, 1996, sf: 91.

*Halkevleri'nin yayın organı olarak 1933- 1950 yılların arasında yayınlanan Ülkü Dergisi'ndeki ve sağda, günümüzde kullanılan Halkevleri logoları.*¹⁸²

İmparatorluk sürecinden çıkış sonrasında bir 'ulus devlet' olma yoluna giren Türkiye, CHP eliyle Halkevleri'ni birer 'millet' oluşturma merkezi olarak kullanmıştır. CHP Genel Sekreteri Recep Peker, Halkevlerinin kuruluşundaki amacı ve çalışmasından beklenen verimi anlatırken şöyle diyordu:

"...Bu asırda milletleşmek için, milletçe kitleleşmek için, mektep tahsilinin yanında ve ondan sonra mutlaka bir halk terbiyesi yapmak ve halkı bir arada ve birlikte çalıştırmak esasının kurulması lazımdır..."¹⁸³

Anıl Çeçen, Halkevleri teşkilatı hakkındaki kapsamlı çalışmasında, bunların köklerini, Fransız Devrimi'nin Jakoben kulüplerinden Çar Rusyası'ndaki narodnik hareketine kadar, diğer devrimci rejimlerdeki benzer teşkilatlarda bulur.¹⁸⁴

¹⁸² <http://urun.gittigidiyor.com/kitap-dergiler/ulku-halkevleri-mecmuasi-1934-sayi-21-54297971#product-information> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

¹⁸³ Zeki Arıkan, Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, Ankara Üniversitesi, **Türk İnhlâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi Dizini**, 1999, Cilt: VI, Sayı: 23, Sf: 286.

¹⁸⁴ Anıl Çeçen, **Halkevleri**, Atatürk Kültür Kurumu, Ankara, 1990, sf: 71.

Halkevleri en belirgin biçimde, Ülkü Dergisi'ndeki birçok yazıda da ele alınmış olan, İtalyan Doğo Lavoro kültürel örgütleri ve Faşist gençlik kulüpleri (Erkekler için Balilla, kızlar için Piccole) model alınarak oluşturulmuştur.¹⁸⁵

1950 yılına kadar süren CHP iktidarı, o dönem siyaset sahnesine çıkan Adnan Menderes'in Adalet Partisi karşısında tarihi bir yenilgi almış ve cumhuriyetin kuruluşundan beri süren CHP iktidarı sona ermiştir. Adalet Partisi'nin 10 yıllık iktidarı boyunca iki parti arasında yaşanan sürtüşme daha sonra Türkiye'nin siyasi tarihine damgasını vuracak olan 'askeri darbeler' sürecinin de başlangıcı olmuştur. 1960'tan sonra 1971, 1980 ve son olarak da 28 Şubat 1997'de yaşanan askeri müdahaleler, Türkiye'de siyasi istikrar ve demokrasinin sağlıklı gelişimini olumsuz yönde etkileyen unsurlar olarak ön plana çıktı.

2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkın Partisi ile başlayan demokratikleşme süreci ise darbelerle yüzleşme başta olmak üzere geçmişten günümüze gelen faşizan uygulamaların da sorgulanmaya başlandığı bir dönem olarak dikkat çekiyor.

d- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları, Türkiye Cumhuriyeti bünyesinde, demiryolu üzerinden taşımacılık yapan, bu düzeni işleten, kontrol eden resmi kurumdur. Kısa adı ise TCDD'dir.

Cumhuriyet öncesinde demir yollarımızın en büyük özelliği demir yolu hatlarının büyük bölümünün yabancılarla verilen imtiyazlarla yaptırılmasıydı. Cumhuriyet döneminde ise demiryolu ulaşımı adeta altın bir çağ yaşamıştır. Bu durum 10. Yıl Marşı'nın sözlerine de 'Demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan' sözleriyle yerini bulmuştur. 1950 yılından sonraki dönemde ise demiryolu ulaşımının yok sayıldığını, ihmal edildiğini görürüz.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Selim Sırrı, **İtalya'da Halk ve Gençlik Teşkilatı**, Ülkü 1, no.3, 1933, sf: 241- 243.

¹⁸⁶ Güngör Enver, **Demiryolu**, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1999, sf: 123.

e- Sümerbank ve Etibank

Sümerbank, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, büyümeye ve gelişmeye başlayan ülkede, bu gelişme ve büyümenin belirli bir ritimde ve belirli bir devlet teşekkülü içerisinde olması için 3 Haziran 1933 tarihinde, 2262 sayılı kuruluş kanunu ile kurulmuştur. Sümerbank'ın 20 milyon lira olan sermayesi devlet tarafından ödenmiştir.¹⁸⁷

Etibank ise cumhuriyetin yapılandırılmasında sanayinin gelişmesine yardımcı olmak amacı ve Mustafa Kemal Atatürk'ün verdiği talimatla 20 Haziran 1935 tarihinde, 2905 sayılı yasa ile kurulmuştur. O dönemde Etibank'ın görevleri ise şu şekilde sıralanmıştır: Yer altı kaynaklarının üretilmesi, üretilen yer altı kaynaklarının pazarlanması, enerji santrallerinin inşası ve elektrik üretimi.¹⁸⁸

Yeni kurulan ve öncesinde köklü bir sanayi ve ekonomik gücü bulunmayan bir devlette bankacılık sektörü için girişilen bu çabalar kimi çevrelerce beklenen adımlardı. Ancak bu kurumlar için seçilen isimler ise oldukça dikkat çekicidir. Türk Tarih Kurumu'nun araştırmaları arasında yer alan ve eski Türk kavimleri ile ilişkilendirilmeye çalışılan Sümer ve Eti uygarlıklarının isimleri, yeni Türk Cumhuriyeti'nin bankalarının da adı olarak seçildi.

f- Anadolu Ajansı ve Ankara Radyosu

Birinci Dünya Savaşı sonunda ağır bir yenilgiye uğrayan ve Mondros Ateşkes Antlaşması ile bağımsızlığını yitirmiş olan Osmanlı devleti, her alandaki kurum ve kuruluşlarıyla ciddi bir çöküş içine girmişti. Anadolu halkı ise artık Türkiye- Havas Reuter Ajansı tarafından bilgilendirilir hale gelmişti. Ancak Atatürk bu ajansız güvenilmez, ülkede birlik ve beraberliği zedeleyici, zihinleri bulandıran ve özellikle karışıklık çıkarmaya yönelik maksatlı haberlerinden rahatsızlık duyuyordu. Ülkenin içinde bulunduğu bu karmaşık dönemde haber kanallarının bu derece tehlikeli olması

¹⁸⁷ Yaşar Aksoy, Atatürk'ün Ekonomi Devrimi- Kalpaklı Kalkınma, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1998. Sf. 45.

¹⁸⁸ Sami Çelik, Atatürk'ün Kurduğu Kurumlar, Truva Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 148.

Atatürk için acil önlem alması gereken bir tedbir olduğundan, 6 Nisan 1920’de Ankara’da Anadolu Ajansı’nı kurdu.

Türk Ajansı ve Ankara Ajansı isimlerinin de düşünüldüğü yeni haber ajansı için en sonunda Anadolu Ajansı adında karar kılındı ve Atatürk’ün de belirttiği gibi ajansın amacı, ‘Anadolu Ajansı, Türkiye’nin sesini bütün dünyaya duyuracaktır’ şeklinde özetlendi.¹⁸⁹

18 Kasım 1927’de Ankara Radyosu adıyla Ankara’dan ilk radyo yayınının yapıldığı ise dönemin gazetelerinde verilen bilgiler arasındadır. Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi, İstanbul ile birlikte Ankara’da bir radyo istasyonu kurmaya karar verir. 1927’de o günkü adıyla Babaharman, bugünkü adıyla Telsizler’de 5 kw gücünde vericisi olan bir istasyon ve stüdyo, Ulus’taki Büyük Postane’nin alt katında kurulur ve yayınlar başlar.¹⁹⁰

3.5.4. Harf Devrimi ve Alfabenin Değiştirilmesi

Atatürk Devrimleri’nin en büyük ve en etkililerinden birisi de eğitim konusunda yapılan değişiklik ve düzenlemeler olmuştur. Harf Devrimi olarak da adlandırılan ve kapsamda ortaya çıkan bu düzenlemeler, tüm bir eğitim alanını kapsaması bakımında gelecek nesillerin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı "Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında Kanun"un kabul edilmesi ile başlayan süreçte Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşup Arap harfleri ile yazılan Osmanlıca, Türk halkının hayatından ve kafasından tamamen silinirken yerini Latin harfleri ile yazılan yeni Türkçeye bırakmaktadır.

Eğitim reformu, alfabe değişiminin yanı sıra meydana getirilen pek çok kurum ve kuruluş ile yeni açılan üniversitelerle de desteklenmiştir. Örneğin 9 Ocak 1936’da öğretime başlayan ve tamamıyla Türk tarihi, Türk dili ve Türk kültürü yanında; Türklerle ilişkisi olan Çin, Hint, İran, Rus, Arap, Latin, Yunan, Hitit ve Sumer gibi

¹⁸⁹ Sami Çelik, Atatürk’ün Kurduğu Kurumlar, Truva Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 186- 187.

¹⁹⁰ Sami Çelik, Atatürk’ün Kurduğu Kurumlar, Truva Yayınları, İstanbul, 2011. Sf: 198.

bütün milletlerin kaynaklarından araştırmalar yapabilecek uzmanlar yetiştirecek olan Dil ve Tarih- Coğrafya Fakóltesi de bu reformun sacayaklarından biridir denilebilir.¹⁹¹

Dil konusunda Arap harflerinin yazılışının zorluğuna dikkat çeken yeni cumhuriyet, bunun yerine Latin harflerini getirerek, Türk halkının konuşma ve yazmada kendisini daha kolay ifade edeceği görüşündeydi. Atatürk, Türk milletinin duygu ve düşüncelerini kendi öz diliyle ifade etmesini büyük ve milli bir dinamizmin kaynağı olarak değerlendiriyordu. Bunun için Türk dili arınmalı, Türk halkının her türlü duygu ve düşüncelerini anlatmaya yeterli duruma getirmeliydi.

Atatürk, Türk dilini layık olduğu duruma yükseltmek için bilimsel metotlarla çalışacak olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ni kurdu (12 Temmuz 1932). Bu cemiyetin görevi, Türkçe'nin sözlük, terim, gramer ve sentaksı ile etimolojisini incelemektir.

Bundan sonra bir dil kurultayı toplandı. (26 Eylül 1932) Atatürk dil çalışmaları konusunda Büyük Millet Meclisi'nin 1 Kasım 1932'deki açılış söylevinde şöyle dedi:

“Milli kültürün her çağırda açılarak yükselmesini, Türk Cumhuriyeti'nin temel direği olarak temin edeceğiz. Türk dilinin kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşturulması için, bütün devlet teşkilatımızın dikkatli, alakalı olmasını isteriz.”

Atatürk, kendi kaynaklarından, kendi kurallarıyla üretilmiş bir dilin, milli bir cemiyet olmak için ne kadar zorunlu olduğunu iyi anlamış ve alfabe devrimleriyle başlayan dil bilincinin tabii neticesi olan bu çalışmayı daima desteklemiştir.¹⁹²

Eğitim reformunun en büyük itici güçlerinden birisini de Almanya'daki Nazi rejiminden kaçan Yahudi bilim adamı ve eğitimcilerin Türkiye'ye davet edilmesi konusu olmuştur. Hayatlarını zor kurtararak Almanya'dan kaçan bu insanlara sunulan imkanlar onların Türk gençlerine bildiklerini öğretilmesi konusunda önemli bir teşvik görevi gördü.

¹⁹¹ Muazzez İlmiye Çığ, **Atatürk ve Sümerliler**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011. sf: 16.

¹⁹² Nurettin Can Gülekli, **Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997. sf: 158.

*İhap Hulusi Görey'in okuma seferberliği sürecindeki afiş çalışmaları*¹⁹³

Atatürk eğitim reformu içinde Türk tarihi ve kültürü araştırmalarını ön plana koymuştu. Onun, çocukluğundan itibaren ve savaş yılları boyunca hiç durmadan okuduğu, özellikle Türk tarihi ve dilleriyle ilgilendiğini, kütüphanesindeki kitaplardan ve onların içindeki notlardan öğreniyoruz. Bunlarda daha önemlisi, cumhuriyetin ilanından önce 19 Eylül 1923'te İstanbul Üniversitesi tarafından Atatürk'e "Tarih Profesörü" unvanının verilmesidir.¹⁹⁴

Mustafa Kemal, daha Sakarya Savaşı'na gireceği günlerde, Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'ndeki konuşmasında şöyle demişti:

"Şimdiye kadar uygulanan eğitim ve öğretim metotlarının, milletimizin gerileme tarihinde en önemli bir etken olduğunu kanımsındayım. Onun için bir milli eğitim programından söz ederken, eski devrin hurafelerinden ve yaradılıştaki niteliklerimizle hiç de ilgisi olmayan düşüncelerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelen bütün

¹⁹³ <http://www.gorselsanatlar.org/grafik/ihap-hulusi-goney-in-afis-tasarimlari/> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

¹⁹⁴ Prof. Şemsi Günaltay, Atatürk'ün Tarihçiliği Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra, **Sümerbank Aylık Endüstri ve Kültür Dergisi**, Ankara, 1963. c:3, sayı: 29, sf: 144- 145.

etkilerden tümüyle uzak, milli karakterimiz ve tarihimizle orantılı bir kültür kastediyorum.”¹⁹⁵

Yeni eğitim sisteminin ‘milli’ olması konusunda hassas olan Atatürk, bu konuda da önemli adımlar atmıştır. Medreselerin kapatılması ve 3 Mart 1924 tarih ve 430 Kanun Numarası ile kabul edilmiş olan Tevhid-i Tedrisat yani ‘Öğretim Birliği’ kanunu ile de kız ile erkeklerin birlikte eğitim görmesini uygulamaya koymuştu.

Atatürk, eğitimin amacını kesin olarak belirtmişti. 1925 yılındaki bir gezisi sırasında yaptığı uzunca bir konuşmanın sonunda Türk eğitiminin amacının ‘Milli Eğitim’ olduğunu açıkça söylemişti.

Atatürk’ün bu düşünceler yönünde yapılan çalışmalarının bir sonucu olarak medreselerin faaliyetleri durduruldu. Böylece eğitim ve öğretim sistemimiz laik, milli ve bilimsel bir karakter kazandı. Ayrıca azınlıkların eğitim ve öğretim kurumları da devletin kontrolüne alındı. Bütün bu okullara Türk Dili ve Türk Kültürü dersleri konuldu.¹⁹⁶

Türk Tarihi Tetkik Heyeti’ni kuran Atatürk, tarih bilginlerinde oluşan bu kuruma ise şu direktifi verdi: “Büyük devletler kuran ecdadımız, büyük ve şümüllü devletlere sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için birer borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”¹⁹⁷

Osmanlı döneminden sonra artık yoluna bir ‘ulus devlet’ olarak devam edecek olan Türk halkına milli bilincin kazandırılması için büyük çabalar harcanmıştır. Bu değişimin gelecek nesillere sağlam bir şekilde aktarılmasının da eğitim yoluyla yapılması için çalışmalar başlatılmıştır. Harf devrimi bu çabaların en derin iz bırakan ayaklarından birisi konumunda bulunuyor. Bunun yanında başta Atatürk olmak üzere

¹⁹⁵ Nurettin Can Gülekli, **Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997. sf:136.

¹⁹⁶ Nurettin Can Gülekli, **Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997. sf:138.

¹⁹⁷ Nurettin Can Gülekli, **Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997. sf:154.

çeşitli kademelerdeki devlet yöneticilerinin de demeç ve söylevleri, halka mili bir bilinç ve milliyetçi bir bakış açısı kazandırmak istemesi açısından önem taşımaktadır.

Atatürk, 1931’de okullar için yazdığı (elyazıları ile de yayımlanan) *Medenî Bilgiler*, adlı kitabında, “Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.” demiştir. Cumhuriyetin kurucusu, Türkiye’de Türk milletinin hakim olduğunu, Türkiye’nin tarihte ve halde Türk olduğunu her fırsatta belirtmiştir:

“Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun fertleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olursa o topluluğa dayanan Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur.”

“Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep bir ırkın evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır.”

“Bugünkü Türk milleti siyasî ve içtimaî camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lâzlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve milletteşlerimiz vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış isimlendirmeler, birkaç düşman âleti mürteci beyinsizden maada hiçbir millet ferdi üzerinde teellümden başka bir tesir hasıl etmemiştir. Çünkü bu millet fertleri de umum Türk camiası gibi aynı ortak maziye, tarihe ahlâka, hukuka sahip bulunuyorlar.”¹⁹⁸

Atatürk’ün ‘milli bilinci’ oluşturmak amacıyla başlattığı tarih ile ilgili çalışmalar, memleket içinde ve dışında milli tarihimizin zararına olarak yazılan yabancı tarih görüşlerinden sıyrılıp kurtulmak, tarihimizin gerçek niteliğini belirtmek amacıyla yapılmıştır. Amerika’nın Türkiye Büyükelçisi General Charles H. Sherill, bu çalışmaların amacını ve Atatürk oynadığı rolü şöyle ifade etmiştir:

“Mustafa Kemal, cesareti kırılmış bir millete liderlik edebilmek için büyük döküntülerin arasından kartal gibi yükseldiği zaman ihtişamlı bir ileri görüşlülükle ilk yapılacak olan işin ‘Türkleri yeni baştan Türkleştirmek’ olduğunu tespit etmişti. Türk

¹⁹⁸ Prof. Dr. Afet İnan, *Medeni Bilgiler ve Atatürk’ün El Yazıları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998. sf: 23.

milletinin yeni baştan, yüzlerce yıllık tarihinden büyük zaferlerin kazanıldığı zamanlarda olduğu gibi kardeş hale gelebilmesi için, Osmanlı haritası içinde bulunan asıl cevheri ortaya çıkartmak gerekiyordu.”¹⁹⁹

Türk Ocakları'nın kapanması üzerine 15 Nisan 1931'de bu kurumun üyeleri Cemiyetler Kanunu'na göre İçişleri Bakanlığı'na başvurarak 'Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti' adı altında bir cemiyet kurmuşlar, dil devriminden sonra cemiyetin adı Atatürk tarafından 3 Ekim 1935 tarihinde 'Türk Tarih Kurumu' olarak değiştirilmiştir.

Türk tarihinin kapsamlı ve 'milli' bir çerçevede anlatılmasını arzulayan Atatürk, bu konudaki görüşlerini ise şöyle ifade etmiştir:

“Bizim milletimiz derin bir geçmişe maliktir. Bu düşünce bizi elbette altı, yedi yüzyıllık Osmanlı Türklüğü'nden Selçuk Türklerine ve ondan evvel bu dönemlerin her birine eşit olan büyük Türk devletlerine kavuşmuştur. Türk çocuğu, ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”²⁰⁰

3.5.5. Milli Bayramlar ve Törenler

Resmi törenler de tarih boyunca, ideolojik rejimlerin önemli ritüellerinden biri olagelmıştır. Genç Türkiye Cumhuriyeti de, Osmanlı Devleti'nin içinden çıkan bir oluşturucu ulus devlet olarak bu törenlere 'gereken' önemi verdi. Resmi olarak kutlanan ve 'Milli Bayramlar' olarak adlandırılan, 23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos ve 29 Ekim günlerinde yapılan kutlamalar, içerik, nitelik ve uygulama bakımından gerek faşist gerekse de sosyalist ülkelerinkinden pek de ayırt edilmeyecek türdendir.

19 MAYIS: 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Atatürk Bandırma Vapuru ile Samsun'a çıkmıştır ve bu gün Kurtuluş Savaşı'nın başladığı gün kabul edilir. Atatürk bu bayramı Türk gençliğine armağan etmiştir. 20 Haziran 1938 tarihli kanunla "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak kutlanan bu ulusal bayramın adı 12 Eylül Darbesinden sonra Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı adını almış, 1995 tarihindeki kararname

¹⁹⁹ Sami Çelik, **Atatürk'ün Kurduğu Kurumlar**, Truva Yayınları, İstanbul 2011. sf: 78.

²⁰⁰ Sami Çelik, **Atatürk'ün Kurduğu Kurumlar**, Truva Yayınları, İstanbul 2011. sf: 81.

ile ilk "ve" bağlacı kaldırılarak, "Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı" olarak değiştirilmiştir.

*1930 yılında Adana'da bir 19 Mayıs gösterisi*²⁰¹

Gençlik ifadesi birçok milliyetçi ve faşist devlette olduğu gibi o dönemin siyasi atmosferinden etkilenen Türkiye içinde önemli bir kavramdı. Sağlıklı, dinç ve atletik gençler milli günlerde boy gösterir ve yeni neslin meziyetleri sergilerdi. Ankara'daki 19 Mayıs Stadyumu da ismi ve kullanım amacı olarak bu düşünce çerçevesinde şekillenen yapılardan biri olarak dikkat çekmektedir.

19 Mayıs Spor Stadyumu, ismiyle müsemma Gençlik Parkı, Atatürk Orman Çiftliği ve şehrin dışındaki Çubuk Barajı'nın piknik alanları 1930'ları özellikle iyi temsil eden kamu alanlarıydı.

Örneğin İtalyan mimar Paolo Vietti Violi'nin tasarladığı stadyum, başta erkek ve kız öğrencilerin şortlarıyla geçit resmi yapıp, atletizm ve jimnastik egzersizleri yaptıkları 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı olmak üzere birçok milli bayramın kutlandığı sahneydi. Vietti Violi projeye ilişkin bir yazısında, 1930'lardaki spor faaliyetlerinin militarist yananamlarına değiniyordu: Stadyum kompleksi askeri resmi

²⁰¹ <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=41635&start=30> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

geçitler için geniş bir yol oluşturmayı zorunlu kılan muhteşem ve sıra dışı bir programdı.²⁰²

23 NİSAN: Bu bayram, TBMM'nin açılışının birinci yılında kutlanmaya başlanan 23 Nisan Millî Bayramı ve 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla, önce 1 Kasım olarak kabul edildi. Sonra 1935'te 23 Nisan Millî Bayramı'yla birleştirilen Hâkimiyet-i Milliye Bayramı ile Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin 1927'de ilan ettiği ve ilki Atatürk'ün himayesinde düzenlenen 23 Nisan Çocuk Bayramı'nın kendiliğinden birleşmesiyle oluştu. 1980 darbesi döneminde Milli Güvenlik Konseyi, bu bayrama resmî olarak "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" adını verdi.

*1932 yılındaki 23 Nisan kutlamalarında Ankaralı öğrencilerin geçit töreni*²⁰³

30 AĞUSTOS: Zafer Bayramı, Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ulusal bayramıdır. Her yıl 30 Ağustos günü kutlanır. Zafer Bayramı, 1922 yılında 26 Ağustos'ta başlayıp, 30 Ağustos'ta Dumlupınar'da Mustafa Kemal'in

²⁰² Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası- Erken Cumhuriyet Türkiye'si'nde Mimari Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001. sf: 91.

²⁰³ <http://haksozhaber.net/23-nisan-ve-cocuklari-asker-gibi-yetistirme-amaci-5512yy.html> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

başkomandanlığında zaferle sonuçlanan Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni (Büyük Taarruz) anmak için kutlanan bayramdır.

29 EKİM: Cumhuriyet Bayramı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet rejimini ilan etmesi anısına her yıl 29 Ekim günü Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs'ta kutlanan bir millî bayramdır.

Cumhuriyet Bayramının kutlandığı ülkelerde 28 Ekim öğleden sonra ve 29 Ekim tam gün olmak üzere bir buçuk gün resmî tatildir. 29 Ekimlerde stadyumlarda şenlikler yapılır, akşam ise geleneksel olarak fener alayları düzenlenir.

*1930'lu yıllarda Ankara'daki 29 Ekim töreninde esnafların geçit töreni*²⁰⁴

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamalarının yapıldığı 29 Ekim 1933 tarihinde verdiği 10. Yıl Nutku'nda, bu günü en büyük bayram olarak nitelendirmiştir.

Bu tarihlerde yapılan kutlamalar; tarihi süreçleri anma anlamı taşıdığı kadar, gençliğe, dinamizme ve zindeliğe de vurgu yapması bakımından önemlidir. Milliyetçi ve faşist duruşun dünya üzerinde gençliğe verdiği değer ve yüklediği anlam, Türkiye'de de o dönem karşılığını bu şekilde bulmuştur. Ayrıca yıllardır Avrupa'nın Osmanlı

²⁰⁴ http://harunyahya.org/tr/books/546/Ataturk_Ansiklopedisi_2Cilt/chapter/6725 (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

Devleti'ni tanımladığı 'hasta adam' yaftasından kurtulmanın bir yolu olarak görülen bu törenler ve genel anlamda gündelik hayat için tasarlanan yapı ve alanları Sibel Bozdoğan ve Modernizm ve Ulusun İnşası adlı eserinde şu kelimelerle ifade etmektedir:

1930'larda Ankara'da eğitim kurumlarının yanında, yine cumhuriyet modernliğinin kentsel ve mimari ikonları haline gelen bir dizi park, spor tesisi ve halka açık rekreasyon yerleri de inşa edildi.

Dönemin diğer milliyetçi bağlamlarında, özellikle de İtalya ve Almanya'da olduğu gibi, erken cumhuriyet kültürüne de güçlü bir gençlik ve sağlık kültü nüfuz etmişti. İdealize edilen 'gençlik' ve 'sağlık' nitelikleri, 'yaşlı imparatorlukla' ya da Osmanlı İmparatorluğu'na 19. yüzyılda verilen adla "Avrupa'nın hasta adamı"yla arasındaki bağları başarıyla koparmış bir devleti belirtiyordu.²⁰⁵

3.5.6. Soyadı Kanunu ve Tercih Edilen Soyadları

Cumhuriyet dönemiyle birlikte nüfus konusunda önemli ve kapsamlı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde sadece erkeklerin, o da askerlik konusuyla ilgili sayılmasının aksine cumhuriyet döneminde kapsamlı bir nüfus sayımı çalışmasına girişildi.

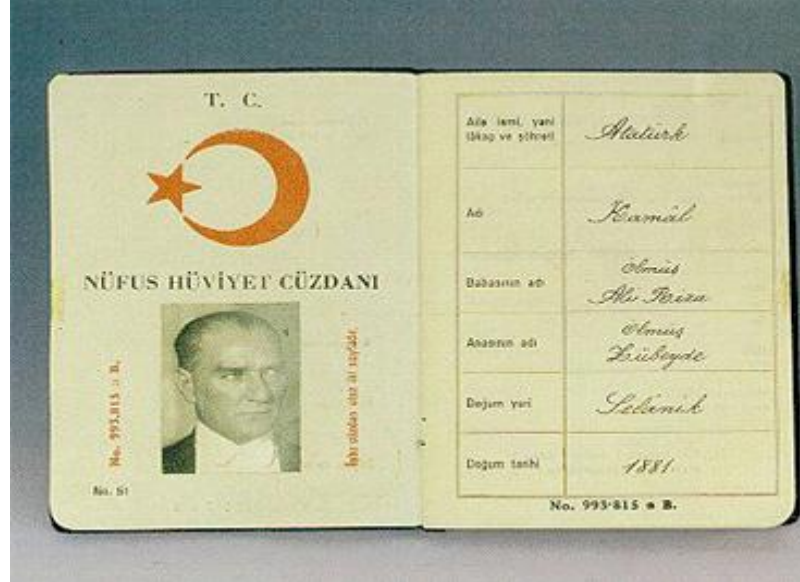
İlk nüfus sayımı ise 1927 yılında yapıldı. Bu sayıma göre Türkiye'nin nüfusu 13 milyon 648 bin olarak belirlendi. İkinci sayım ise 1935 yılında gerçekleştirildi. Bu tarihten sonra da her 5 yılda bir yenilendi. Nüfusla ilgili çalışmalar arasında 1934 yılında kabul edilen Soyadı Kanunu da önemli bir yere sahiptir.²⁰⁶

2 Temmuz 1934 günü resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 'Soyadı Kanunu' ise nüfus konusunda atılan önemli adımlardan ve Türkiye'nin Cumhuriyet dönemindeki değişimlerinden birisidir. Hayatın pek çok alanında yaşanan değişim dalgası, 1934 yılına gelindiğinde artık isimlere de sirayet ederek, hayatı köklü bir biçimde değiştirecektir. Hayatın belli bir döneminde yapılan 'kişisel' bir değişim sadece

²⁰⁵ Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası- Erken Cumhuriyet Türkiye'si'nde Mimari Kültür**, Metis Yayınları, İstanbul, 2001. sf: 93.

²⁰⁶ **Hayat Ansiklopedisi**, Cilt 6, sf: 3119.

o insanı kapsarken, soyadı gibi bir alanda yapılan devrim, nesiller boyu sürecek bir değişimin de ilk adımı konumundadır.

24 Kasım 1934 tarihinde TBMM tarafından oybirliği ile kabul edilen 2587 sayılı kanunla cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadı verildi.²⁰⁷

Asırlardır Osmanlı Devleti'nde dedelerinin, babalarının adları, unvanlar ya da lakaplarla çağrılan Türkler ve Anadolu'da yaşayan diğer halklar; artık bir soyadına sahip olarak yaşamlarını sürdüreceklerdi. Ancak alınacak olan soyadlarının doğal olarak gülünç ve edebe aykırı olması yasaklanırken bunu yanında, dil, din ve ırk ayrımı gözetilen ve rütbe beliren soyadlarının da alınması yasak kapsamın dahil edilmiştir.

Tabii bu dönemde seçilen ve verilen soy isimler de dönemin atmosferi hakkında önemli fikirler vermektedir.

Erhan Şimşek'in gazetedeki köşesinde yazdığı bazı soyadlarının verilmiş hikayeleri ise dönemin atmosferine önemli oranda ışık tutması bakımından önemlidir.

Nuri Demirağ: Mühürdarzade Nuri Bey cumhuriyetin ilk sanayici ve demiryolu müteahhitlerindendi. Hatta çok partili hayata katkı babında 1945'te Millî Kalkınma

²⁰⁷ <http://www.maxicep.com/ataturk-ve-ataturkculuk/fotograflarla-cumhuriyetin-85-yili-538255.html>
(Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

Partisi'ni kurmuştu. Ülkeyi demir ağlarla ördüğü için soyadı Demirağ oldu. Bu, Atatürk'ün 10. Yıl Marşı'na da verdiği bir selamdı.

İbrahim Tali Öngören: Doktor, siyasetçi, asker, diplomat. 1934'te Trakya'da Yahudilere yapılan organize saldırıları raporlaştırmak için bölgeye müfettiş olarak gitti. Raporunda, ırkçı bir edayla "Yahudileri sürmek isteyen ahalinin taleplerinde haklı olduğunu" yazmıştı. "Olayları önceden çok iyi analiz ettiği için" Atatürk kendisine Öngören soyadını verdi.

Agop Dilaçar: Türkçe uzmanı Ermeni dilbilimci. Atatürk'ün imzasından güneş dil teorisine dek birçok noktada ismini görüyoruz. Türkçenin ufkunu açtı. Dil devrimine ve Türkçenin Latin harflerine geçişine katkısından ötürü Martayan olan soyadını Gazi, Dilaçar ile değiştirdi.²⁰⁸

3.5.7. Şehir, Cadde ve Meydan İsimlerinin Değiştirilmesi

Cumhuriyetin kuruluş süreci sonrasında bazı bölgelerde isim değişiklikleri ve yeni adlandırmalar da dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Yeni kurulan yerleşim birimlerine verilen adlardaki milliyetçi tonlar dikkat çekerken, yerel dillerle adlandırılan bazı yerleşim yerlerine ise Türkçe isimler verilmiştir.

Dönemsel olarak yapılan isimlendirmelere en güzel örnekler ise Antep, Urfa ve Maraş'a uygulanan yöntemde kendini göstermektedir. Bu şehirlerin isimleri çeşitli tarihlerde Gaziantep, Şanlıurfa ve Kahramanmaraş olarak değiştirilmiştir.

Maraş'a Kurtuluş Savaşı sırasında halkın gösterdiği direnişten dolayı 7 Şubat 1973'den itibaren TBMM tarafından Kahramanlık unvanı verilerek adı Kahramanmaraş olarak değiştirildi.

Gaziantep'e 'Gazi' unvanı TBMM tarafından 8 Şubat 1921 tarih ve 93 sayılı kanunla verilirken, Urfa'nın isminin Şanlıurfa olarak değiştirilmesi ise 1984 yılını bulmuştur. Kurtuluş Savaşı'nda işgale karşı gösterdikleri kahramanlıkları nedeniyle Urfa'ya TBMM tarafından 12 Haziran 1984'te "Şanlı" unvanının verilmesi kabul

²⁰⁸ <http://www.stargazete.com/acikgorus/ataturk-un-verdigi-soyadlari-haber-206607.htm> (Son erişim tarihi: 6 Temmuz 2012.)

edilmiş, 22 Haziran 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "3020 sayılı Kanun"la Urfa ilinin adı "Şanlıurfa" olarak değiştirilmiştir.

Bu büyük yerleşim merkezlerinin Kurtuluş Savaşı'na dayanılarak değiştirilen isimlerinin yanı sıra binlere varan köy isimleri de çeşitli şekillerde değişime uğramıştır. Bu değişimler ya köyün isminin ait olduğu dilden (Kürtçe, Arapça ya da Farsçadan) Türkçeye çevrilmesi, ya tamamen yeni bir ad verilmesi ya da köyün asıl isminin Türkçedeki fonetik olarak bir benzeri ile değiştirilmesi şeklinde yaşanmıştır.

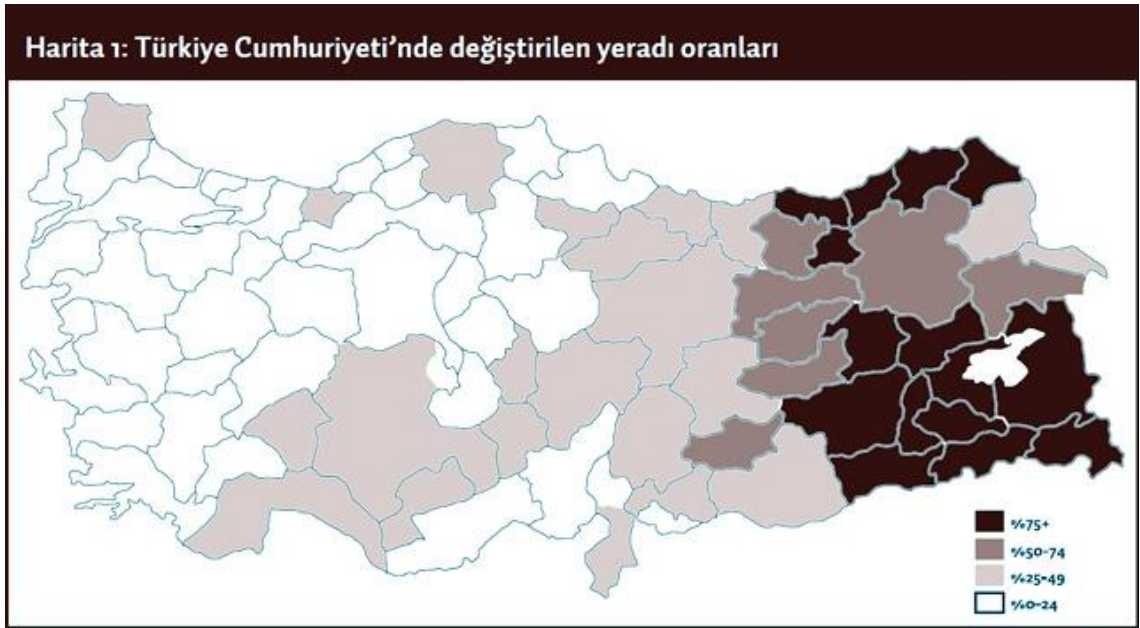
Tarih araştırmacısı Ayşe Hür, coğrafi yer isimlerinin değiştirilmesi fikrinin ilk kez 1910 yılında ortaya çıktığını, ancak resmi adımın 13 Mayıs 1913'te çıkarılan İskân-ı Muhacirin Nizamnamesi ile atıldığını belirtiyor: "Türkçe olmayan isimlerin sistemli olarak değiştirilmesi doğrultusunda atılan adımlar, savaşa girilmesiyle birlikte hızlandı. 5 Ocak 1915'te Enver Paşa tarafından askeri kıtalara gönderilen talimatnamede 'savaş zamanının sunduğu olumlu imkândan yararlanılarak' Osmanlı topraklarında Ermenice, Rumca ve Bulgarca dillerden olan il, ilçe, köy, dağ ve nehir adlarının 'Türkçe'ye tahvili' isteniyor."²⁰⁹

Osmanlı Devleti'nin yıkılıp yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin geçmesiyle birlikte hem ülke toprakları bir hayli küçülmüş hem de artık çok uluslu bir devlet yerine bir ulus devlet ortaya çıkmıştı. Anadolu toprakları üzerinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Ermeni ve Kürt milliyetçiliği tüm canlılığıyla varlığını sürdürüyordu. Bu nedenle de yer isimlerinin 'millileştirilmesini' savunanlar bulunmaktaydı.

Ülkedeki yer isimlerinin 'millileştirilmesi' konusundaki ilk teklif Aralık 1920'de yapıldı. 1922'den itibaren bir dizi yer adı Türkçeleştirildi. İşe Cumhuriyet döneminde hızla devam edildi. 1923'te İzmit ilinin adı Kocaeli'ne, 1924'te Kırkkilise'nin adı Kırklareli'ne, 1927'de Bozok'un adı Yozgat'a çevrildi. 1925'te, Artvin ilinde büyük kısmı Gürcüce olan yerleşim adları değiştirildi."

²⁰⁹ Aktüel Dergisi, sayı: 156.

Hür, bu geleneğin nasıl devam ettiğini şöyle anlatıyor: "1934-36 arasında Halkevleri yurt çapında 834 köye Türkçe isimler verdi. 1935'te binlerce yıllık 'Dersim', Tunceli yapıldı. 1937'de Mamuretülaziz'e bizzat Mustafa Kemal tarafından 'berekettolluk' anlamında 'El'azık' dendi, sonra bu isim Elazığ'a çevrildi. 1940'da İçişleri Bakanlığı'nın genelgesi ile 'Türkçeleştirme' hamlesine yeniden başlandı ancak İkinci Dünya Savaşı dolayısıyla, 1947'de Hatay ilindeki Türkçe olmayan (çoğu Arapça idi) yer adlarının değiştirilmesi dışında önemli bir adım atılmadı." ²¹⁰

Cumhuriyetin kuruluşundan 2000'li yıllara kadar adı değişen yer adlarının yoğunluk haritası²¹¹

1930 ve 1940'lı yıllar ve sonrasında da devam eden ad değiştirme çalışmaları pek çok farklı yöntemle uygulanmış ve daha çok Karadeniz ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde yoğunlaşmıştır. "Bu çalışmalar sırasında 'anlamları güzel çağrışımlar uyandırmayan, insanları utandıran, gururunu incitici, yahut alay edilmesine fırsat tanıyan isimler' Türkçe dahi olsalar değiştirildi. Kimi isimler, Sehrince / Serince, Pervana / Pervane örneklerindeki gibi birkaç harf değişikliğiyle korundu. Kimi Şemsi / Güneşli, Kebirkazani / Büyükkazanlı örneklerindeki gibi yabancı dilden tercüme edildi.

²¹⁰ Aktüel Dergisi, sayı: 156.

²¹¹ <http://www.gelawej.net/modules.php?name=AvantGo&file=print&sid=1041362> (Son erişim tarihi: 9 Temmuz 2012)

İçinde 'kızıl,' 'çan,' 'kilise' kelimeleri olan köylerin isimleri ile Arapça, Farsça, Ermenice, Kürtçe, Gürcüce, Tatarca, Çerkezce, Lazca köy isimleri 'bölücülüğe meydan vermemek' amacıyla değiştirildi." ²¹²

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da değiştirilen bazı Kürtçe yer adları

Adıyaman (Semsûr): Gerger (Alduş), Gölbaşı (Serê Golan), Besni (Behiştî),

Ağrı (Ağırî): Diyadin (Giyadîn)

Antep (Dîlok): Nizip (Belkîs), Oğuzeli (Tîlbîşar), Yavuzeli (Çîncîn)

Batman (Êlîh): Sason(Qabilcewz),

Bingöl (Çewlîg): Adaklı (Azarpêrt), Genç (Dara Hênê), Karlıova (Kanîreş),

Bitlis (Bedlîs): Mutki (Matkî)

Diyarbakır (Amed): Çermik (Çermûg)

Elazığ (Xarpêt): Kovancılar (Qvancîyan), Palu (Pali)

Erzincan (Erzîngan): Refahiye (Gêrcanis), Çayırli (Mansî), İliç (Îlîç)

Erzurum (Erzerom): Karayazı (Gogsî)

Hakkari (Colemerg): Şemdinli (Şemzînan), Uludere (Qilaban)

Kars (Qers): Kağızman (Qaxizman), Sarıkamış (Qamuşan), Digor (Têkor)

Mardin (Mêrdîn): Nusaybin (Nisêbîn) Urfa (Riha): Ceylanpınar (Serê Kanî),
Viranşehir (Wêranşar)

Siirt (Sêrt): Aydınlar (Tillo), Baykan (Hawêl), Eruh (Dih), Garzan (Zok)

Tunceli (Dêrsim): Hozat (Xozat), Mazgirt (Mazgêrd), Nazimiye (Qisle)

Şırnak (Şîrnex): Kumçatı (Dêrgûl), Beytuşşebab (Elki), Idil (Hezex)

²¹² Aktüel Dergisi, sayı: 156.

Van (Wan): Çatak (Şax), Gevaş (Westan), Gürpınar (Payîzava).

“Yer adları değiştirilirken, üç yöntem dikkati çekiyor. Yer adının kelimeyle ses benzerliği varsa Türkçe kelime tercih ediliyor. Mesela Ardeşen’in bir köyü olan ‘Papati’ ‘Papatya’ yapıldı. Bir diğer yöntem; yerel dilden birebir tercüme yapılması. Mesela Pazar ilçesinin ”Kvakçe” mahallesinin adı “Beyaztaş” oldu. Son yöntem ise tümüyle değiştirmedir. Rize’nin eski adı “Vitze” olan ilçesinin yeni adının “Fındıklı” olması gibi...”²¹³

Doç. Harun Tunçel, ise köy isimlerinin zaman içinde değiştiğini, Kürtçe sanılan bir ismin aslında Sümerce, Türkçe, Aramca olabileceğini; aynı şekilde Türkçe sanılan bir ismin Arapça, Ermenice veya Akadca olabileceğini savunuyor. Tunçel, “Dilbilimcilerin incelemesi sonucunda şu anda yaşamayan Sümer, Akad, Urartu gibi uygarlıkların dillerinin izlerine de rastlanabilir” görüşünü de dile getiriyor.²¹⁴

Sevan Nişanyan’ın ifadeleri de değiştirilen yer adları konusunda önemli fikirler vermektedir. Türkçe olmayan yer adlarının Türkçeleştirilmesine yönelik ilk siyasi iradenin 1913-1916 yıllarında Enver Paşa’nın girişimiyle ortaya çıktığı belirten Nişanyan, konuyla ilgili şu bilgileri aktarmaktadır: “Balkan Savaşları’nı izleyen günlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin, Milli Mücadele esnasında da Müdafaayı Hukuk kadrolarının girişimiyle Rumca veya Bulgarca kökenli olan birçok yeradı değiştirildi.”²¹⁵

Nişanyan, yine aynı çalışmasında Cumhuriyet’in ilk yıllarında ‘Türkçeleştirme’ fikrinin ideolojik düzeyde benimsenmiş olmasına rağmen uygulamada çok önemli bir adımın atılmadığı belirtiliyor. Nişanyan, yer adı değiştirme çalışmalarındaki radikal dönüşümün 1950 sonrasında başladığını vurgulayarak, 1960 darbesinin hemen ertesinde uç noktasına ulaştığını belirtiyor.

²¹³ Şule Türker- **Vatan Gazetesi**, 16 Ağustos 2009.

²¹⁴ Harun Tunçel Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Elazığ, 2000, Cilt: 10, Sayı: 2, Sf: 23- 24.

²¹⁵ Sevan Nişanyan, **Hayali Coğrafyalar: Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Değiştirilen Yeradları**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2011.sf: 41.

O dönemde eski adları unutturmak için son derece katı politikalar izlendi. Değiştirilen bu adları (parantez içinde dahi olsa) gösteren haritaların basılması, yurda sokulması ve dağıtılması yasaklandı. Bu amaçla Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde harita sansür kurulu işlevi gören Harita Genel Komutanlığı oluşturuldu. Türkiye’de her türlü harita basımı ve satışı bu heyetin iznine bağlandı.²¹⁶

²¹⁶ Sevan Nişanyan, **Hayali Coğrafyalar: Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Değiştirilen Yeradları**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2011.sf: .

SONUÇ

Sonuç olarak milliyetçilik bir olgu, bir yönetim tarzı ve en nihayetinde bir ideoloji olarak tarih sahnesine çıkmış ve uzun yıllar hakim unsur olarak başta Avrupa olmak üzere birçok ülkenin yönetiminde söz sahibi olmuştur. Dönemsel olarak başarıları var gibi gözükse de, aşırılığa kaçtığı zamanlarda faşizme dönüşen uygulamalarıyla da insanlığa büyük acılar yaşatmıştır.

Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde hayat bulan ve filizlenen milliyetçi fikirler, Fransız Devrimi'nden sonra da adeta önüne geçilemeyen bir sel gibi imparatorlukları param parça eden unsur olmuştur. Ulus devletlerin ortaya çıkmasının fikri alt yapısını oluşturan milliyetçi fikriyat, daha sonra bu ulus devletlerin kendi iç düzenlerini sağlamalarında da geçerli bir argüman olmayı sürdürdü. Gerek baskıcı unsurlara dayanak olan milliyetçi politikalar, ekonomide ve iç politikada toparlanma adına içe kapanma hamlelerini de beraberinde getirdi.

Özellikle 1929 ekonoik krizi, Amerika ile birlikte Avrupa ve dolayısıyla Türkiye'yi de derinden etkiledi. Bu kriz Birinci Dünya Savaşı'ndan ve büyük imparatorlukların ardından ulus devlerin yeni sınırlarına yerleşmeye çalıştığı coğrafyalarda da milliyetçi ve faşist yönetimlerin önünü açtı. Avrupa'da Mussolini ve Hitler bu safın başını çekerken, Stalin ve Atatürk de kendilerine özgü politikalarla Avrupa'daki milliyetçi akıma eklenerek farklı uygulamalarla da olsa dönemin siyasal rengine bürünmekten kurtulamadı.

Avrupa'da güçlenen milliyetçilik dalgası Türkiye'de de etkisini gösterdi. Yeni kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk Devrimleri ile büyük bir dönüşüm geçirirken, dağılan imparatorluğun ve üst üste kaybedilen savaşların da vermiş olduğu psikolojiyle tutucu ve baskıcı bazı politikalarla milliyetçi ve militarist bir toplum oluşumu içine girildi. Dönemin mimarisine, törenlerine ve hatta kıyafetlerine kadar yansıyan bu duygu ve düşünceler tek parti rejimiyle de desteklenerek şehirlerden köylere kadar indirildi. Soyadı Kanunu ile insanların isimleri yeniden düzenlenirken, birçok yerleşim yerinin de adı değiştirilerek günün koşullarına uygun hale getirilmek

istendi. Bunun yanında yeni oluşturulan kurumlarla devletçi bir sistemle birçok farklı sektör devlet elinde toplanırken, eğitim sisteminde yapılan düzenlemelerle de tüm bu değişimlere paralel olarak yeni bir yurttaş oluşturma planı adım adım uygulamaya konuldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması sonrasında Anadolu toprakları üzerinde kurulan ve yine de bir şekilde kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye'de, mübadele ve benzeri uygulamalarla çeşitli nüfus değişimleri yaşansa da genel itibariyle pek çok farklı millet bir arada yaşamaktadır. Bu gerçek karşısında ulus devlet inşaatmeninin kriteri olarak da Atatürk Milliyetçiliği kavramı ön plana çıkarılmış; ırk ve kan üzerinden faşist bir milliyetçilik yerine daha kapsayıcı ve insancıl bir uygulamaya yönelinmiştir. Bu durum da Avrupa'daki milliyetçi akımlardan etkilenen Türkiye'nin bu yönetimlerin politikalarını birebir taklit etmediğini ve kendine özgü koşullarla bu politikaları harmanlayarak farklı bir milli yöntem benimsediğini görüyoruz.

KAYNAKÇA

Acar, Cemal, Soğuk Savaş, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.

Acar, İsmail, Cumhuriyet'in Kurucu Fikri: Türk Milliyetçiliği, Türk Ocakları Yayınları, İstanbul, 2008.

Ahmad, Feroz, İttihat ve Terakki 1908-1914, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.

Ahmad, Feroz, Modern Türkiye'nin Oluşumu, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999.

Akarcılı, Sezer, 2.Dünya Savaşı'nda İletişim ve Propaganda, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003.

Aksakal, Hasan, Stalin ve İkinci Dünya Savaş Bağlamında Milliyetler Politikası, Karadeniz Araştırmaları Dergisi.

Akşin, S., Jön Türkler ve İttihat Terakki, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

Altundal, Aytunç, Bilinmeyen Hitler, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara, 2000.

Anderson, Benedict, Hayali Cemaatler, Metis Yayınları, İstanbul, 1993.

Arıkan, Zeki, Halkevleri'nin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, Atatürk Yolu Dergisi, Ankara, 1999.

Armaoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989.

Ateş, Toktamış, "Kemalizm ve Özgünlüğü", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt:2: Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Ateş, Toktamış, Siyasal Tarih, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Ateş, Toktamış, Türk Devrim Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

Ateş, Toktamış, Yaşasın Cumhuriyet: Konferanslar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.

Aydın, Mustafa, “İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye”, Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Ayhan, Ahmet, Propaganda Nedir: Propaganda ve Halkla İlişkiler Ekseninde A.B.D. Dış Politikası, Literatürk Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Aziz, Aysel, Siyasal İletişim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011.

Beaud, Michel, Kapitalizmin Tarihi, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.

Berkes, N., Türkiye’de Çağdaşlaşma, (Yayına Hazırlayan: A. Kuyuş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Bozdoğan, Sibel, Modernizm ve Ulusun İnşası- Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür, Metis Yayınları, İstanbul, 2001.

Breuer, Stefan, Milliyetçilikler ve Faşizmler: Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

Clarke, Nicholas Goodrick, Nazizmin Gizli Kökenleri, Çev: Ali Cevat Akkoyunlu, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2012.

Çeçen, Anıl, Halkevleri, Atatürk Kültür Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

Çelik, Sami, Atatürk’ün Kurduğu Kurumlar, Truva Yayınları, İstanbul, 2011.

Çığ, Muazzez İlmiye Atatürk ve Sümerliler, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011.

Cohen, Eliot A., “Churchill ve II. Dünya Savaşında Koalisyon Stratejisi”, in Paul Kennedy (ed.), Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler, (Çev. A. Fethi), Eti Kitapları, İstanbul, 1995.

Dağ, A. E., Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü, Anka Yayınları, İstanbul, 2005.

- Duverger, Maurice, Siyaset Sosyolojisi, Varlık Yayınları, İstanbul, 1996.
- Dünya Tarihi Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, 1991.
- Enver, Güngör, Demiryolu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1999
- Evans G. ve Newnham, J., Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (Çev. H. A. Utku), Gökkuşbucağı Yayınları, İstanbul, 2007.
- Giddens, Anthony, Sosyoloji, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.
- Gönlübol, M., Uluslararası Politika: İlkeler-Kavramlar-Kurumlar, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.
- Gülekli, Nurettin Can, Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1997.
- Günaltay, Şemsi, Atatürk'ün Tarihçiliği ve Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra, Sümerbank Aylık Endüstri ve Kültür Dergisi, Ankara, 1963.
- Hart, Liddell, Strateji Dolaylı Tutum, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2002.
- Hart, Liddell, II. Dünya Savaşı Tarihi, (Çev. K. Bağrıaçık), Cilt I, Yapı Kredi, İstanbul, 2005.
- Hayes, Carlton J. H., Milliyetçilik: Bir Din, Çev. Murat Çiftkaya, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Hobsbawm, Eric, Devrim Çağı: 1789-1848, (Çev. B. S. Şener), Dost Kitabevi, Ankara, 2005.
- Hobsbawm, Eric, "Savaş ve Barış", Yeni Yüzyılın Eşiğinde, Yordam Yayınları, İstanbul, 2007.
- Hobsbawm, Eric, "20.Yüzyılda Savaş ve Barış", Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm, Agora Yayıncılık, İstanbul, 2008.

- Hobsbawm, Eric, Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırıliklar Çağı, Everest Yayınları, 2011.
- İnan, Afet, Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.
- İşçi, Metin, Siyasi Düşünceler Tarihi, Der Yayınları, İstanbul, 2004.
- Kant, Immanuel, Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme, (Çev.Y. Abadan, S. L. Meray), AÜSBF Yayınları, Ankara, 1960.
- Karpat, Kemal, Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal Kültürel ve Ekonomik Temeller, İmge Kitabevi, Ankara, 2008.
- Kaya Önder, Lira ve Zihniyet Değişimi, Radikal İki Eki, 8 Ocak 2006, Sayı: 483, Sf: 1.
- Kennedy, P., Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri”, (Çev. B. Karanakçı), Yapı Kredi Yayınları, Ankara, 1993.
- Kerestecioğlu, Özkan İnci, “Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına”, 19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, (Der. H. B. Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Kissinger, Henry, Diplomasi, (Çev. İ. H. Kurt), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.
- Köker, Eser, Politikanın İletişimi, İletişimin Politikası, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.
- Kuruoğlu, Huriye, Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.
- Lewin, Moshe, Sovyet Yüzyılı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- Michel, Henri, Faşizmler, (Çev. F. Üstel), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.
- Oran, B., Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrika Modeli, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997.

Ögün, Süleyman Seyfi, Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

Ölmezoğulları, Nalan, Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999.

Örs, H. Birsen, “Faşizm: Modernite’nin Karanlık Yüzü”, 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, (Ed. H. B. Örs), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Özkırımlı, Umut, Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2008.

Öztan, Gürkan, “Türk Milliyetçiliğinde Taşra Fetişizmi ve Toplumsal Cinayet”, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Yıl:9, Sayı:38, 2006.

Özyumurtacılar, Emre, Hitler’in Yükselişinin Ardındaki Sır ve Nazi Ufoları, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Polanyi, Karl, Büyük Dönüşüm, Çev: Ayşe Buğra, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010,

Polat, Kürşad, Heil Hitler, Yeniüzyıl Yayınevi, İstanbul, 2009.

Porch, Douglas, “Kuvvetler ve İttifaklar: 1914-1940’ta Fransız Büyük Stratejisi ve Politikası”, in Paul Kennedy (ed.), Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler, (Çev. A. Fethi), Eti Kitapları, İstanbul, 1995.

Roy, Olivier, Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi, Çev. Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul, 2005.

Sabine, G., Yakınçağ Siyasal Düşünceler Tarihi, (Çev. Ö. Ozankaya), Cem Yayınevi, İstanbul, 2000.

Sander, Oral, Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Kitabevi, Ankara, 2005.

Sarıca, Murat, 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1987.

Savaş, Vural, Fuat, Politik İktisat, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Shirer, William L., Nazi İmparatorluğu: Doğuşu, Yükselişi, Çöküşü, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2002.

Sırrı, Selim, İtalya'da Halk ve Gençlik Teşkilatı, Ülkü Dergisi, 1933.

Sönmezoğlu Faruk, ve Diğerleri, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul, 2005.

Süloş, Melis, "Bir Cumhuriyet İki Bayram", Toplumsal Tarih, Sayı: 151.

Taggart, P., Popülizm, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Tankut, Gönül, Bir Başkent'in İmarı, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993.

Tekeli İlhan ve Şaylan, Gencay, "Türkiye'de Halkçılık İdeolojisinin Evrimi", Toplum ve Bilim, Yaz-Güz, No:6-7, 1978.

Toprak, Zafer, "II.Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri, Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, Cilt.2, İstanbul:1985.

Tunçay, M., Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi Yakın Çağ, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Türkoğlu, Nurçay, İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim: Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar, Babil Yayınları, İstanbul, 2004.

<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm> (Son erişim tarihi: 20.12.2011).

<http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm> (Son erişim tarihi: 20.12.2011).

http://tr.wikipedia.org/wiki/Empire_State_Binas%C4%B1 (Son erişim tarihi: 20.12.2011).

http://www.sabah.com.tr/fotohaber/dunya/ulke_bayraklari_ve_anlamlari?tc=56&albumId=22024&page=4 (Son erişim tarihi: 20.12.2011).

<http://www.stargazete.com/acikgorus/ataturk-un-verdigi-soyadlari-haber-206607.htm>
(Son erişim tarihi: 6 Temmuz 2012.)

<http://www.rumormillnews.com/cgi-bin/archive.cgi/noframes/read/34380>

<http://www.gelawej.net/modules.php?name=AvantGo&file=print&sid=1041362>

<http://www.stargazete.com/acikgorus/ataturk-un-verdigi-soyadlari-haber-206607.html>

<http://www.maxicep.com/ataturk-ve-ataturkculuk/fotograflarla-cumhuriyetin-85-yili-538255.html>

http://harunyahya.org/tr/books/546/Ataturk_Ansiklopedisi_2Cilt/chapter/6725

<http://haksozhaber.net/23-nisan-ve-cocuklari-asker-gibi-yetistirme-amaci-5512yy.html>

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=41635&start=30>

<http://www.gorselsanatlar.org/grafik/ihap-hulusi-goney-in-afis-tasarimlari/>

<http://urun.gittigidiyor.com/kitap-dergiler/ulku-halkevleri-mecmuasi-1934-sayi-21-54297971#product-information>

<http://www.ataturktoday.com/AtaturkGunlugu/KasimNovember/17.html>

<http://www.isteaturk.com/haber/4154/ataturk-orman-ciftligi>

<http://www.visitflorence.com/getting-to-florence/by-train.html>

<http://www.maxicep.com/ataturk-ve-ataturkculuk/fotograflarla-cumhuriyetin-85-yili-538255.html>

<http://www.estambul.com/ataturk-ve-turk-kadini-226605.html>

<http://setenayd.wordpress.com/gorsel/toplumsal-yapilar/fasizm/>

<http://galeria-arsenal.pl/en/exhibitions/the-journey-to-the-east-6.html>

<http://incisorblog.wordpress.com/tag/albert-speer/>

http://www.antigazete.com/turk-milleti-nin-3-bin-yillik-milli-politik-sembolu-bozkurt_haberi_3657.html

<http://kids.britannica.com/eb/art-89866/The-fasces-of-ancient-Rome-consisted-of-a-bundle-of>

<http://ruhanguil.wordpress.com/2010/07/04/sscb-2/>

<http://www.profi-forex.us/news/entry4000000221.html>

ÖZGEÇMİŞ

5 Ocak 1984, Miltenberg, Almanya doğumluyum. 1989 yılından bu yana ise İstanbul'da ikamet etmekteyim. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimimi İstanbul'da tamamladım. 2003 yılında Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nü kazandım. 2007 yılında aynı bölümden mezun oldum. 2006 yılında stajyer muhabir olarak çalışma hayatıma başladım. Şuan bir haber sitesinde internet editörlüğü yapmaktayım. 2009 yılında ise Beykent Üniversitesi İletişim ve Tasarım Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimime başladım.

Özel ilgi alanlarım; tarihi araştırmalar, edebiyat, dönemsel analizler, edebi akımlar, savaşlar tarihi ve ekonominin tarih üzerindeki etkileridir.

Aday: Recep Adem ÖZGÜÇ